

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Borko

Zaščita živali v Republiki Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Borko

Mentor: izr. prof. dr. Drago Zajc

Somentor: izr. prof. dr. Miro Cerar

Zaščita živali v Republiki Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

*Veličino naroda in njegovega moralnega
napredka je mogoče presoditi na podlagi
njegovega odnosa do živali.*

Mahatma Gandhi

Zahvala

Hvala mentorju Dragu Zajcu ter somentorju Miru Cerarju
za strokovne nasvete, usmeritve ter pomoč pri pisanju
diplomskega dela.

Hvala Društvu za osvoboditev živali in njihove pravice za
posredovane odgovore ter Mitji Šedlbauerju iz Sektorja za
zaščito živali za intervju.

Hvala tudi družini in prijateljem za stalno spodbudo,
motivacijo in podporo.

ZAŠČITA ŽIVALI V REPUBLIKI SLOVENIJI

Zaščita živali zajema vse mehanizme, ukrepe in dejanja, ki ščitijo živali pred določenimi stanji ter neprimernim postopanjem človeka z njimi, torej tako preventivne ukrepe, ki preprečujejo ta stanja, kot tudi represivne in reparativne funkcije. Predstavila sem različne teoretične premisleke, vključno z idejo o pravicah živali, ki so pomembni za razvoj miselnosti in s tem vplivajo na oblikovanje mentalitete ljudi ter tako na vzpostavitev splošnega odnosa človeka do živali v vsakdanjem življenju. Že razlika med antropocentrično in ekocentrično miselnostjo vsekakor vpliva nadalje tudi na samo pravno ureditev varstva živali. Pri varstvu živali gre tako za njihovo pravno zaščito, za pravne mehanizme in norme, ki urejajo odnos človeka do živali danes v pravnem smislu. Živali so v Sloveniji zaščitene tako v ustavi, zakonodaji kot tudi v mnogih mednarodnih pogodbah in aktih Evropske unije. Da se pravno varstvo živali izvaja in uresničuje pa je nad tem potrebno zagotoviti tudi ustrezen nadzor. Formalen nadzor je v rokah veterinarske uprave ter policije, deloma tudi društev za zaščito živali, neformalno pa smo zanj odgovorni vsi ljudje. Predvsem od nas je odvisno, kako se bodo živali počutile in kako bodo zaščitene pred nami samimi in našimi (ne)dejanji. Zaščita živali je tako predvsem splošna družbena odgovornost.

Ključne besede: zaščita živali, varstvo živali, pravice živali, dobrobit živali.

ANIMAL PROTECTION IN REPUBLIC OF SLOVENIA

Animal protection includes all mechanisms, measures and actions that protect animals from certain conditions and man's inappropriate handling of them, i.e. preventive measures that help preventing this certain conditions, as well as repressive and reparative functions. I have introduced different theoretical reflections, including the idea of animal rights, that are important for the development of human mentality and have influence on the formation of the mentality and with this on the establishment of general treatment of animals in everyday life. The difference between anthropocentric and ecocentric mentality certainly has influence on animal protection laws. By animal protection laws I mean whole legal protection of animals. In Slovenia, animals are legally protected with constitution, legislation, as well as with many international treaties and European Union acts. Existence of appropriate control and supervision is important for appropriate implementation and realization of animal protection. Formal control is in the hands of Veterinary administration and the police, partly also in the hands of different animal protection associations. But informally we are all responsible for animal well being and their protection from our (in)actions. Animal protection is in this our social responsibility.

Keywords: animal protection, animal rights, animal welfare.

KAZALO

1	Uvod.....	8
2	Metodološko hipotetični okvir	10
2.1	Namen in predmet teme	10
2.2	Hipoteze	11
2.3	Struktura dela in uporabljena metodologija.....	11
3	Odnos ljudi do živali skozi zgodovino.....	14
3.1	Prazgodovina.....	14
3.1.1	Paleolitik	15
3.1.2	Neolitik	15
3.2	Stari vek	16
3.2.1	Grki	16
3.2.2	Rimljani.....	18
3.3	Srednji vek	19
3.4	Novi vek.....	22
3.4.1	Renesansa.....	24
3.4.2	Razsvetljenstvo	26
3.4.3	Devetnajsto stoletje	29
3.5	Sodobnost.....	32
3.5.1	Dobrobit živali	33
3.5.2	Pravice živali.....	35
4	Varstvo živali.....	39
4.1	Družbena odgovornost	40
4.2	Varstvo živali in etika	41
4.3	Pojem živali in njihov pravni status.....	42
4.4	Pojem varstva živali	45
4.5	Pravna ureditev varstva živali v Sloveniji.....	46
4.5.1	Ustava	47
4.5.2	Zakonodaja.....	47

4.5.3	Mednarodno pravo	54
4.5.4	Pravo EU	58
5	Pristojnosti in Nadzor	65
5.1	Veterinarska uprava	65
5.2	Policija	66
5.3	Društva za zaščito živali	67
5.3.1	Varuh pravic živali.....	68
5.4	Kooperacija	69
6	Živali v Sloveniji.....	71
6.1	Domače hišne živali	71
6.2	Rejene živali.....	72
6.2.1	Sistem reje.....	73
6.2.2	Selekcija in drugi biotehnoški postopki.....	73
6.2.3	Transport	74
6.2.4	Zakol	76
6.2.5	Krzno.....	76
6.3	Prostoživeče živali	78
6.4	Poskusne živali.....	79
6.5	Živali v razvedrilnih in športnih dejavnostih	81
6.5.1	Razstave živali	81
6.5.2	Živalski vrtovi	82
6.6	Ogrožene živalske vrste	83
6.7	Ostala področja	83
7	Problemi in rešitve	85
7.1	Pristojnosti pri nadzoru	85
7.2	Sankcije.....	87
7.3	Pravne praznine.....	88
7.4	Namen in cilj varstva	89
7.5	Sodelovanje med akterji.....	90
7.6	Dobra praksa – Avstrija	92
8	Zaključek.....	95
9	Literatura.....	101

10	Priloge.....	107
	PRILOGA A: Intervju s predsednikom Društva za osvoboditev živali in njihove pravice, Stankom Valpaticem.....	107
	PRILOGA B: Intervju s predstavnikom Sektorja za zaščito živali na VURS, Mitjo Šedlbauerjem.....	111

KAZALO TABEL

Tabela 6.1: Nadzor pošiljk prevoza živih živali	75
Tabela 6.2: Število uporabljenih živali v poskusih glede na namen uporabe v Republiki Sloveniji v letih od 2003 do 2007.....	80

1 UVOD

Ljudje smo del narave, povezani smo z njo bolj, kot si lahko predstavljamo. A danes se tega več ne zavedamo, izgubili smo pristen stik z ostalim življenjem na Zemlji in se povzdignili v gospodarje celotnega planeta. Tako smo se emocionalno tudi od živali zelo odtujili in kot preostala narava nam predstavljajo zgolj potrošni material, lastnino in sredstvo, ne vidimo jih kot živeča, čuteča bitja, z enakimi potrebami po nežnosti, svobodi, spoštovanju in življenju, kot jih imamo ljudje. Ta realnost odraža vse večjo resnost problema stanja, v katerem se nahaja človeštvo.

Živimo namreč v svetu, ki daje prednost gospodarstvu, ekonomski učinkovitosti in dobičku pred tako rekoč vsem. Prednost pred vsem neživim in živim; naravo, živalmi in tudi samimi ljudmi. Vedno novi primeri kršenja človekovih pravic kažejo na to, da so določene skupine privilegiranih ljudi, v svoji pohlepni želji po obvladovanju sveta in svetovnega gospodarstva, neobremenjene z žrtvami, ki jih ob svojem (ne)delovanju puščajo za sabo. Današnje gospodarstvo sili znanost in tehnologijo v vse večjo manipulacijo z bivajočim, da se utesnjuje v določeni smeri in se mu pusti čim manj sodelovati. Izkoriščanje vsega življenja potencira nemoralnost, vodi v nasilje in trpljenje živih bitij.

Vsi, vsaj tisti, ki nismo odvisni od prihodkov vojne industrije, pa si želimo živeti v mirnem in sočutnem svetu. Želimo si živeti v svetu, kjer ni vojn in trpljenja, kjer ima vsakdo poleg hrane tudi priložnosti za učenje in sledenje sanjam ter varno življenjsko okolje. A dokler se nadaljuje nasilje nad živimi bitji v vseh mogočih oblikah, dokler nepremišljeno uničujemo naravo in njene danosti, se nam tudi mir na Zemlji izmika. Dokler brezobzirno ravnamo s preostalim življenjem, tudi človeških vojn in tegob ne bo konec in svet, ki si ga resnično želimo zase in za svoje potomce, bo ostal zgolj utopični ideal.

Problem zaščite živali se v času, ko pogosto ni zagotovljeno niti osnovno varstvo človekovih pravic, mnogim zdi nepomemben in njegovo reševanje bi prenekateri radi postavili v vrsto za reševanje problema zaščite ljudi oziroma varstva človekovih pravic. A pri tem se je treba zavedati, da se z zaščito živali ne ukvarjajo ljudje, ki bi se jim tegobe človeka zdele manj pomembne, temveč tisti, ki se poleg potrebe po zaščiti človekovih pravic, zavedajo, da so tudi

živali ranljiva skupina bitij, ki se same za svoje pravice ne morejo boriti in potrebujejo zastopnika, ki bo to storil v njihovem imenu. Tako si danes različne skupine predano prizadevajo za raznovrstne cilje in nemalo se jih zavzeto trudi tudi za pravičnost v odnosu do živali.

Trenutno so živali pri nas res brez pravic in mnogim se prizadevanja za spremembo tega dejstva zdijo smešna. Danes govorimo zgolj o dobrobiti živali, prevladuje pa antropocentrična misel, da so živali izven naše kategorije, da njihova življenja niso enakovredna našim in zato lahko z njimi počnemo, kar hočemo. Služijo nam, samooklicanim gospodarjem tega planeta, njihovo izkoriščanje je povsem opravičljivo, ideja o dobrobiti živali zgolj določa pogoje, pod katerimi lahko to počnemo. A dolga stoletja smo ljudje opravičevali tudi suženjstvo in vojne s samoslepilom, da so sužnji in sovražniki manjvredni oziroma niso človeški. Enako so govorili o ženskah, saj smo tudi same dolgo časa, v nekaterih državah še danes, veljale za neke vrste lastnino. Tudi domorodna ljudstva katerekoli dežele sveta in vsa ljudstva, ki so bila kdaj napadena ali podjarmljena, so bila obravnavana kot manjvredni tujci. Prav ta predstava o zapostavljanju in razlikovanju služi kot opravičilo za najbolj nezaslišana grozodejstva, tako nad ljudmi, kot nad živalmi, zato sta zaščita in varstvo živali že danes, še kako pomembni.

Naše glavne vrline, ki nas ločijo od živali, torej inteligenca, svobodna volja ter sposobnost moralnega presojanja, ne pomenijo nič, če jih ne vemo uporabiti v praksi. In v praksi bi se moral človek s temi sposobnostmi zavesti pomembnosti tudi vsega, kar ga obdaja in nujnosti, da vse to zaščiti in varuje pred svojim lastnim destruktivnim vedenjem, nujnosti, da se antropocentrične nastavke etike nadomesti z ekocentričnimi.

Skozi diplomsko nalogo bom poskušala osvetliti razvoj v smeri ekocentrične etike v Republiki Sloveniji ter prikazati zgodovinsko, moralno-etično ter pravno podlago za današnje stanje na področju zaščite živali, hkrati pa se bom potrudila razkriti probleme in ponuditi predloge za izboljšanje trenutnega stanja.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Namen in predmet teme

Namen mojega diplomskega dela je preučiti, kakšno je stanje na področju zaščite živali v Sloveniji danes oziroma kako je poskrbljeno za živali na papirju in kako v praksi. Zanimalo me bo, kako se je razvijal odnos do živali skozi zgodovino, kaj v razvoju zgodovinske miselnosti je pripeljalo Slovenijo do trenutnega stanja in na kakšni ravni je danes. Pregledala bom pozitivno-pravno ureditev varstva živali v Sloveniji, ali je obsežna, celovita in zadostna ter koliko se je spremenila z vstopom Slovenije v Evropsko unijo. Pogledala bom tudi ureditev Avstrije in poskusila ugotoviti, ali je ta dobra praksa dejansko lahko za vzor Sloveniji in če bi jo bilo smiselno in realno prevzeti v naši državi. Ker želim preveriti kakšno je dejansko stanje živali v Sloveniji, bom poskusila najti pravne praznine in pomanjkljivosti pravnih aktov ter ugotoviti, kako se udejanja nadzor nad izvajanjem zakonodaje. Preverila bom, ali je nadzor ustrezen in popoln in ali so sankcije primerne in učinkovite. Zanimalo me bo, kako si določeni akterji, ki se ukvarjajo z živalmi in njihovo zaščito, prizadevajo za boljše razmere na tem področju, kaj jih pri tem ovira, omejuje ali zaustavlja in kje vidijo možnosti za izboljšanje stanja.

Predmet moje diplomske naloge je torej zaščita živali. Ta pojem razumem zelo široko, zato je tudi sama diplomska naloga kar obsežna. Zaščita živali, po moji koncepciji, zajema vse mehanizme in ukrepe, ki ščitijo živali pred določenimi stanji ter urejajo odnos in postopanje človeka z njimi, torej tako preventivne ukrepe, ki preprečujejo določena stanja, kot tudi represivne in reparativne funkcije. Tako so različni teoretični premisleki, vključno z idejo o pravicah živali, pomembni za razvoj miselnosti in s tem za oblikovanje mentalitete ljudi ter splošnega odnosa človeka do živali v vsakdanjem življenju. Že razlika med antropocentrično in ekocentrično miselnostjo vsekakor vpliva nadalje tudi na samo pravno varstvo živali. Pri varstvu živali gre tako za njihovo pravno zaščito, za pravne mehanizme in norme, ki urejajo odnos človeka do živali danes v pravnem smislu. Da se pravno varstvo živali izvaja in uresničuje pa je nad tem potrebno zagotoviti tudi ustrezen nadzor. Formalen nadzor je v rokah veterinarske

uprave ter policije, deloma tudi društev za zaščito živali, neformalno pa smo zanj odgovorni vsi ljudje. Predvsem od nas je odvisno, kako se bodo živali počutile in kako bodo zaščitene pred nami samimi in našimi (ne)dejanji.

2.2 Hipoteze

1. hipoteza: Slovenija je v zadnjih desetih letih precej izboljšala normativno ureditev področja zaščite živali, predvsem zaradi potrebe po doseganju standardov Evropske unije.
2. hipoteza: V Sloveniji še vedno ni omogočena ustrezna zaščita živali, kar se kaže v pomanjkljivi skrbi za živali in njihovo dobro počutje ter pomanjkanju ustreznih institucij.
3. hipoteza: Slovenija lahko odnos do živali ter njihovo varstvo vidno izboljša v kratkem času, če se bo zgledovala po svoji sosednji državi Avstriji.

Hipoteze bom preverjala z delovnimi vprašanji, katerim je prilagojena tudi sama struktura diplomskega dela. Najprej bom preučila, kako je varstvo živali pozitivno-pravno urejeno v slovenski zakonodaji, katere mednarodne konvencije je Slovenija podpisala ter katere direktive in uredbe Sveta Evropske unije in Evropske komisije je vnesla v svoj pravni red. Zanimalo me bo ali obstajajo pravne praznine, ki so lahko problematične in zaradi katerih živalim ni zagotovljena zadostna zaščita. Nadalje bom preverjala, če je živalim z normativnimi akti zagotovljena zadostna zaščita in kako se izvršuje nadzor nad izvajanjem varstva živali, koliko je učinkovit in celovit in koliko dejansko prispeva k zaščiti in blaginji živali. Preučila bom tudi, če so sankcije zadostne in primerne, koliko dejansko učinkujejo in preprečujejo nadaljne kršitve. Prav tako me bo zanimalo sodelovanje med akterji, kakšna je kooperacija in ali bi lahko bila boljša ter hkrati sama stališča in mnenja akterjev o današnjem stanju na področju zaščite živali. Predstavila bom tudi primer dobre prakse in ugotavljala, ali bi bilo katerega smiselno uvesti oziroma upoštevati tudi v Sloveniji.

2.3 Struktura dela in uporabljena metodologija

Delo sem razdelila na več poglavij, ki so razdeljena tudi na mnoga podpoglavja. Teoretični del se prične s tretjim poglavjem.

- V tretjem poglavju sem pisala, kako se je razvijal odnos do živali skozi zgodovino. Dotaknila sem se predvsem tistega, kar je pomembno vplivalo na današnje stanje živali v Sloveniji. Tako sem se omejila zgolj na odnos človeka do živali v zahodni kulturi, na evropskih tleh. In sicer sem opisala značilnosti obdobjev vse od prazgodovine pa do danes, torej kako je ekocentrična etika prešla v antropocentrično, ki se jo danes poskuša ponovno prerasti in vzpostaviti odgovoren odnos do živali in narave. Povzela sem razmišljanja o živalih velikih mislecev, kot so na primer vsem znani Aristotel, Pitagora, Cicero, Sveti Frančišek, Akvinski, Descartes, Kant, Mill, Bentham ter določila razliko med danes dvema prevladujočima pogledoma oziroma idejama o zaščiti živali; ideji o dobrobiti živali (Singer) ter ideji o pravicah živali (Regan). Povzela sem ključne razlike med njunimi stališči. Ob tem sem se dotaknila področja pravic živali, ali so živalim priznanje določene pravice in zakaj bi jim (ne)smele biti.
- V četrtem poglavju sem se ukvarjala z varstvom živali v Sloveniji. Najprej sem opredelila izhodišča za varstvo živali, sam pojem ter kakšen je dejanski moralni in pravni status živali danes, nato pa izpostavila tudi potrebo po družbeni odgovornosti ter podala etične premisleke. V večji meri sem nadalje pregledala, kako je varstvo živali opredeljeno v slovenski ustavi, kako v zakonodaji, kakšno je mednarodno pravo s področja zaščite živali, ki bi ga naj upoštevala Republika Slovenija ter seveda, kaj je na tem področju doprinesel vstop v Evropsko unijo.
- V petem poglavju sem določila pristojnosti za področje zaščite živali ter opisala nadzor nad urejanjem zakonov ter izvedbenih predpisov varstva živali. Opredelila sem izvajalce nadzora ter njihove pristojnosti, hkrati pa označila kakšna je kooperacija med njimi.
- V šestem poglavju sem prikazala odnos človeka do živali v Sloveniji ter kako se zaščita živali kaže v vsakdanjem življenju. Preverila sem, kako skrbimo za naše živalske prijatelje tako država kot državljani, kje so živali prikrajšane in zanemarjene, kaj pravijo letna poročila Veterinarske uprave, kako je poskrbljeno za njihovo dobrobit, torej za njihovo psihično in fizično počutje ter katere oblike izkoriščanja živali so danes povsem neupravičene in nepotrebne.
- V sedmem poglavju sem povzela pomanjkljivosti oziroma probleme s področja varstva živali v Sloveniji. Izluščila sem probleme v pristojnostih, pri določanju sankcij, povzela

nekaj pravnih praznin ter navedla nekaj predlogov za izboljšanje zaščite živali, poleg tega tudi dobro prakso naše sosednje države Avstrije.

Pri pisanju sem uporabila metodo analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov ter opisno metodo. Za pridobitev bolj specifičnih informacij, ki jih nisem uspela pridobiti iz že obstoječih virov, sem opravila intervju s predsednikom Društva za osvoboditev živali in njihove pravice, Stankom Valpatičem, ki se je ob tem posvetoval s tako imenovanom (neformalnim) varuhom pravic živali Vladkom Beganom. Svoje odgovore na vprašanja mi je Valpatič posredoval preko elektronske pošte. Intervju sem osebno opravila tudi s predstavnikom Veterinarske uprave Republike Slovenije oziroma Sektorja za zaščito živali, Mitjo Šedlbauerjem. Informacije pridobljene z intervjujema sem uporabila kot dopolnilo preostali literaturi, hkrati pa sem na podlagi le-teh ugotavljala, kako se vsak posebej loteva obravnavane problematike, kakšna so njihova stališča, kako med seboj sodelujejo ter kaj predlagajo za boljšo ureditev področja.

3 ODNOS LJUDI DO ŽIVALI SKOZI ZGODOVINO

Zgodovina človeštva je od samega začetka neločljivo povezana z razvojem narave, a površje Zemlje in naraven razvoj življenja na njej se ruši pod vedno večjim vplivom človeka (Kirn 2004, 10). Iz narave jemljemo vse potrebno za preživetje, zato jo že od pradavnine izkoriščamo v večji in manjši meri. Dolga tisočletja smo živeli in se razvijali skupaj z živalmi, ki so bile, kot del narave, od nekdanj tudi same naše žrtve.

Odnos človeka in živali so preko stoletij oblikovale ekstremne protislovnosti. V arhaični družbi so živali častili kot svete in bogu podobne. V Mojzesovi veri Stare zaveze so bile žrtvovane božanstvu. V starem Rimu so imele status stvari, tako kot ženske, otroci in sužnji. V srednjem veku so jim sodili pred sodiščem, če so poškodovale človeka (Sailer 2001). Navdihovale so nas in navduševale, kljub temu smo bili do njih pogosto kruti, danes pa je njihovo izkoriščanje preseglo vse razumne meje. Vse bolj se zavedamo posledic in stanja, ki smo ga sami vzpostavili s svojo dejavnostjo, hkrati pa smo se že zavedli, da je take dejavnosti potrebno tudi predvsem preprečiti, omejevati ali vsaj nadzorovati. Skrb za živali in sploh za celotno naravo pomeni: »Da je na določeni stopnji družbenega razvoja ta narava postala za človeka redka in dragocena dobrina, ki jo je treba ohranjati in varovati, ker človek sam ogroža njen obstoj« (Kirn 2004, 33).

3.1 Prazgodovina

Prazgodovina se začne pred približno dvema milijonoma let, s pojavom človeka in se konča okoli leta 3500 pr.n.št., z nastankom prvih visokih civilizacij. To je obdobje, v katerem je človek v živalih še videl svojega prednika ter naravo doživljal kot kult Velike Matere, ki skrbi za svoje otroke. V tem času je prišlo do enega pomembnejših prelomov v zgodovini odnosa človeka do živali, zato bom omenila dve obdobji, paleolitik in neolitik.

3.1.1 Paleolitik

Paleolitik je najstarejše in najdaljše obdobje v človeški zgodovini¹, v katerem se je človek preživljal kot lovec in nabiralec. V živalih in rastlinah je videl svojega prednika (totemizem) ter razvil mnoge kulte živali. Bil je enoten z rastlinskim in živalskim svetom, zato sebe ni izločeval iz narave. Povsod je bil doma, med svojimi sorodniki, predniki, med živalmi in rastlinami (Kirn 2004, 34). Zavest paleolitskega človeka je torej povezovala in celo izenačevala ljudi z naravo, z živalmi, kar so pozneje ljudje dojeli ne samo kot različno, ampak celo kot nasprotujoče si in izključujoče.

3.1.2 Neolitik

Paleolitiku je sledil mezolitik, za katerega je značilen konec ledene dobe. Ledeniki so se umaknili, gozdovi razširili, izumrle pa so tudi nekatere ledenodobne živali², ki se niso uspele prilagoditi spremembam v naravi. Tedanji ljudje so se še zmeraj ukvarjali z lovom in nabiralništvom ter se naselili ob rekah in morjih, zaradi česar se je uveljavil zlasti ribolov.

Mezolitik se je zaključil s tako imenovano neolitsko revolucijo, ki predstavlja prvi veliki prehod oziroma družbeno-ekološko preobrazbo, eno največjih sprememb v razvoju človeštva ter odnosa človeka do živali, to je do prehoda lovsko-nabiralskih družb na poljedelstvo in nomadsko živinorejo.

Ta sprememba je temeljito reorganizirala družbo. Tedaj še egalitarne skupnosti lovcev in nabiralcev, so prešle na hierarhično organizirane poljedelske in živinorejske družbe. Kljub povečanemu pritisku na naravo, ki ga je prinesel prehod na poljedelstvo in živinorejo, v teh civilizacijah religije še izhajajo iz ekocentrizma in predstave narave kot matere, ki prehranjuje, in ki ji ljudje ne smejo vladati, ampak morajo živeti z njo v sožitju (Pličanič 2003, 17-18). Ta spoštljivost v razmerju do živali, je predstavljala kulturni vzorec. Dokler je bila narava pojmovana kot živa - kot mati, je bilo tudi človekovo ravnanje, usmerjeno proti naravi, neetično in tudi protipravno (Pličanič 2003, 18).

¹ Začel se je pred milijonom let, v Evropi pa končal približno okoli 8000 let pr. n. št..

² Npr. mamuti, dlakavi nosorogi in jamski medvedi.

Prelomnica v človekovem odnosu do narave v okviru poljedelsko-živinorejske kulture so monoteistične religije. Toda v okviru te kulture, je politeizem še živel. Z monoteizmom pa stopi v ospredje zavest, da je narava ustvarjena in namenjena človeku (Kirn 2004, 35). Tako razmišljanje je spremenilo tako naravo, kot človeka samega, njegovo duhovnost, kulturo ter celoten način življenja. Zgodovina kulturnih rastlin, krčenje gozda, nastajanje polj in pašnikov ter začetek lova je hkrati tudi zgodovina človeka in obenem tudi človeška zgodovina narave. »Ko so se ljudje zavedli svojega družbenega in duhovnega bistva, so sebe ločili od narave, rastlin in živali, duhovno ločili od fizičnega« (Kirn 2004, 35). Tako so bili v tem obdobju položeni temelji etičnega antropocentrizma, ki je povezan z monoteizmom ali politeizmom, ki izključuje vsa živa bitja, razen človeka, iz človekovega moralnega odnosa. »Še vedno smo duhovno in praktično ujeti v to dediščino« (Kirn 2004, 36).

3.2 Stari vek

Stari vek ali antika se prične okrog leta 3500 pr. n. št. (konec prazgodovine) ter se zaključi leta 476 z razpadom zahodno-rimskega imperija. Za razvoj evropske kulture sta v starem veku pomembni predvsem starogrška in starorimska družba. Ti sta, tako kot mi, izkoriščali živali za hrano, delo in zabavo, a česar danes ne prakticiramo več, uporabljali so jih tudi za verska žrtvovanja. Z ritualnim žrtvovanjem živali so se zahvaljevali bogovom ter jih prosili za usluge (Hills 2005, 8). Kot nasploh v vseh predindustrijskih družbah, so živali bile cenjene tudi kot delovna sila, za razliko od večine današnjih živali, ki služijo zabavi, pa je večina spektaklov takrat temeljila na pobijanju živali.

3.2.1 Grki

Prvi zapisi glede narave živali, in posledično tudi glede njihovega statusa, so se na Zahodu pojavili že v starogrški literaturi. Status živali in njihov odnos do ljudi so bile pomembne teme grške filozofije. Razvili so se štirje temeljni pogledi: animizem, vitalizem, mehanicizem, antropocentrizem (glej Ryder 2000, 17). Ti pogledi so se v nadaljnjem razvoju seveda še nadgrajevali.

Osrednje vodilo animistov je bil koncept metempsihoze oziroma transmigracije duše. Verjeli so, da imajo živali, tako kot ljudje, neuničljive duše, ki se selijo iz ljudi v ljudi ali v živali in obratno. Na podlagi nauka o preseljevanju duš in plačilu po smrti je nastal tudi nauk o sorodnosti med ljudmi in živalmi, kar je porodilo idejo o svetovni skupnosti, v kateri je vse, kar ima dušo, torej vse od bogov do živali (Komolec 2006, 8). Takšno gledanje je vodilo v prepoved uživanja mesa, prepoved verskega žrtvovanja in v vzpodbujanje spoštljivega odnosa do živali.

Najpomembnejši predstavnik animistov je bil grški filozof Pitagora (580-500 pr.n.š.), ki je tako iz pisnih virov prvi znan aktivist, ki se je zavzemal za dobrobit živali. Svoj nauk je lepo izrazil z besedami: »Kdor govedu z nožem prereže vrat in ostane gluha ob rjovenju iz strahu, kdor je sposoben hladnokrvno zaklati vpijočega kozlička in pojesti ptiča, ki ga je sam hranil - koliko je tak človek še oddaljen od zločina?« (Pitagora v Univerzalno življenje 2003)

Glavni predstavnik vitalistov je bil Aristotel (384-322 pr.n.š.), grški filozof ter najbolj vpliven antični pisec o živalih. Vitalisti so poudarjali soodvisnost duše in telesa, pri čemer so živalsko naravo videli tudi v ljudeh, vendar so ljudi zaradi njihove razumske sposobnosti šteli za višje razvite od živali. Po Aristotelu so samo ljudje, kot umna in svobodna bitja, subjekti in objekti moralnosti. Živali in otroci ne morejo biti moralni subjekti, prve ker nimajo razuma, otroci pa ker razum pri njih še ni razvit. Živali sicer lahko občutijo žalost in zadovoljstvo, zato Aristotel priznava, da človek z živalmi ima nekatere skupne lastnosti (poleg zmožnosti želeči, čutiti bolečino in ugodje, tudi na primer potrebo po hranjenju in razmnoževanju), toda edino ljudem je lastno, da imajo občutek dobrega in zla, pravičnosti in nepravičnosti in druge podobne občutke, zato je samo človek razumna in politična, torej družbena žival (Komolec 2006, 8).

Elemente Aristotelovega dela so kasneje poenostavili in popularizirali, osnovna ideja pa je bila in ostala, da je vse na svetu bilo ustvarjeno za dobro človeštva. Vpliv Aristotelove filozofije je bil veliko močnejši od Pitagorove, hkrati pa je njegove ideje v trinajstem stoletju obudil tudi Akvinski. Tako so se njegove ideje močno zasidrale v mentaliteto ljudi zahodne kulture, ki se jih nekako še do danes žal ni otrešla³.

³ Kljub vplivnosti njegovih idej, so se zmeraj našli tudi misleci, ki so Aristotlu nasprotovali. Tudi njegov učenec Theophrastus (372-287 pr.n.š.) je tako zavrnil njegove poglede na živali, saj ni moralno ubijati živali in jim

Mehanicisti so naprej živali enačili s stroji, ki nimajo duše in se zato ne razlikujejo bistveno od nežive narave. Mehanicizem je pozneje zaživel in se razvil v novem veku z Descartesom.

Animisti, mehanicisti in vitalisti so sprejeli podobnost v vrsti med živalmi in ljudmi. Le antropocentristi so trdili, da obstaja med nami velik prepad in v tej smeri se je razvila evropska miselnost v sledečem času (Ryder 2000, 18). Antropocentrični pogledi so namreč izhajali iz prepričanja, da so živali ustvarjene z namenom služiti človeku in zagotavljati njegovo dobrobit.

Z vzponom grške filozofije se je uveljavila tudi nova metode spoznavanja, ki je usodno vplivala na razvoj zahodne civilizacije. To je bilo abstraktno, konceptualizirajoče, logično, analitično, torej umsko mišljenje (Pličanič 2003, 22).

3.2.2 Rimljani

V rimskem pravu je bila žival stvar v pravnem prometu, prosto živeče živali pa »res nullius⁴«, Človek je imel na živali lastninsko pravico, zato je lahko z njimi ravnal po svoji volji, jih preganjal, ubijal in mučil, če jih je ujel na prostem (Strojin 1994, 142). Nikoli ni pomislil, da žival lahko občuti bolečino in ugodje. Ravno za časa Rimskega cesarstva so značilna predvsem kruta in množična pobijanja živali v amfiteatrih, ki so imela namen zabavati ljudi. Na dan je umrlo na stotine divjih zveri, od vseh vrst divjih mačk do medvedov in slonov.

Kljub temu je moč najti mislece, ki so se zavzemali proti izkoriščanju, mučenju in nesmiselnemu pobijanju živali. Tako so bili Cicero (106-43pr.n.š.), Virgil (70-19 pr.n.š.) in Plutarh (46-120 n.š.) vsi nasprotniki dominacije človeka ter krutega izkoriščanja živali. V svojih spisih so poskušali ozavestiti človeštvo, kako bolečino povzročajo ljudje živalim. Pri tem je najbolj izstopal Plutarh, ki, za razliko od Pitagore, svojega vegetarijanskega načina prehranjevanja ni utemeljeval na podlagi reinkarnacije, temveč na podlagi splošne dobrote do ljudi in ljudem podobnim. Bil je prepričan, da večina človeške krutosti izhaja iz njegove nenasitne želje po mesu (Ryder 2000, 19).

povzročati trpljenja, ker so živali po psihični in fizični zgradbi podobne ljudem: njihova telesa imajo enake tekočine in tkiva kot mi; imajo čustva in čutila ter so hkrati sposobna določenega razumevanja (Hills 2005, 9).

⁴ Nihče ni lastnik in nihče jih ne nadzoruje.

3.3 Srednji vek

Srednji vek je skoraj tisoč let dolgo obdobje (od 476. do 1492. leta)⁵, v katerem je, do vključno renesanse, v vsakdanjem življenju v Evropi, kljub drugačni religiozni etiki, še naprej prevladovala podoba narave kot matere, ki prehranjuje. Omenjena predstava oziroma dojemanje narave je vključevala etične in vrednostne norme, ki so kot del kulture uravnavale človekovo interakcijo z naravo (Pličanič 2003, 28). V skladu s takšno podobo narave, so tako iz srednjega veka, med 13. in 18. stoletjem, znane živalske pravde (glej Ferry 1999, 8-15), ko so v Evropi zoper živali uprizarjali sodne procese zaradi storjenih kaznivih dejanj. Živali so imele priznано nekakšno specifično pravno subjektivnost.

Na začetku srednjega veka v Evropi antropocentrični nastavki Biblije še ne privedejo do pomembnejših premikov v vsakdanjem življenju. Kmalu po prelomu tisočletja pa se postopoma pričnejo oblikovati drugačne ekološke okoliščine na tleh današnje Evrope, spreminjati se prične tudi duhovno ozračje (Pličanič 2003, 28).

Zahodno kulturo so v tem času najbolj zaznamovala krščanska miselnost in ideje, kar se odraža tudi pri človekovem ravnanju z živalmi. Krščanstvo se je rodilo v obdobju antike ter se nemudoma ločilo od grške in rimske religije po tem, da je zavračalo žrtvovanje živali. Ampak zgodnji kristjani, kot na primer Sveti Pavel, niso žrtvovanju ugovarjali zaradi skrbi za dobrobit živali. Sveti Pavel je menil, da je zaradi žrtvovanja Jezusa Kristusa vsako drugo žrtvovanje prej brezpredmetno kot kruto (glej Hills 2005, 10). Krščanstvo je sicer bila reakcija na krutosti in nasilje za časa Rimskega cesarstva, ampak kljub temu, da je zavračalo žrtvovanje živali, se je njegova skrb v bistvu osredotočila le na nasilje do ljudi.

Krščanski pogled na živali je bil podoben vitalističnemu oziroma Aristotelovemu. Trdil je, da so živali nižje razvite od ljudi, da se precej razlikujejo od ljudi in jih lahko uporabljamo kakor nam ustreza. V popolnem nasprotju z antičnim poganstvom in Vzhodnimi religijami je krščanstvo tako ne le ločilo človeka od narave, ampak tudi vztrajalo, da je božja želja, da človek izkorišča naravo v svoje lastne namene. Po krščanski ideologiji je človek namreč božja stvaritev in gospodar narave, ker ima dušo in um, medtem ko imajo živali samo telo (Pličanič 2003, 24-25).

⁵ Prične se z razpadom zahodno-rimskega imperija in konča z odkritjem Amerike.

Grško izročilo in s tem predvsem Aristotel, ki je v srednjem veku veljal za zelo pomembnega filozofa, je močno vplivalo na največjega krščanskega misleca Tomaža Akvinskega (1225-1274). Akvinski je razliko med ljudmi in živalmi razlagal na podlagi dejstva, da imajo le ljudje neumrljivo dušo. Kot pravi: »Samo inteligentna bitja so svobodna. Kar ima več inteligence, je tudi bolj popolno. Človek je po tem kriteriju tudi bolj popoln od živali. Manj popolna bitja so podrejena popolnejšim in ta jih lahko koristijo. Tako živali koristijo rastline, človek, ki je bolj popoln, pa oboje« (Akvinski v Kirn 1998). Ker so živali čuteča bitja, je Akvinski priznal, da je naš odnos do njih lahko krut in da to ni prav, toda po njegovem nimamo nobenih dolžnosti, da bi se morali vzdržati takšnega ravnanja z njimi. Imamo namreč samo dolžnosti do bitij, ki imajo razum, to je do sebe, do drugih ljudi in do Boga. Človek nima moralne dolžnosti do živali zaradi njih samih, temveč zaradi svojih obveznosti do Boga, ki jih je ustvaril (Kirn 1998).

A ne smemo pozabiti, da je v vsakem obdobju bilo prisotnih več miselnih tokov in tako so tudi v krščanstvu obstajale ideje, ki so se upirale splošno sprejeti krščanski predpostavki, da ima človek oblast nad vsem in zato lahko z vsem počne kar hoče.

Največji heretik v krščanski zgodovini je bil Sveti Frančišek Asiški (1181-1226), ki ga je Cerkev sicer pozneje razglasila za svetnika, njegovih naukov pa ni upoštevala in jih še danes ignorira. Namesto tega lahko v njenem nauku preberemo, da živali nimajo duše in jih lahko izkoriščamo v različne namene. Pomembnost Svetega Frančiška pri obravnavanju varstva živali je ogromna in tako je tudi svetovni dan varstva živali zabeležen na dan njegovega godovanja. Sveti Frančišek je poskušal odstraniti človeka z njegovega prestola nad stvarstvom ter vzpostaviti »demokracijo vseh božjih bitij« (Pličanič 2003, 26). Tako so pogosto citirane predvsem njegove besede: »Ne prizadeti naših skromnih bratov je naša prva dolžnost, toda ustaviti se tu, ni dovolj. Imamo višje poslanstvo – biti jim na voljo, kadar nas potrebujejo« ter »Če imamo ljudi, ki izključujejo božja bitja iz zavetja sočutja in usmiljenja, imamo tudi take, ki bodo enako ravnali tudi z ljudmi« (Asiški v *The art of Nan Sea Love* 2010).

A poudariti moram, da je bil human odnos do živali znak svetosti še pred Svetim Frančiškom. Ne gre za osamljene primere, ki kažejo na zavzemanje krščanskih mislecev za skrb za živali, kot nekateri radi predpostavljajo. Sveti Frančišek je bil zgolj vrhunec dolge svetniške tradicije. Sveti

Janez Krizostom in Sveti Bazilij Veliki sta, na primer, že v četrtem stoletju predavala o dobrem ravnanju z živalmi (Ryder 2000, 30).

Sveti Janez Krizostom (347-407 n. š.) je nasprotoval odnosu do živali, ki je izhajal iz ostankov rimskega cesarstva ter se zavzel proti mučenju in pobijanju živali v arenah. Velikokrat je citiran z besedami: »Svetniki so izredno ljubeči in mili do človeka in tudi do zveri ... Do živali moramo biti zelo prijazni iz več razlogov, toda predvsem zaradi tega, ker so istega izvora kot mi« (Sveti Janez Krizostom v Ryder 2000, 30).

Tudi Sveti Avguštin (354-430) v je v svojem delu iz 4. stoletja »O božji državi⁶« zanikal človekovo dominacijo nad naravo, čeprav ga mnogokrat omenjajo kot somišljenika Akvinskega. Po njegovem ljudje rušijo red v naravi, so izvir zla, kar lahko presežejo le tako, da se »uklonijo zahtevam od Boga dane narave, ne pa da vztrajajo v svoji neodvisnosti« (Pličanič 2003, 25).

Čeprav so nekateri kristjani, na primer podporniki Svetega Frančiška, poudarjali pomembnost dobrega ravnanja z živalmi in priznanja njihove vrednosti kot božje stvaritve, je prevladalo mnenje o živalih kot podrejenih bitij, ki še danes vpliva na naše razmišljanje ter ravnanje z njimi. Tako so bile omenjene drugačne ideje potisnjene v ozadje - na filozofski in religiozni ravni je prevladal antropocentrizem, hkrati pa se je ob spremenjenih ekoloških okoliščinah poznega srednjega veka⁷ postopoma že pričel spreminjati tudi človekov odnos do živali, rastlin in neživega sveta v vsakdanjem življenju. Človek je pričel uničevati naravo (Pličanič 2003, 26).

Antropocentrična interpretacija Svetega pisma bi lahko bila duhovni krivec za sodobno ekološko krizo. V Genezi⁸ je namreč Bog izročil naravo pod človekovo oblast. Krščanstvo uči, da Bog niti v Stari niti v Novi zavezi, ni človeku postavil nikakršnih moralnih zapovedi ali prepovedi v njegovem ravnanju z naravo, zato so mnogi slepo zagovarjali človekovo pravico do izkoriščanja živali. V katoliškem Katekizmu sedanji papež Ratzinger v tem duhu tako še danes piše:

2417 Bog je dal oblast nad živalmi človeku, ki ga je ustvaril po svoji podobi. Zakonito je torej uporabljati živali za hrano in izdelovanje obleke. Dovoljeno jih je udomačiti, da

⁶ Civitas Dei

⁷ Nastajanje denarnega in tržnega gospodarstva ter uvajanje novih tehnologij, vzporedno z rastjo prebivalstva

⁸ Prva knjiga Stare zaveze.

človeku pomagajo pri njegovem delu in razvedrilu. Medicinski in znanstveni poskusi na živalih so nravno sprejemljivi postopki.

2418 ... Prav tako je nedostojno za človeka trošiti zanje vsote, ki bi prvenstveno morale lajšati bedo ljudi. Živali smemo ljubiti, ne moremo pa jim izkazovati naklonjenosti, kakršno dolgujemo samo osebam.

2293 Osnovno znanstveno raziskovanje kakor tudi uporabno raziskovanje sta značilen izraz človekovega gospodstva nad stvarstvom (Ratzinger v Osvoboditev živali 2005, 19).

A dandanes se še zmeraj pojavljajo dileme, kaj uči krščanstvo in če res ni živalim naklonjena religija. Če namreč Sveto pismo prebiramo v duhu ekocentrizma, s prepričanjem, da živali in narava nasploh niso zgolj objekt, dan človeku v uporabo, najdemo tudi misli, ki imajo ekološko in okoljevarstveno noto. Kaj je res bil Jezusov nauk in kakšen je bil njegov odnos do živali bi težko rekli, saj se je marsikaj izgubilo ali spremenilo s prevodi in prepisi Biblije. Zgodovinar Karl Heinz Deschner tako ugotavlja: »Original ne obstaja, saj se ni ohranilo prvotno besedilo Nove zaveze ali katere druge biblijske knjige ... imamo le prepise prepisov prepisov. Teologi poznajo od 50.000 do 100.000 različic« (Deschner v Osvoboditev živali 2005, 18).

Čeprav krščanski zagovorniki pravic živali trdijo, da je zapoved ne ubijaj mišljena tudi za živali, pa se je na splošno v krščanski tradiciji ohranila interpretacija po kateri je človek nadrejen vsemu. Svetnike, ki se niso strinjali, da lahko človek z živalmi počne kar hoče, so v nekaterih primerih celo preganjali in mučili.

3.4 Novi vek

Novi vek je zgodovinsko časovno obdobje, trajajoče od leta 1492 do 1918⁹. Poglavitne materialne temelje za drugi veliki prehod zahodne civilizacije in s tem tudi spremembe človekovega odnosa do narave poleg odkritja Novega sveta predstavljajo električna energija¹⁰, uporaba novih tehnologij, razvoj prometa (parni stroj) in trgovine ter s tem povezan nastanek in razvoj mest, rast prebivalstva, razvoj ekonomskih institucij kapitalizma (trg, denar) ter

⁹ Od odkritja Amerike do konca prve svetovne vojne.

¹⁰ Energetski prelom - prehod iz obnovljivih na neobnovljive naravne vire.

protestantizma in sodobne znanosti. Rezultat znanstvenih pretresov, ki jih posebljata Nikolaj Kopernik z razsrediščenjem vesolja¹¹ in Galileo Galilei z znanstveno potrditvijo Kopernikove teorije, je bila sprememba podobe narave. Pretres, ki ga je povzročil smrtni udarec geocentrizmu, je po eni strani zamajal temelje duhovnega sveta srednjeveške Evrope, po drugi strani pa sprožil obdobje znanstvene revolucije (Pličanič 2003, 29-30). To je povzročilo precejšnje spremembe v življenju ljudi ter vplivalo tudi na njihov odnos do živali v vsakdanjem življenju, ki je bil v skladu s krščansko moralno ravnodušnostjo do celotne narave. Organsko oziroma ekocentrično pojmovanje razmerja med človekom in naravo, ki je stoletja prevladovalo na religiozni, filozofski in socialni ravni v vsakdanjem življenju, je bilo na vseh omenjenih ravneh nadomeščeno z mehanicističnim oziroma antropocentričnim pojmovanjem. Predstava o naravi kot materi, ki prehranjuje, se je morala umakniti pojmovanju narave kot ekonomskega vira (Pličanič 2003, 19).

Od novega veka naprej se oblikujejo tri nasprotujoča si filozofska stališča glede problematike pravic in narave živali (glej Ferry 50-51):

- Kartezijansko stališče¹² (utemeljitelj Descartes) zagovarja, da so naravi in s tem živalskemu svetu v celoti odvzete pravice v korist človeškega subjekta, ki nastopa kot edini pol smisla in vrednot.
- Republikanska in humanistična tradicija (Rousseau, Kant, deloma Francija 19. stoletja) po kateri je človeka edino bitje s pravicami, do živali pa ga vežejo določene dolžnosti, predvsem dolžnost, da ne trpijo po nepotrebnem.
- Utilitaristično stališče¹³ (utemeljitelj Bentham) zagovarja, da človek ni edino bitje, ki ima pravice, temveč so to vsa bitja, ki občutijo bolečino in ugodje.

¹¹ Ideja heliocentrizma

¹² Kartezijanstvo je popoln antipod sodobni zoofiliji, saj gre za popoln model antropocentrizma, ki daje vse pravice človeku in nobene naravi, tudi živalim ne (Ferry 1999, 45).

¹³ Utilitarizem izhaja iz postavke, da ne smemo iskati le koristi za ljudi, ampak moramo v čimvečji možni meri zmanjšati vsoto trpljenja in hkrati, kar se da, povečati blaginjo na svetu. Stoji na načelu, da človek ni edino bitje, ki ima pravice, temveč imajo poleg njega pravice vsa bitja, ki so sposobna občutiti ugodje in bolečino. V skladu s tem načelom imajo pravice torej tudi živali (Šimunovič 2007, 8).

3.4.1 Renesansa

Renesansa¹⁴ se je širila postopoma, celotno severno Evropo osvojila v 16. stoletju, kjer je povzročila protestantsko reformacijo. Zaradi podobnosti med renesančno in antično ideologijo je v tem obdobju močno naraslo zanimanje za antično kulturo starih Grkov in Rimljanov¹⁵. Dve najbolj splošni značilnosti renesančne miselnosti sta individualizem in naturalizem.

Ko se je srednji vek bližal koncu, se je odnos človeka do živali v Evropi le še slabšal. Rastoči antropocentrizem renesanse je napovedoval stoletja izjemne krutosti. Potreba po gonilni sili, ki jo je prinesla industrijska revolucija in povečana potreba po mesu, ki je prišla z urbanizacijo, sta doprinesli k povečani in bolj očitni zlorabi živali v mestih, potrebno je bilo uvesti sistematični zakol, kar je le še povečevalo njihovo trpljenje.

Velika protestantska reformatorja, Martin Luter (1483-1546) in John Calvin (1509-1564) sta sicer izrazila sočutje do živali, ampak kljub temu nadaljevala in utrdila antropocentrično tradicijo. Calvin je zapisal, da Bog noče, da bi izkoriščali živali bolj kot je potrebno ter da naj na njih pazimo in zanje primerno skrbimo. Človek je še zmeraj na prvem mestu, vendar je tudi žival stvaritev Boga, ki je človeku dal nad njo oblast, pod pogojem, da z njo ravna previdno (Ryder 2000, 47).

V 16. stoletju je Michel de Montaigne¹⁶ (1533-1592) za obstoječo krščansko tradicijo že ponudil novo heretično razumevanje razmerja med človekom in rastlinskim in živalskim svetom, ko se je spraševal, kdo je dejansko človeku potrdil, da ima nad vsem živim in neživim resnično oblast in da lahko tako tudi z živalmi ravna kakor ga je volja (glej Visković 1996, 154-156). Sam se je prostovoljno odrekel tej namišljeni oblasti človeka nad drugimi bitji, saj je bil prepričan, da obstaja splošna dolžnost človeka ne samo do živali, ki imajo življenje in občutenje, ampak celo do dreves in rastlin. Ta smer razmišljanja predstavlja začetke ekološke etike.

Po Francis Baconu (1561-1626) je cilj znanosti, ki je v tem času tako napredovala, empirično spoznavati zakonitosti narave z enim samim namenom: obnoviti človekovo gospodstvo nad

¹⁴ Obdobje renesanse označuje prehod med koncem srednjega veka in začetkom novega veka, traja pa od 14. do 17. stoletja.

¹⁵ To spremenjeno duhovno ozračje imenujemo humanizem.

¹⁶ Montaignovo smer razmišljanja sta nadaljevala Bentham in Schopenhauer.

naravo in celotnim svetom (Pličanič 2003, 30). V svoji filozofiji ni zahteval samo vzpostavitev dominacije človeka nad naravo, temveč tudi vzpostavitev reda v kaotični naravi. S tem je določil okvir za vzpon mehanicizma.

Ujetost zahodne filozofije v čaščenje znanstvenosti in umskosti ter ujetost v prevladujoči ontološki dualizem je pričakal oče novoveške filozofije Rene Descartes (1596-1650), katerega mehanicistična filozofija je, skupaj z židovsko-krščanskim religioznim antropocentrizmom, odprla vrata ločitvi človeka od preostale narave in kozmosa (Pličanič 2003, 23). »Duh se je reducirjal na človeške možgane, ostanek sveta pa naj bi bila mrtva materija« (Sailer 2001). Živali tako niso nič drugega kot avtomat, ki jo Descartes primerja z urnim mehanizmom iz koles in peres, niso zavestna bitja, nimajo razuma, saj nimajo duše, ki jo je Bog podaril le človeškim bitjem. Taka mehanična svetovna slika je v tistem času prevladala z nastalim naravoslovjem, izgubila pa je izpred oči življenje, dušo in duha¹⁷ (Francione 2000, 2; Sailer 2001).

Novoveško pravo ni poznalo instituta okoljskega urejanja. Obdobje je tako zaznamovala odsotnost varovalnih pravnih instrumentov, ki bi omejevali človekovo brezobzirnost v razmerju do drugih delov narave, tudi do živali. Pojavil se je institut zasebne lastnine, ki sicer predstavlja osvoboditev človeka ter eno največjih vrednot zahodne civilizacije, a je v pravu bil prepoznani tudi kot instrument, ki je neposredno vzpodbujal krutosti do živali in uničevanje narave nasploh.

John Locke (1632-1704) je pravico do zasebne lastnine je povzdignil na najvišjo točko, ki predstavlja temelj države in tudi prava. Brez zasebne lastnine ni demokracije. Do zasebne lastnine pa se pride ravno z uničevanjem narave in s tem tudi živali. Le-te se kot nekaj divjega kultivira in dela za svojo zasebno last, torej obstaja tesna povezanost med splošno lastninsko pravico ter lastninsko pravico do živali. Vse lastninske pravice izhajajo iz božje dodelitve oblasti človeka nad živaljo. Lastninska pravica daje lastniku ekskluzivno pravico do uporabe in nadzora nad živaljo.

Locke je trdil, da je razum tisti, ki človeka povzdigne nad ostala bitja, ki imajo sposobnost občutenja bolečine in ugodja. Priznal jim torej to sposobnost in hkrati tudi določene umske

¹⁷ Aristotel in Akvinski še priznavata živalim občutenje ugodja in bolečine, Descartes jih ima za stroje.

sposobnosti, kot so spomin in opazovanje, po njegovem živali niso le stroji in mehanizmi, kot bi si mogoče želel Descartes (Visković 1996, 172). A kljub temu spadajo v nižji rang kot ljudje in zato do njih nimamo nobenih moralnih dolžnosti. So zgolj sredstvo za zadovoljevanje naših potreb in jih kot vira oziroma dobrine, ne smemo tratiti in nesmiselno upravljati. Tako kot pozneje Kant, je menil, da je naše ravnanje z njimi relevantno le, če zadeva naše ravnanje do drugih ljudi.

V tem času pa se je kljub vsemu prvič pojavila tudi ideja o pravicah tudi izven človeškega konteksta. Tako se je Thomas Tryon (1634-1703) prvi v zgodovini, predvsem pod vplivom Pitagore ter hinduizma, zavzel ne le za pacifizem, nenasilje do živali, vegetarijanstvo temveč tudi za pravice živali (glej Ryder 2000, 48). A ideja je bila še preveč revolucionarna in antropocentrizem je postajal prevladujoč v vsakdanjem življenju. V nasprotju z njegovo idejo se je rodil pravi izkoriščevalski in uničevalski odnos do narave, katerega vpliv čutimo še danes¹⁸.

3.4.2 Razsvetljenstvo

Na liniji antropocentričnega mišljenja se je stoletje pozneje gibalo tudi naravoslovje Emanuela Kanta (1724-1804). Le-ta je z idejo čiste pameti kljub vsemu povezoval svobodo in človeško dostojanstvo. Kant bi s svojimi zahtevami dosegel le posredno zaščito živali. Obzirno ravnanje z živalmi se ni terjalo za voljo njih, temveč v interesu človeškega dostojanstva. Gre za človeško dolžnost do sebe. »Če bi slabo ravnali z živalmi, bi s tem otopelo sočutje do njegovega trpljenja in bi s tem trpela človeška morala v odnosu do drugih ljudi« (Sailer 2001). Dejansko gre za zaščito živali kot zaščito ljudi, saj je Kant ponovil Akvinskega, da sicer ne smemo biti kruti do živali, a ne zaradi njih samih, ampak zaradi tega, ker bi se ta krutost lahko prenesla na ljudi (Kirn 1998).

V nasprotju z Descartesem je Kant priznaval, da živali čutijo in trpijo, zato jim ne smemo po nepotrebnem prizadejati bolečin. Na podlagi tega se je pričel uveljavljati nazor, ki v ospredje postavlja občutenje trpljenja, patocentrizem. H klasičnim zastopnikom te patocentrične etike se prištevata tudi Rousseau (1712-1778) in Schopenhauer (1788-1860).

¹⁸A tudi kartezijsko je imelo svojo pozitivno plat. Razsvetljenstvo je namreč doprineslo mnoge pridobitve pomembne za človeštvo in sodobno državo (ideja o osvoboditvi človeka, ideja o človekovih pravicah in svoboščinah, ideja delitve oblasti ter nasploh ideje sodobne demokracije).

Rousseau se je zavezal, da ne bo nikoli poškodoval drugih bitij, a ne zato ker so razumna, ampak ker so čuteča. Na vprašanje ali so tudi živali zaobsežene z naravnim zakonom, si je Rousseau odgovoril, da je »jasno, da živali nimajo razuma in svobode ter zato ne morejo spoznati tega zakona; ker pa so nam sorodne po občutljivosti, s katero so obdarjene, menimo, da morajo biti udeležene v naravnem pravu in da ima človek do njih določene vrste obveznosti«. Svojo misel nadaljuje: »Če sem jaz zavezan k temu, da ne storim nikakršnega zla svojemu bližnjemu, to ni zaradi tega, ker je on razumno bitje, temveč zato, ker je čuteče bitje; to je lastnost, ki je skupna živali in človeku ter daje zato živali vsaj to pravico, da človek z njo ne ravna grdo« (Rousseau v Visković 1996, 445-446).

Rousseau je utemeljil razliko med človekom in živaljo z idejo, da se živali ravna po naravi ter instinktih, človek pa je pri svojih dejanjih udeležen kot svobodno bitje in je sposoben izbirati med slabim in dobri ter odstopati od pravil tudi v svojo škodo. Živali po drugi strani ne morejo odstopati od predpisanih pravil, tudi kadar bi bilo to ugodno storiti. Naslednja lastnost, ki človeka loči od živali pa je njegova zmožnost izpolnjevati samega sebe. »Človeku je torej dano imeti zgodovino. To je zgodovina svobode, ker je prvotno »nič«, ker ga narava, za razliko od živali, v ničemer ne definira« (Ferry 1999, 34).

Schopenhauer je videl najpomembnejši človeški dosežek, do katerega se pride brez racionalnega razmišljanja, v brezmejnem sočutju in sočustvovanje z vsemi živimi bitji (Visković 1996, 160). To je tudi najmočnejše zagotovilo za moralno primerno obnašanje. O problematiki pravic živali je pravil: »Domnevna brezpravnost živali, blodnja, da je naše delovanje nasproti njim brez moralnega pomena oziroma da nimamo dolžnosti do živali - vse to sta surovost in barbarstvo zahoda, ki zbudjata revolt; to je posledica namer tistih, ki želijo med človekom in živaljo ustvariti velik prepad in nam kljub očitnosti pokazati, da obstoje med njima nepremostljive razlike« (Schopenhauer v Visković 1996, 395). S tem je vzroke za brezpravnost živali v Evropi ter nemoralno, surovo ravnanje z njimi pripisoval predvsem religiji¹⁹.

Bistveno bolj prijazna do živali se je izkazala tudi filozofija angleškega empirizma. Eden njihovih prejšnjih zastopnikov, David Hume (1711-1776), sodobnik Kanta, izhaja iz razumljive premise, namreč, da tudi živali lahko občutijo trpljenje, veselje in strah, tako da so interesi živali

¹⁹ Predvsem judovstvu.

sami od sebe vredni zaščite. Nanj se je navezal Jeremy Bentham (1748-1832), katerega filozofija je postala neke vrste načelni program za nastajajočo zaščito živali (Sailer 2001). Medtem ko sta Rousseau in Kant še trdila, da ima samo človek pravice, je Bentham pravice razširil na vsa bitja, ki so sposobna občutiti bolečino. Najbolj znane so njegove besede (Bentham v Sailer 2001): »Vprašanje ni: Ali lahko razmišljajo? Niti: Ali lahko govorijo? Ampak: Ali lahko trpijo?« Jeremy Bentham je bil tako v evropskem okolju eden prvih, ki je živali zaradi njihove čuteče narave izenačeval s človekom do te mere, da je zagovarjal tudi potrebo po priznanju pravic živali. To je utemeljeval z utilitaristično filozofijo, v okviru katere je zagovarjal tudi skupni interes živali, da ne trpijo in da, tako kot ljudje, dosežejo svojo srečo v čim večjem številu oziroma obsegu (Cerar 2006a). Njegovo načelo humanega ravnanja z živalmi je predstavljalo neke vrste revolucijo v moralnem razmišljanju o živalih, saj je zavračalo razmišljanja predhodnikov kot so Descartes, po katerem živali ne čutijo in nimajo interesov, in Kant, po katerem živali imajo interese, ampak ti interesi niso pomembni, saj imamo moralne dolžnosti samo do ljudi.

Kasnejši utilitarist John Stuart Mill (1806-1873) pa je ponudil še kompleksnejšo idejo utilitarizma, ko je govoril o morali, da so to: »pravila in predpisi za človeško ravnanje, katerih se moramo držati, če hočemo, da je vsem ljudem zagotovljeno življenje kolikor mogoče brez trpljenja in bogato z užitki in to ne samo vsem ljudem, kolikor to dopušča narava stvari, tudi vsem bitjem, ki imajo sposobnost občutenja« (Mill v Visković 1996, 396).

Tako so bila ob koncu 18. stoletja postavljena glavna načela modernega prava varstva pravic živali: tako živali kot ljudje občutijo bolečino; zaradi občutenja bolečine so upravičene do pravnih in moralnih pravic (Kirn 1992, 12). Ideje, ki nasprotujejo mučenju živali, lahko najdemo v nekaterih zakonih in predpisih sicer že prej, vendar pa so širši in resnično pomembni zakoni prispeli šele z revolucijami ob koncu 18. stoletja²⁰.

Novi sistemi kazenske zakonodaje so bili napisani in razdelani v detajle. Omogočili so pravično obravnavo, kar je bila pogosta pomanjkljivost dotedanje zakonodaje. Slavni pravniki in misleci,

²⁰ V tem času (1791) se je na primer pojavil prvi predlog za pravno zaščito živali, ki ga je podal John Lawrence, *Jus animalium*.

kot na primer Montesquieu, so doprinesli k razmahu²¹ zakonodaje, kot je do tedaj ni bilo. Večina evropskih kraljevin je prevzela kazenske kodekse, v katere so zagovorniki dobrobiti živali nameravali vključiti zaščito živali ločeno od predpisov, ki so uravnavali lastniške pravice. Saksonski kazenski kodeks²² je bil eden prvih, ki je kaznoval zlorabo živali. Poleg tega so se nekatere zahteve v podeželskih kodeksih in še posebno v številnih lokalnih predpisih ukvarjale s specifičnimi zadevami, na primer z zakolom. Tovrstni predpisi, čeprav oblikovani »ad hoc«, so v sodni praksi, posebno v Nemčiji, pomagali sodnikom interpretirati pogosto zelo abstraktne pravne norme (AgroWeb Slovenia 2006a, 2).

3.4.3 Devetnajsto stoletje

Pred 19. stoletjem zahodna kultura ni priznavala nobenih moralnih dolžnosti ljudi do živali. Živali moralno niso imele pomena, bile so izključene iz moralne skupnosti. Edine moralne dolžnosti, povezane z živalmi, so bile do njihovih lastnikov. Živali so bile obravnavane kot stvari.

V Veliki Britaniji se je razširila tako imenovana »kultura prijaznosti«, ki se je postavila nasproti zelo razširjeni krutosti do živali. Ob podpori zagovornikov odprave suženjstva so 22. julija 1822 dosegli sprejem Martinovega zakona²³ (glej AgroWeb Slovenia 2006a, 3). Po sprejetju zakona so se podobne razprave razširile v druge parlamente po Evropi. To je bil prvi zakon, ki je prepovedoval mučenje živali. Njegova pomembnost se kaže predvsem v tem, da je zakon dejansko zaživel tudi v resničnem življenju, saj so lastniki morali plačevati globo za grdo ravnanje s svojo živaljo, sicer še zmeraj zgolj lastnino.

V tistem času je bilo nekaj predanih zagovornikov dobrobiti živali, ki so sodelovali s pripravljalci zakonodaje, na primer Škot lord Thomas Erskine. Večinoma pa so bili zagovorniki dobrobiti živali predstavniki organizacij za zaščito živali in predvsem pravniki. Prvo organizacijo za zaščito živali je v Angliji leta 1824 ustanovil Arthur Broome, po razpravi v parlamentu o prepovedi mučenja bikov, ki se je razširila na kontinent preko različnih publikacij. Nato so se po

²¹ Razmah so sprožili politični dogodki: leta 1789 deklaracija o človekovih pravicah revolucionarne Ustavodajne skupščine, nato osvajanja Napoleona Bonaparteja, čeprav nepopularna, ki so razširila francoske pravne kodekse.

²² Criminal Code of Saxony

²³ Martins act, pobudnika zakona sta bila Erkins in Martin.

celi Evropi začele oblikovati podobne organizacije. Nalogo širjenja misli so postopoma prevzele ženske, ki so se izkazale za izjemno učinkovite v tej novi obliki aktivizma. Do leta 1861 so bili različni pravni predlogi koordinirani na mednarodnih kongresih (AgroWeb Slovenia 2006a, 2).

Osrednjo vlogo pri izobraževanju o pomembnosti zaščite živali so tudi na področju današnje Slovenije, takratne Avstroogrške, imela društva za zaščito živali. Le-tem so pripisovali veliko večji pomen, kot jim ga danes. Z izdajanjem literature²⁴ naj bi pri ljudeh vzbujali sočutje do živali in jih poučevali o primernem ravnanju z živalmi (Siard in Šalehar 2008, 15).

Na tleh današnje Slovenije je torej že v tem času bilo mogoče zaslediti prizadevanja za boljše ravnanje z živalmi. Tako je v časopisu Kmetijske in rokodelske novice, ki ga je 1843 ustanovil Janez Bleiweis, mučenje živali bilo označeno kot greh, saj izraža nehumanost (trdosrčnost), je nevzgojno ter povzroča gospodarsko škodo. Izpostavljen je bil tudi pomen osnovnega sočutja do živali (Siard in Šalehar 2008, 15).

V letu 1855 so za celotno tedanjo državo Avstroogrsko (razen za vojne krajin) izdali ukaz proti trpinčenju in trpljenju živali. Vsakega kršitelja humanega ravnanja z živalmi so kaznovali in deželna oblast je dobila pravico, da izda še deželne prepovedi (Siard in Šalehar 2008, 15).

Biološka revolucija, do katere je prišlo sredi 19. stoletja nas je, kot Kopernikova revolucija, prisilila, da smo ponovno razmislili o našem položaju v naravi ter odnosu do živali (Warnock 2003, 149). Biolog Charles Darwin²⁵ (1809-1882), ki je raziskoval izvor živalskih vrst, je namreč razložil tesno povezanost človeka z ostalimi živalmi ter s tem postavil pod vprašaj krščansko predstavo o ljudeh kot bitjih, povsem drugačnih od živali (Hills 2005, 12). Teorija evolucije sicer ne izključuje, da obstaja kakšna druga razlaga, da imamo ljudje oblast nad živalmi, kljub temu, da sta si naši biologiji podobni in kljub temu, da smo se razvili iz istih prednikov. Je pa prav tako

²⁴ Skupaj so bile v tistem času izdane naslednje knjige (glej Siard in Šalehar 2008, 17): Bukvice zoper mučenje živali (1845), Stojan Mihael. Miloserčnost do žival: poduk za stare in mlade ljudi (1846, ter drugi popravljen ponatis 1849), Toman A: Zoper terpinčenje žival (1848)

²⁵ Naravoslovec, ki je v 19. stoletju podal enega največjih prispevkov v razumevanju živali, prikazal, da izviramo živali, trdil, da ni načelnega evolucionističnega prepada med živalsko in človeško duševnostjo, družbenostjo in razumom, temveč je le velika razlika v stopni, ne v bistvu. Čeprav so takrat znanstveniki večino njegovih dognanj zanikali, pa je teorija evolucije pozneje predvsem z dognanji moderne genetike omogočila, da je bilo povezavo med ljudmi in živalmi veliko težje zanikati (Kirn 1998).

kompatibilna z Darwinovo teorijo, da človek ni superioren v razmerju do ostalih živali ter da bi zato morali z živalmi ravnati lepo, mogoče celo tako dobro kot ravnamo z ljudmi (Hills 2005, 13). A paradoks je, da je darvinizem celo ojačal antropocentrizem in sicer do te mere, da so nekateri grdo ravnanje z živalmi razumeli kot dokaz človekove superiornosti in ga kot takega hoteli ohraniti.

Poleg novoveških začetkov eksperimentalne naravoslovne znanosti je v tem času prišlo do še ene specifične oblike mučenja živali, to je uporabe živali v znanstvene in medicinske namene. V sredini 19. stoletja se je tako razširila vivisekcija. Darwin osebno je bil sicer globoko zaskrbljen zaradi krutega ravnanja z živalmi, ampak je hkrati podpiral znanstveni napredek in razvoj. Zavzemal se je za poskuse na živalih, prepričan, da povečujejo naše razumevanje psihologije ter da so pomembni za napredek in dobrobit človeštva. Čeprav je priznaval, da z živalmi ne smemo nepremišljeno ravnati, je verjel, da smo upravičeni do uporabe živali, če imamo od tega bistvene koristi (Hills 2005, 13). Darwinov pogled na živali, katerega bistvo je, da sta nepotrebna krutost in mučenje živali nesprejemljivi, ampak da so določene oblike uporabe živali legitimne, je podoben konceptiji primerne ravnanja z živalmi, ki je danes zapisana v zakonodajah mnogih držav.

V tem času se je pripravila podlaga za bodočo ekološko etiko oziroma razširitev področja tradicionalne antropocentrične etike. Ideje o razširjeni etični skupnosti so dosegle višek s Henryem Stephensom Saltom (1851–1939). Ta je koncem 19. stoletja izjavil, da bo sprejetju človekovih pravic kmalu sledilo tudi sprejetje pravic živali (AgroWeb Slovenia 2006a, 6). Dodal je utilitaristične ideje Benthama²⁶, z namenom vzpostaviti natančno, logično povezavo med obstojem človekovih pravic in nujnostjo uvedbe pravic živali (Ferry 1998, 51). »Pravice živali pa bi morale vsebovati njihovo omejeno svobodo, da živijo naravno življenje, to je življenje, ki omogoča njihov individualni razvoj znotraj omejitev, ki jih postavljajo potrebe in interesi skupnosti« (Salt v Visković 1995, 593).

²⁶ Glej njegovo delo »Pravice živali v njihovem razmerju do družbenega napredka« (1892), ki je prva knjiga o pravicah živali.

Antropocentrična tradicija je tradicija zahodne kulture, ki je bila v večji meri nespoštljiva do živali kot katera koli druga kultura. Prav zaradi tega so se prav v zahodnem svetu tudi najprej razvile ideje o pravicah živali.

3.5 Sodobnost

Prva polovica 20. stoletja je bil čas umika zagovornikov pravic živali. Čeprav ta čas ni bil čas neke posebne krutosti do živali, kot za časa Rimskega cesarstva, pa je bil to čas ignorance ter brezbriznosti za stiske živali (glej Phelps 2007, 184).

Druga industrijska revolucija, do katere je prišlo konec 19. stoletja, je pomenila prelomnico, saj je odkritje motorja z notranjim izgorevanjem povzročilo razvoj prometa, kar je privedlo do sprememb tudi v kmetijstvu, začela se je masovna živinoreja. Tako so se živali, ki so bile do takrat v stalnem stiku z ljudmi, prisotne v njihovih življenjih, izgubile izpred oči javnosti. Tudi na kmetijah se je odnos do živali spremenil, takoj ko so izgubile status delovne sile, postale so zgolj surov material, uporabne samo za zakol. Gibanja za zaščito živali, katerih število je sicer nenehno naraščalo, pa so se ukvarjala zgolj z zaščito hišnih ljubljencev (Phelps 2007, 185).

Eno ključnih izhodišč prihajajoče kulture, civilizacije »tretjega vala« je sprememba človekovega odnosa do živali, rastlin in neživega sveta. Spoznanja naravoslovnih znanosti o položaju človeka v vesolju in o nujnosti obuditve narave so, ob sovplivu ekoloških materialnih okoliščin (hitro povečevanje prebivalstva ter zaradi vse večjega obsega uničenja narave vse težji pogoji za življenje) v drugi polovici 20. stoletja sprožila nastanek in vse hitrejšo širitev nove zavesti in novih vrednot, torej nove paradigme. V zadnjih desetletjih postaja vpliv nove paradigme vse širši ne le v naravoslovnih znanostih, temveč tudi v drugih delih družbe (Pličanič 2003, 53). Novoveški antropocentrizem se presega z nastajanjem ekocentrične zavesti, ko odnos do ostalega življenja in celotne narave tudi postaja predmet moralne presoje. Presega se tudi s spoznanjem in priznanjem vključenosti človeka v evolucijo življenja in narave (Kirn 2004, 41).

Podoba narave kot stroja, narave, ki je ničvredna, če je neizkoriščena, oziroma narave kot vira za pridobivanje materialnega bogastva, se umika organski podobi narave, torej podobi, ki človeka umešča v naravo in ga zavezuje k obzirnim odnosom z njo (Pličanič 2003, 54). Nova spoznanja o

medsebojni soodvisnosti ljudi, živali, rastlin in neživega sveta so v zadnjih desetletjih ob ekoloških okoliščinah postindustrijskih zahodnih kultur v šestdesetih letih, sprožila oblikovanje in hitro širjenje ekološke zavesti. Najprej v okviru družbenih gibanj, kasneje pa vse bolj tudi v okviru etablirane kulture (Pličanič 2003, 60).

Ljudje se danes večinoma vsaj zavedamo, da so živali čuteča bitja in je zato potrebno z njimi ravnati na načine, ki jim ne bodo po nepotrebnem prizadejali bolečine. Kljub temu pa se odnos človeka do živali še ni vidno izboljšal. Varstvo in zaščita živali je sicer zakonsko urejena, a ob vprašanju vloge živali v družbi, obsega njihove zaščite ter pravnega statusa, pride do ločitve mnenj.

3.5.1 Dobrobit živali²⁷

Dolžnost do živali, ki jo sprejema najširši krog ljudi, se nanaša na preprečevanje slabega stanja dobrobiti živali, zato je poznavanje dobrobiti živali in njenih znanstvenih osnov zelo pomembno za vse tiste, ki so v pogostem stiku z živalmi (AgroWeb Slovenia 2006b, 8).

Sodobno razumevanje dobrobiti živali temelji na petih temeljnih svoboščinah živali:

- odsotnost lakote, žeje in podhranjenosti;
- odsotnost bolečin, poškodb in bolezni;
- preprečevanje strahu in neugodja;
- možnost izvajanja živalski vrsti značilnega vedenja;
- zagotovitev primerne okolja (bivalni pogoji, ki nudijo zavetje in udoben prostor za počitek).

Ideja o dobrobiti živali je utilitaristična ideja, pri kateri so v ospredju moralne pravice, ne pravice v pravnem pomenu. Temelji na pravilu maksimiranja ugodja in minimiziranja trpljenja, torej tehtanja koristi vseh prizadetih subjektov. Tako lahko človekovi interesi še zmeraj prevladajo nad živalskimi, če je korist za nas res toliko večja.

²⁷ V angleščini: animal welfare.

Avstralski profesor Peter Singer (1946-) nadaljuje z utilitaristično tradicijo, a ker je skeptičen glede ideje o pravici na splošno²⁸, raje govori o blaginji in je tako glavni predstavnik teorije o dobrobiti živali, ki ima prevladujoč vpliv v današnji zakonodaji za zaščito živali. Zanj je temelj moralnega spoštovanja in kriterij za pravno subjektiviteto interes. Nosilec interesa in s tem pravna oseba pa je lahko le živo bitje, ki občuti ugodje in bolečino. Tako stališče zagovarja, da človek ni edini pravni subjekt, istočasno pa nasprotuje ekocentrični filozofiji, saj odreka pravno subjektiviteto preostali naravi. Dovolj je, da ugotovimo, da so živa bitja sposobna občutiti bolečino in ugodje, na podlagi česar so upravičena do moralnih pravic. Zanj je bistveno, da moralni in pravni red pri upoštevanju interesov živali priznata načelo enakovredne obravnave²⁹, kar pomeni, da morata tudi odpraviti apriorno diskriminacijo ter privilegiranje interesov in trpljenja zaradi (ne)pripadnosti določeni biološki vrsti (Visković 1995, 591). Torej morata odpraviti specisizem (glej Ryder 2000, 223-251) oziroma prepričanje, da ima človek pravico obravnavati pripadnike druge vrste na način, ki bi bil napačen za obravnavanje pripadnikov lastne vrste.

Čuteča bitja (živali in ljudje) v določenih pogojih trpijo bolj kot druga in jih je zato treba obravnavati različno, glede na dejansko trpljenje. Ne gre torej za to, da moramo pripisovati enako težo tako interesom ljudi kot interesom živali, ne glede na to, kakšni so ti interesi, saj se ljudje od živali razlikujejo prav po tem, da imajo več interesov in da so ti drugačni od interesov živali. Po načelu enakovredne obravnave je treba zgolj tam, kjer imajo ljudje in živali podobne interese (na primer željo po izogibanju fizični bolečini), te interese enako etično obravnavati, brez avtomatičnega razločevanja na podlagi tega, kateri vrsti pripada bitje. Načelo ne terja enakega ravnanja, temveč enako spoštovanje. Enako spoštovanje za različna bitja pa lahko vodi do različnega ravnanja in različnih pravic.

Filozofija zagovornikov dobrobiti živali zahteva odgovorno uporabo živali za zadovoljevanje določenih človekovih potreb³⁰, kar pa vključuje tudi (humano) ubijanje, saj je poglavitna

²⁸ Izogiba se predvsem samega pojma »pravice«.

²⁹ To načelo vzpostavlja absolutno formalno enakost med vsemi bitji, ki so zmožna občutiti ugodje in bolečino (Ferry 1999, 54). Formalna enakost pa je v besedilih predstavljena zgolj kot moralna ideja, ne kot potrditev dejstva.

³⁰ Pionirji okoljske etike so racionalistični pogoj pravic zamenjali s potrebami in občutljivostjo za bolečino in ugodje. Živali nimajo interesov, imajo pa potrebe po gibanju, po hrani, po vodi. Organizmi, ki imajo razvit živčni sistem, pa občutijo tudi ugodje in bolečino (Kirn 2004, 173).

potreba, ki jo živali zadovoljujejo pri človeku, hrana. Dobrobit živali pomeni, da imajo živali, ki služijo zadovoljevanju teh potreb, zagotovljene osnovne potrebe, torej potrebe po hrani, zavetju ter zdravju, hkrati pa se jim ne prizadeja nepotrebnega trpljenja. Zaradi tega je Singerju očitano pretirano antropocentričen pogled, ki vselej kalkulira, kaj je dobro za človeka oziroma za večino, hkrati pa, da ohranja status živali kot stvari, kar ne naredi pomembnega koraka naprej za primerno varstvo živali. Ne zavzema se namreč za pravice živali, temveč za moralno upoštevanje. Korak naprej lahko pomeni šele razširitev polja pravic ter priznanje pravne subjektivitete tudi živalim, tudi če to pomeni zgolj podelitev pravice, da niso obravnavane kot lastnina. Kljub temu je ravno njegova publikacija *Animal Liberation* (glej Singer 1975) sprožila moderna gibanja za pravice živali, ki jo pogosto označujejo celo za biblijo pravic živali.

Zagovorniki pravic živali pa pravijo, da je ravno tako razmišljanje krivo, da po dveh stoletjih bolj ali manj aktivnega zavzemanja za izboljšanje standardov in zakonov s področja dobrobiti živali izkoriščamo živali v večjem številu in na bolj grozovite načine kot kadar koli prej v zgodovini človeštva. Regulativno izkoriščanje namreč zaobide temeljno vprašanje, ki si ga zastavlja tudi Vičar: »Ali je izkoriščanje živali – ne glede na to, kako »humano« ravnamo z njimi – moralno opravičljivo?« (Vičar 2009)

3.5.2 Pravice živali³¹

Večina organizacij za zaščito živali usmerja svoje kampanje v izboljšanje zakonov za zaščito živali in izboljšanje standardov ravnanja z njimi. Zavzemajo se za bolj humane načine ubijanja, bolj humane načine zapiranja. Medtem ko teorija dobrobiti živali zahteva zakone, ki nastopajo proti krutosti do živali in zahtevajo humano ravnanje z njimi, teorija pravic živali nasprotuje vsakršni rabi in izkoriščanju živali ter zagovarja potrebo po vzpostavitvi neposredne obveznosti ljudi do živali. Tom Regan (1938-) se zavzame ne zgolj za večje kletke, ampak za prazne kletke (glej Regan 2004b), za popolno osvoboditev živali ter za njihove pravice.

Regan je v bistvu najbolj znan po razlikovanju med tako imenovanimi moralnimi agenti in moralnimi pacienti. Moralni agenti oziroma aktivni subjekti so odrasli ljudje, imajo razum, sposobnost govornega izražanja, samozavedanja, ločevanja med dobrim in zlim ter zavedanja

³¹ V angleščini: animal rights.

posledic svojih ravnanj. Moralni pacienti oziroma pasivni subjekti (to so otroci, umsko prizadeti, ljudje v komi in nekatere živali, predvsem sesalci)³² pa premorejo zgolj želje, spomin, izkušnjo dobrega počutja ter niso sposobni moralnega vrednotenja, ne morejo torej razumsko zaznavati svoje okolice in ravnati na podlagi tega zaznavanja. Moralni pacienti niso odgovorni za svoja ravnanja, vendar imajo določena upravičenja, ki druge ljudi zavezujejo, da z njimi ravnajo v skladu z določenimi standardi.

Živali oziroma vse organizme, ki so se razvili do stopnje, ki jim zagotavlja določena duševna stanja in dispozicije obravnava kot moralne paciente ter kot subjekte življenja³³, ki imajo inherentno oziroma neodtujljivo vrednost³⁴ (glej Regan 2004a, 241-245), so sposobni živeti in se tega zavedati, zato imajo ostali do njih nekakšne moralne dolžnosti. Na temelju svoje narave poseduje mnogo živali torej moralne pravice.

V vsej razpravi o pravicah živali je pomembno, kako se pravica razume in kakšne pravice se razlikujejo. Imeti pravico pomeni imeti zahtevo do nečesa. Živali sicer svojih zahtev ne morejo izreči, toda ne izrekajo jih tudi otroci, slaboumni, sklerotični, bolniki v komi, pa to ne pomeni, da ljudje v takem stanju nimajo pravic (Kirn 2004, 172). Pravna teorija pravi, da je osrednja prvina pravice možnost, da pravni subjekt na določen način ravna. Pravo dovoljuje takšna upravičenja zato, da subjekti v njihovem okviru zadovoljujejo najrazličnejše lastne interese. Možnost ravnanja je pravno zavarovana. Interes ni predmet, ampak je cilj pravice. Cilj pa je dosežen, če ga spremlja ustrezno vedenje in ravnanje z objektom ali glede na objekt (Pavčnik 1997, 116).

Korak naprej naredi utemeljitelj ekocentrične filozofije Christopher D. Stone, ki v članku (glej Stone 1972, 450-501) izhaja iz prepričanja, da temeljno spoznanje človeku narekuje razširitev pravic tudi na druga živa in neživa naravna bitja. To dokazuje s prikazom zgodovinske širitve pravic³⁵ in utemeljuje razširitev pravnih pravic. Pri tem ga vodi zelo pragmatična usmeritev, namreč možnost zastopanja interesov drugih biotskih skupnosti pred sodišči. Bistvo Stonovega

³² Nekateri sodobni zoofili nasprotujejo tej ideji. Priznavajo sicer živalim inherentno vrednost, lastne interese, a ne čutijo potrebe, da bi se jih moralo obravnavati kot pasivne moralne in pravne subjekte.

³³ V angleščini: subject of a life

³⁴ Lastnost objektivne morale, ki pripada določenim stvarem, in sicer glede na to, ali so te stvari dejansko cenjene ali ne. Ideja neodtujljive oziroma inherentne vrednosti, zagovarja, da imajo vsi posamezniki enako vrednost ter torej razlikuje Regana od utilitaristov, ki posameznikovo vrednost določajo glede na njihove izkušnje.

³⁵ Podelitev pravic sužnjem, ženskam in tako naprej.

koncepta je v možnosti postavitve skrbnikov, ki bi zastopali pravice drugih biotskih skupnosti pred sodiščem (Pličanič 2003, 81). Ekocentrizem kot ena ključnih usmeritev nastajajoče kulturne paradigme tako v zadnjih desetletjih postaja eno ključnih vprašanj preobrazbe zahodne civilizacije ter preobrazba prava.

Levi-Strausova argumentacija je nekoliko ožja, predlaga namreč širitev pravic na skupnost življenja, pri čemer pa s priznanjem pravic meri višje, namreč na oblikovanje nove Deklaracije o pravicah. Kot pravi: »Če pa ima človek pravice predvsem kot živo bitje, iz tega neposredno izhaja, da so naravne meje teh pravic, ki jih priznamo človeštvu kot vrsti, pravice drugih vrst« (Levi-Strauss v Pličanič 2003, 81).

Mnenje, da imajo živali naravne pravice, pa je lahko sporno, saj so razhajanja o naravi živali velika. Korelacijska teza bi veljala tam, kjer imamo opravka z neposredno dolžnostjo. »V našem odnosu do živali pa naj bi šlo ravno za takšno neposredno dolžnost in zato bi se tudi lahko govorilo o pravicah živali. Živali, sodijo nekateri, naj bi imele ne samo pravico, da se jim ne prizadene trpljenje, ampak celo pravico do lastnine in svobode« (Kim 2004, 171).

Vprašanje pravic živali je danes že zelo prediskutirano, večinoma pa se dileme vrtijo okrog vprašanj, če bi živalim pravo moralo priznati določene pravice, ki bi jih učinkoviteje obvarovale pred mučenjem, nehumanimi ukrepi in razmerami. Priznanje pravic je pogojeno s pravno subjektivnostjo, o tem pa s strani pozitivnega prava še ne moremo govoriti. Glavno vprašanje, ki si ga na to temo zato moramo postaviti, je, ali so živali sploh lahko subjekt pozitivnega prava. Torej se po eni strani lahko vprašamo, ali je družba sploh dovolj zrela, da bi lahko živalim na nek način priznala pravno subjektiviteto ter nekatere temeljne pravice. Po drugi strani pa se moramo tudi vprašati, ali je živalim sploh mogoče pravno priznati pravice. In če je odgovor na vsaj eno vprašanje negativen, potem sledi vprašanje, »ali ne bi bilo treba ljudem pravno naložiti vsaj več dolžnosti v smeri zagotavljanja boljšega življenja živalim« (Cerar 2006a).

V pravni teoriji je zaslediti različne argumente, ki poudarjajo, da živali ne morejo biti nosilci pravno priznanih pravic. Med pomembnejše sodijo na primer ugotovitve, da se živali same ne morejo zavedati pomena svojih pravic, zato bi jih morali v njihovem imenu pravno uveljavljati ljudje kot njihovi zakoniti zastopniki. Živali pa za razliko od ljudi, ne morejo biti niti nosilke

dolžnosti. Med različnimi argumenti imata veliko težo tudi argumenta »raznolikosti živali³⁶« in »medsebojnega konflikta živalskih pravic³⁷« (Cerar 2006b).

Po mnenju tradicionalne etike in prava torej živali ne morejo imeti pravic iz istih razlogov, zaradi katerih ne morejo imeti dolžnosti - odsotnost razuma in prištevnosti. Če imajo pravice samo razumna in avtonomna bitja, potem so živali izključene. Toda to izključevanje nas postavi pred dilemo: ali je potem treba odrekati pravice tudi nekaterim članom človeške skupnosti (dojenčkom, slaboumnim, sklerotičnim, bolnikom v komi) ali pa je treba priznati, da sama razumskost ni univerzalni pogoj za priznanje pravic, ampak je dovolj že, če gre za biološko anatomsko pripadnost človeški vrsti. V tem primeru imamo opravka s specisizmom (Kirn 2004, 172).

Zagovorniki pravic živali mislijo, da je priznavanje delne pravne subjektivitete živalim, ki imajo neko mero zavesti ali vsaj čutijo bolečino ali trpijo, biološko in pravno utemeljeno. Zaradi tega živali ne smejo biti zgolj sredstvo za doseganje človeških ciljev. Vztrajajo, da je nujno, da imajo ljudje korelativne in neposredne obveznosti do živali, ne pa zgolj obveznosti do njihovih lastnikov in kršenje takih obveznosti pomeni moralni ter pravni delikt nasproti živalim, ne nasproti ljudem. Tako kot za dojenčke, otroke ali na primer ljudi z motnjami v duševnem razvoju, morajo tudi za uresničevanje upravičenj živali kot pasivnih subjektov, skrbeti prištevni posamezniki, in sicer kot njihovi skrbniki ali zastopniki.

Singerja in Regana se ponavadi navaja kot dva zagovornika povsem različnih idej³⁸, a moram poudariti, da sta v bistvu veliko sodelovala in v bistvenem soglašata, saj oba obravnavata žival kot spoštovanja vredno bitje na sebi in za sebe.

³⁶ Vprašanje, katere pravice priznati domačim živalim, katere divjim živalim, katere žuželkam in tako naprej. Ali imajo lahko pravice le višje razvite živali, npr. sesalci, ali vse ali le nekatere? In katere pravice naj jim pravo prizna?

³⁷ Vprašanje, kako pravno obravnavati razmerja med živalmi, ko se ene prehranjujejo z drugimi.

³⁸ Vzrok za postavljanje Regana nasproti Singerju je zgolj v besednem nesporazumu, saj se Singer izogiba pojmu pravic, ker noče načeti semantičnega spora o samem pomenu pojma, a ne sme se pozabiti, da sta avtorja skupaj objavljala in glede bistvenih stvari soglašata.

4 VARSTVO ŽIVALI

Že od samega začetka pravno varstvo živalskih vrst pred ubijanjem, mučenjem, odvzemom svobode ali življenjskega prostora temelji na tem, da se zavarujejo človeški, pa tudi ljubiteljski interesi. Tak egoističen ali antropocentričen pristop do tega problema žal prevladuje v pravni teoriji in praksi. Nasprotno pa altruističen ali ekocentričen pristop teži najprej k zavarovanju živali kot vrednosti. Zasledimo ga predvsem v starejših etičnih razmišljanjih pa tudi v novejšem času postaja vse bolj pomemben in tako vpliva na normativno pravno ureditev držav (Strojin 1994, 148). Danes se tako nahajamo na prehodu iz »prava varstva okolja« v »ekološko pravo« (glej Pličanič 2003, 97), ki pomeni oblikovanje systemskega ekocentrizma, torej »celovitega sistema pravil obnašanja v razmerju do drugih biotskih skupnosti«, katerega bistvo je v prepričanju, da mora človek z živalmi, rastlinami in neživim svetom ravnati spoštljivo ter biti pri njihovi uporabi zmeren. Meja do katere lahko človek posega v druge naravne bitnosti, je naravno ravnovesje (Pličanič 2003, 99).

Mesto in življenje v njem je izpostavilo problem življenja živali, saj urbano okolje pomeni za živali nenaravno okolje, omejevanje svobode in nenaraven način prehranjevanja, vendar se problem varstva živali ni začel s problemom varstva živali v mestih. Zaradi večinoma divjega lova v širokem obsegu, so pričele izginjati in izumirati številne redke in eksotične živalske vrste in človek se je zavedel, da bo na planetu Zemlja prikrajšan za svojevrstno bogastvo. Takrat se je začelo varstvo, čeprav varstvo redkih in eksotičnih živali, nikakor pa še ne živali kot človekovega partnerja. Še naprej so se dogajale zlorabe nad živalmi v najrazličnejših pogledih (Strojin 1994, 142).

V organskem svetu je žival najbližja človeku. Stvar prava ni ugotavljati podobnosti in razlike, ki sodijo v biološki svet, pač pa zagotavljati pravno varstvo tam, kjer je potrebno. Človek mora torej upoštevati svoj položaj v naravi in svojo življenjsko povezanost z drugimi biotskimi skupnostmi ter temu ustrezno tudi ravnati v razmerju do drugih bitij. S tem kakšno naj bo to ravnanje, se torej ukvarja ekocentrična etika (Pličanič 2003, 98). Ekocentrična etika torej vzpodbuja prilagoditev človekovih dejavnosti in pomeni prehod od zgolj varstva človekovega neposrednega okolja k ohranjanju okoljskega ravnovesja. Danes pa prevladuje ravno nasprotna

(antropocentrična) etika, ki človeka prej spodbuja k brezobzirnemu odnosu z naravo, po kateri se zanemarja načelo naravnega ravnovesja. »Glede na obstoječo usmeritev k uničevanju drugih oblik življenja je jasno, da do spremembe lahko pripelje le korenit preobrat v vrednostnem sistemu« (Pličanič 2003, 99).

Vprašanje naravnega prava je danes na novi stopnji. V antiki se je vrtelo okrog vprašanja med zahtevami narave in človeškim določanjem pravic, v srednjem veku med nasprotji božjega in človeškega prava ter v novem veku okrog nasprotij med pravno prisilo in svobodo posameznika. Danes pa smo na pragu nove dobe in nove razvojne stopnje naravnega prava, ko se izpostavlja vprašanje podobnosti naravnega s pozitivnim pravom, da bi slednje postalo »globlje in človeku bolj funkcionalno« (Strojin 1994, 144-145).

4.1 Družbena odgovornost

Žival je, kot človek in rastline, nepogrešljiv člen organskega sveta našega planeta. Zato je žival partner ostalima dvema in mora biti enakopravna pri zagotavljanju bivalnih pogojev v prostoru. To ne pomeni zmanjševanja človekovega položaja, ampak zavzemanje za razumno in ekološko polnovredno gospodarjenje z živalmi, da bosta ohranjena njihovo naravno ravnovesje in substanca (Strojin 1994, 143). Ljudje smo z živalmi namreč od nekaj v marsikaterem pogledu povezani, od njih smo postali tudi odvisni. Zato je nujno krepiti zavest o pomembnosti njihove vloge v našem življenju ter o pomembnosti lepega ravnanja z njimi, kot živimi bitji, ki čutijo bolečino in ugodje ter so nam v marsičem podobne.

Kako obravnavamo živali, seveda v prvi vrsti prizadene njih, je pa to hkrati zgodba, ki pripoveduje tudi o nas samih, o naši zavesti, naši kulturi, o naših vrednotah in našem načinu življenja (Kirn 2004, 192-193). Odnos do živali v določeni družbi predstavlja ogledalo celotne družbe.

Medtem ko je šel kapital v smeri večanja dobička ter se ni oziral na trpljenje živali, ki ga je pri tem povzročal, so se na drugi strani za njihovo dobrobit zavzeli posamezniki in društva ter poskusili živali na različne načine zaščititi. Varstvo živali se je uveljavilo kot družbena odgovornost.

Družbena odgovornost je dinamičen in odgovoren odnos med vsemi akterji, sodelujočimi v globalnem razvoju, in njihovimi lastnimi interesi ter potrebami. Prispeva k višji ravni uresničevanja pravic vseh bitij, skozi družbeno odgovorno delovanje.

Zaščita živali je po zakonu »dolžnost vseh pravnih in fizičnih oseb, ki so v kakršnemkoli odnosu do živali, zlasti pa skrbnikov živali; lokalnih skupnosti in države; veterinarskih, živinorejskih, znanstveno-raziskovalnih in pedagoških zavodov; lovskih, kinoloških in drugih organizacij, ki združujejo rejce živali; društev proti mučenju živali in drugih društev, ki so se ustanovila za uveljavljanje in izvajanje deklaracije o pravicah in zaščiti živali« (ZZZiv, 2. člen). In ne samo to. Varstvo okolja in s tem tudi varstvo živali, kot pravi Šinkovec »ni le naloga države, pa tudi ne enostranska zadeva gospodarstvenikov in družbe, potrebno je skupno delo prizadetih moči« (Šinkovec 1994, 29). Potrebno je sodelovanje. Varstvo živali in prizadevanje za njihovo dobrobit je dolžnost vseh ljudi.

Država mora zagotavljati varnost celotni skupnosti, v ta namen ima pooblastila v ustavi, zagotovljena sredstva in tudi moč prisile, zato gre njej prevladujoč položaj. Načelo kooperacije pa vnaša spremembe v vlogi države kot ključnega normodajalca, uveljavljajo se posebne oblike sodelovanja, ki jo na določen način omejujejo (Šinkovec 1994, 29).

Ljudje smo avtonomna bitja, zato lahko razmišljamo o naših razlogih za dejanja in se odločamo, če so primerni ali pa spremenimo naše obnašanje, da delujemo z dobrimi nameni. Živali po drugi strani niso avtonomna bitja, ne razmišljajo o svojih dejanjih. Da lahko govorimo o moralni odgovornosti, moramo biti sposobni oceniti naše razloge za dejanja. Naša moralna odgovornost je tudi družbena odgovornost, odgovornost vseh, da s svojo (ne)dejavnostjo ne škodujemo okolju, naravi in živalim ter ne ogrožamo njihovega naravnega razvoja in življenja.

4.2 Varstvo živali in etika

Varstvo živali spada torej tudi v področje morale in etike in »očitno je, da bo treba na tem področju storiti kaj več, zlasti z vzgojo in izobraževanjem« (Šinkovec 1994, 15).

Pri nastanku ekološke oziroma okoljske etike so imeli precejšnjo vlogo globlji premisleki človekovega neetičnega odnosa do živali, ki so se pojavili v 18. in 19. stoletju. Celovitejše

ekološke etične koncepcije pa so se oblikovale šele v zadnjih 30 letih in so vpete v sodobno krizo odnosa človeka in družbe do narave, v sodobno krizo razumevanja napredka in razvoja. Ekološka etika naj bi bila rezultat zavedanja vse bolj žgočih ekoloških problemov in vse bolj problematičnega ravnanja ljudi do okolja in narave sploh (Kirn 2004, 157).

Etika spoštovanja življenja ne narekuje, da spoštujemo dobro drugih bitij za kakršnokoli ceno ali škodo nas samih. Egalitarni ekocentrizem zgolj zahteva, da jemljemo v obzir tudi dobro drugih bitij, ne samo ljudi (Kirn 2004, 186). Danes je namreč vse bolj jasno, da so stopinje, ki jih puščamo ljudje v naravi, pregloboke. S površja našega planeta vsak dan izginjajo bitja, s katerimi si ga delimo. Za človekove odnose z živalmi in rastlinami³⁹ je značilna brezobzirnost in nezmernost. Brez pretiravanja lahko ugotovimo, da je uničevanje narave ena od značilnosti sodobnega človeka (Pličanič 2003, 11). Zato postaja vse širša tudi zahteva po nujnosti zakonitve zmernosti pri človekovih odnosih z živalmi, ki se opira na znanstvena spoznanja o človekovi soodvisnosti z njimi.

Napredek etike nujno vpliva na ekološko načelo prevladovanja specisizma ali na moralno-pravno diskriminacijo živali. Poznamo tri osnovne tipe odnosov morale in prava nasproti živalim: neetični odnos, ki je še danes prevladujoč, zaščita z antropocentrično motivacijo ter zaščita z altruistično motivacijo. Altruistična zaščita je danes sicer zgolj teoretična in lahko živalim priznava ali ne priznava pravne pravice (Visković 1989, 815). Kot osnovni vidiki etike varstva živali na eni strani in koncepta zaščite živali na drugi strani se je izkazalo antropocentrično mišljenje (Sailer 2001).

4.3 Pojem živali in njihov pravni status

Zakon o zaščiti živali v 1. členu pravi, da ureja varstvo za vse živali, ki imajo razvita čutila za sprejem zunanjih dražljajev in razvit živčni sistem, da čutijo bolečino⁴⁰. Živali so torej

³⁹ Prav tako tudi za odnose z neživim svetom, kot so vode, zrak, tla in mineralne snovi (nafta, plin, premog in druge).

⁴⁰ Tako obravnavamo prostoživeče živali (divjad in gojene prostoživeče živali), domače živali, torej rejne živali (kopitarji, parkljarji, perutnina, kunci, kožuharji in druge živali, ki se vzrejajo ali redijo za proizvodnjo hrane, volne, kož, krzna ali za druge gospodarske namene), poskusne živali (vsak živ vretenčar, razen človeka, tudi prostoživeče larvalne oblike brez fetalnih in embrionalnih oblik, ki se uporabljajo ali so namenjene za uporabo v poskusu), hišne

opredeljene kot živa bitja, ki imajo psihična in fizična občutja in po zakonu jim moramo zagotoviti varstvo pred mučenjem in nepotrebnim vznemirjanjem. A kot pravi Stojin: »Žival v pomenu naše zakonodaje ni nič drugega kot predmet gospodarjenja ali stvar za nekatere dejavnosti, na primer surovina ali predmet poskusov in podobno, nikakor pa v ekološkem vidiku ni zavarovana ne kot vrsta ne kot posamičen primerek, doslej niti kot živo bitje« (Stojin 1994, 144).

Kot smo videli skozi pregled zgodovine, so se med filozofi okvirno razvila tri stališča glede moralnega statusa živali. Prvo živalim odreka vsakršno moralno upoštevanje (Descartes), drugo živalim še zmeraj odreka moralne pravice, a prizna obstoj posrednih dolžnosti do njih (Kant), tretjo pa že pripisuje živalim moralne pravice (Singer).

Če pa govorimo o pravnem statusu, so bile živali v prvih civilnih zakonodajah opredeljene kot stvari, nad katerimi je imel človek lastninsko pravico, ne da bi ob tem upošteval njihovo sposobnost občutenja bolečine in ugodja. Sčasoma se je lastninska pravica omejila z zakoni o prepovedi mučenja živali, a žival je še zmeraj bila obravnavana zgolj kot objekt brez vsakih pravic. Jugoslovanska in s tem torej prejšnja slovenska zakonodaja se tega področja ni dotaknila. Zakon o obligacijskih razmerjih (ZOR) tako nikjer ne vsebuje določbe, ki bi opredeljevala pravni status živali. Mogoče lahko to jemljemo kot pozitivno dejstvo, saj živali vsaj niso bile opredeljene kot stvari. A če živali niso opredeljene kot stvari, nad njimi nihče nima lastninske pravice, zato konec koncev tudi nihče ni dolžan za njih skrbeti.

Danes kljub spremembi odnosa človeka do živali le v redkih zakonodajah⁴¹ (prej v deklaracijah⁴²) najdemo spremembo statusa živali, saj v večini namreč še vedno velja rimsko-pravno pojmovanje lastnine⁴³. Žal napredek izostaja tudi v naši zakonodaji. Obligacijski zakonik

živali (psi, domače mačke, sobne ptice, mali glodalci, terarijske, akvarijske in druge živali, ki se vzrejajo ali redijo za družbo, varstvo ali pomoč človeku).

⁴¹ Tako na primer nemški in avstrijski obligacijski zakonik danes določata, da živali niso stvari, ampak so zaščitene s posebnimi zakoni, zanje se stvarno pravo tako uporablja le, če drug zakon ne določa drugače.

⁴² Deklaracija o pravicah živali (1978) izhaja iz spoznanja, da je žival živo bitje, ki ima iz naslova življenja določene naravne pravice in mora uživati določene pozornosti ljudi kot višje razvitih bitij v istem prostoru oziroma okolju.

⁴³ V rimskem stvarnem pravu je bila žival »res in commercio«, prostoživeče živali pa »res nullis«, kar pomeni, da jih je lahko vsak ubil, pregnal ali uporabil, če jih je ujel na prostem. Značilnost za rimsko pravo v tem času je bilo delitev stvari v pravnem prometu na »res mancipi«, ki so poleg sužnjeve in poljskih služnosti zajemala tudi domačo vprežno ter tovarno živino (konji, govedo, osli, mežgi in mule).

(OZ) sicer napeljuje na nek poseben status živali, vendar še vedno ne definira njenega statusa niti ga ni zaslediti v Stvarnopravnem zakoniku (SPZ). Le z drugačnim pojmovanjem živali oziroma s tem, da jih povzdignemo iz objekta v subjekt pravic, imajo živali lahko pravice, torej je nujno potrebno, da živalim priznamo pasivno subjektiviteto, če hočemo, da bodo zavarovane na podlagi zakona dejansko uživale svoja upravičenja.

Najprej moralno in nato tudi pozitivno-pravno priznanje pravic živalim, bi za živali pomenilo pridobitev lastnosti omejenega ali pasivnega moralnega in pravnega subjekta v razmerju do ljudi⁴⁴. S tem bi se jim pripisovale določene pravice, ne pa tudi moralne in pravne dolžnosti in odgovornosti. Ljudje bi postali moralno in pravno zavezani in odgovorni za svoja ravnanja nasproti živalim in ne nasproti ljudem kot njihovim lastnikom. Ker pa živali ne morejo same pridobivati in varovati svojih pravic, bi bilo potrebno vse ljudi pooblastiti za njihove zastopnike ali skrbnike njihovih interesov in pravic. Ljudje bi dobili pravico in obveznost, da skrbijo za pravice živali in vložijo tožbo zoper vsakega, ki jih s svojo (ne)dejavnostjo krši.

Vsa razmišljanja o potrebi po priznanju pasivne, moralne subjektivnosti nečloveškim bitjem do danes niso imela večjega učinka na pozitivno-pravno ureditev razmerja med ljudmi in živalmi. Ideja o je še daleč od svoje realizacije. Kot začasna alternativa se uveljavlja pojmovanje živali kot »sui generis« oziroma posebej zavarovanih objektov, pri čemer se žival vrednoti kot živo bitje, ki ima poseben pomen za človeka in ji zato pripada drugačen pravni status kot ostalim predmetom.

Preko zahtev gibanj za pravice živali se selimo v pravno institucionalizacijo, pravno pravičnost, pravno enakost. Taka enakost naj bi vključevala tudi interese živali, kar je deloma tudi realizirano v pozitivno-pravni zakonodaji kot njihovo pravno varstvo, vendar pa zaenkrat pravice živali v pomenu priznanja pravne subjektivitete nikjer, niti v Združenih državah Amerike niti v Veliki Britaniji, kjer so se začela množična gibanja za pravice živali, še niso pravno institucionalizirane (glej Podvršnik 2006, 577). Pravo je namreč predvsem normativno urejanje odnosov med ljudmi. Toda ob tem nas prav nič ne ovira, da do živali v vsakdanjem življenju ne bi mogli že danes in jutri zavzeti sočutnejšega in prijaznejšega odnosa. In ko bo v širši družbi postopno prevladal takšen odnos, se bo to zagotovo pozitivno odrazilo tudi na pravnem področju

⁴⁴ Ne pa tudi v odnosu z drugimi živalmi, kjer vlada naravno ravnovesje.

varstva živali (Cerar 2006b).

4.4 Pojem varstva živali

Varstvo živali se večinoma udejanja kot del varstva okolja. Okolje se namreč deli na socialno okolje, po človeku ustvarjeno okolje ter naravno okolje. K naravnemu okolju štejemo tla, zrak, vodo, mikroorganizme, rastline in nenazadnje seveda tudi živali.

Pri pojmovanju varstva živali se moramo vprašati kdo ali kaj je varovalni objekt in pred čim oziroma pred kakšno vrsto nevarnosti mora biti varovan. Pomembno je, da se zavarujejo življenjski pogoji ter zmanjšujejo oziroma preprečujejo škodljive posledice posegov človeka v naravo. S tem namenom varstvo živali prevzema in opravlja preventivne, represivne in reparativne funkcije (Strojin 1994).

Pri opredeljevanju pojmov je treba od varstva živali⁴⁵ ločiti prosto živeči živalski svet⁴⁶, saj je potrebno slednjemu kot pomembnemu delu narave posvetiti posebno pozornost zaradi ohranjanja ravnovesja v naravi. V širšem smislu gre za varstvo vrst, kjer najdemo posebna pravila, ki urejajo varstvo in skrb prosto živečih živali in rastlin v njihovi naravni in zgodovinsko dani pestrosti. Varstvo vrst obsega:

- varstvo živali in rastlin ter njihovih življenjskih skupnosti pred negativnim ravnanjem in posegi ljudi;
- varstvo, skrb, razvoj in ponovno vzpostavitev biotopov prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst ter ohranjanje njihovih siceršnjih življenjskih pogojev;
- naseljevanje izrinjenih živali v ustrezne biotope znotraj njihovega življenjskega prostora;
- predmet varovanja je celotna raznovrstnost vrst, v katerih ima posamezen člen posebno funkcijo, raba in interesi človeka so le sekundarnega pomena;
- določitev varovanih območij za ohranjanje krajevnih značilnosti živalskih vrst (Šinkovec 1994, 165-176).

⁴⁵ Predmet zakonskega urejanja varstva živali so rejne, poskusne pa tudi hišne živali.

⁴⁶ Prostoživeče živali so živali, ki niso nastale z umetnim izborom ali biotehnoškimi poseganjem v dedne zasnove in lahko živijo prosto v naravi neodvisno od človeka (ZZZiv, 5. čl.), zanje pa je pomemben predvsem Zakon o divjadi in lovstvu (ZDLov).

Nacionalne zakonodaje posvečajo posebno pozornost avtohtonim vrstam. Na podlagi mednarodnih aktov⁴⁷ pa smo dolžni posvečati posebno pozornost selitvenim živalim.

4.5 Pravna ureditev varstva živali v Sloveniji

Kot smo že omenili je med najstarejšimi prizadevanji Slovencev za dobrobit živali, takrat pod taktirko Avstroogrske, mogoče omeniti Kmetijske in rokodelske novice. Skrb za živali ima torej tudi v našem prostoru svojo zgodovino, zato lahko ovržemo pogosto izraženo mišljenje, da sta pri nas dobrobit in zaščita živali relativno novi področji. Problemi nehumanega ravnanja z živalmi so v osnovi primerljivi z današnjimi, s tehnološkim razvojem so le spremenili svojo obliko (Siard in Šalehar 2008, 15).

O pozitivno-pravni zaščiti in o razmislekih o pravni zaščiti živali v Jugoslaviji lahko povemo le malo pozitivnega. Osredotočali so se zgolj na obstoj ter proučevanje nekaterih naravnih parkov ter na deklarativno prepoved lova nekaterih vrst divjih živali. Društva za zaščito živali so obstajala bolj kot ne zgolj na papirju, oziroma so bila popolnoma nedelujoča. Zato na temo zaščite živali tudi ni mogoče najti pravnih sporov v pravnih in upravnih postopkih. Visković pravi, da je to: »Izraz skrajnega etičnega primitivizma v odnosu človeka do nečloveških živih bitij in nasploh do narave v celoti. Se lahko potem čudimo, da niso mnogo boljši niti odnosi med ljudmi?« (Visković 1989, 823).

Slovenija se je nato leta 1991 osamosvojila od Jugoslavije in kot svoj cilj sprejela priključevanje Evropski uniji (v nadaljevanju EU) in sledenje njenim standardom. V ta namen je sprejela tudi nekatere pravne akte o zaščiti živali, a vendar moramo upoštevati, da je določen vpliv pustila tudi Jugoslavija. Če ne toliko v aktih pa v mentaliteti ljudi.

Zakonsko varstvo živali v Sloveniji naj bi bilo danes celovito in zadovoljivo. Našo ureditev gre primerjati z najrazvitejšimi evropskimi državami.

⁴⁷ Mednarodni akt s tega področja je na primer Konvencija o varstvu selitvenih prosto živečih živali oziroma Bonnska konvencija.

4.5.1 Ustava

Ustava je izhodiščni in temeljni splošni pravni akt in določa temeljne družbene vrednote. Ustavo Republike Slovenije (v nadaljevanju Ustava) je Državni zbor ratificiral na skupščinski seji 23. decembra 1991 in jo je mogoče uvrstiti v sklop tistih redkih ustav, ki so z vidika ustavnopravnega zajetja načela razvoja ter ohranjanja naravnega ravnovesja z obema ključnima atributoma (ohranitev naravnega ravnovesja in aktivna vloga države pri tem) izrazito sodobne (Pličanič 2003, 100). Razlog za to je dejstvo, da je slovenska ustava razmeroma mlada.

Ustava od države zahteva, da zaradi zagotavljanja zdravega življenjskega okolja (ohranitev naravnega ravnovesja), opredeli tudi meje lastninske svobode. To določa prvi odstavek 67. člena. Uresničevanje te naloge pa pogosto pomeni omejevanje lastninske in drugih premoženjskih pravic (Pličanič 2003, 103). To pomeni, da je naloga države v bistvu, da aktivno določa okvire človekovemu odnosu tudi do živali in torej omejuje absolutnost uživanja lastnine v razmerju do živali in preostale narave, pri izvrševanju lastninske pravice pa se morajo upoštevati tudi njihovi interesi. Pličanič se zavzema za ekocentrično razumevanje te ustavne določbe in naprej pravi: »Interes drugih delov narave, ki je torej ustavnopravno varovan, je preživetje vrste« (Pličanič 2003, 105).

V tretjem odstavku 72. člena Ustava določa, da varstvo živali pred mučenjem ureja zakon. Najprej je bil to Zakon o varstvu okolja iz leta 1993, šele 1999 pa Slovenija dobi Zakon o ohranjanju narave in Zakon o zaščiti živali.

4.5.2 Zakonodaja

Ustava kot najvišja stopnja prava zagotavlja ustrezno enotnost in celovitost pravnega urejanja ter vsebuje smernice in pooblastila nižjim stopnjam prava, ki jih nato podrobneje izpeljujejo in pri tem upoštevajo konkretna družbena razmerja. Zakon nadalje ureja pravice in dolžnosti pravnih subjektov, je podrejen ustavi in mora biti v skladu z njo. Je splošni pravni akt z najvišjo veljavo, kar pomeni, da morajo biti vsi ostali pravni akti v skladu z zakonom.

4.5.2.1 Zakon o varstvu okolja (41/2004)

Zakon je bil sprejet leta 1993, leta 2004 pa ga je nadomestil nov Zakon o varstvu okolja (v nadaljevanju ZVO). Ureja varstvo naravnega okolja ter splošne pogoje rabe naravnih dobrin (varstvo okolja) kot temeljnega pogoja za zdrav in obstojen razvoj (okolje ohranjajoč razvoj).

Živali so obravnavane kot del okolja oziroma kot naravne prvine. ZVO v 5. členu izraža ekocentrično naravnost, ko določa kot merilo vseh ravnanj in norm varstva okolja človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter preživetje, zdravje in počutje živih organizmov.

4.5.2.2 Zakon o ohranjanju narave (96/2004)

Zakon o ohranjanju narave (v nadaljevanju ZON) je bil sprejet junija leta 1999 in je pomembno prispeval k zapolnitvi pravnih praznin na področju varstva okolja. Določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave (ZON, 1. čl.).

ZON definira ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti kot ukrepe, s katerimi se »ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst, vključno z njihovim genskim materialom in habitati ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja« (1. čl.), obravnava prostoživeče živali kot lastnino, ki je pod posebnim varstvom države (12. čl.) ter v 14. členu določa splošne varstvene režime. Tako med drugim tudi določa, da je živali prepovedano namerno, brez opravičljivega razloga ubijati, poškodovati, odvzemati iz narave ali vznemirjati. A ker dopušča opravičljivost razloga, če ima dejanje koristno posledico in je družbeno sprejemljivo in ne velja za primer lova ter pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti, živali nimajo tako visoke zaščite, kot bi jo sicer imele.

Poseben sklop določil ZON (80.-83. čl.) obravnava ogrožene rastlinske in živalske vrste. V drugem odstavku 81. člena je zapisano, da se z varstvenim režimom določijo zlasti pravila varstva za mrtve in žive živali v vseh razvojnih oblikah živali⁴⁸ za dele mrtvih živali ali izdelke iz živali. Nanašajo se zlasti na omejitve in prepovedi ubijanja, lova ali vznemirjanja živali,

⁴⁸ Jajca, ličinke, bube, mladiči in odrasle živali.

omejitve in prepovedi trgovine z živalmi in njihovimi deli ter izdelki iz njih in prepovedane načine prevoza.

V enajstem poglavju (glej ZON, 160. – 161. čl.) opredeljuje tudi kazenske določbe in kazni za različne prekrške.

4.5.2.3 Zakon o zaščiti živali (43/2007)

Pomemben korak k sobivanju živali in ljudi je bil Zakon o zaščiti živali (v nadaljevanju ZZZiv) iz leta 1999, ki je bil sprejet le nekaj mesecev po ZON. Slovenija pred tem zakonom v svoji zgodovini še ni poznala pravne zaščite živali pred mučenjem.

Zaščitniki živali so že leta 1979 sestavili in tedanjemu parlamentu predložili osnutek prvega zakona proti mučenju živali. Tedanja politika pa je bila na strani lovcev in osnutek je bil v parlamentu zavržen. Šele po osamosvojitvi Slovenije so zaščitniki živali z nekaterimi društvi proti mučenju živali izdelali nov, sodobnejši in z evropskimi normami usklajen osnutek zakona. Podprtega z več kot 18.000 podpisi so ga septembra 1994 vložili v Državni zbor. Matično delovno telo je osnutek močno oklestilo. Da bi se vsaj ta okleščeni osnutek približal zahtevam zaščitnikov živali, so le-ti preko enega od poslancev predlagali osemindvajset amandmajev, od katerih je bil v Državnem zboru sprejet le eden. Zakon tako ni bil sprejet iz moralno etičnih razlogov, pač pa zaradi pritiska EU, ki je podpirala predložen osnutek. Nesprejetje tega zakona je EU postavila kot enega izmed razlogov, zaradi katerih bi Slovenija lahko izgubila pravico izvoza živali v države EU. Slovenija je tako leta 1999 dobila pravni akt, ki izključno ureja varstvo živali in pomeni uresničitev ustavne določbe, da varstvo živali pred mučenjem uredi zakon (Komolec 2006, 60).

ZZZiv ima 10 poglavij, v prvem vsebuje splošne določbe, v drugem pa ureja posamezne primere zaščite živali. In sicer določa pravila in načine za primerna ravnanja z živalmi, kakšna ravnanja predstavljajo mučenje, kako je prepovedano ravnati z živalmi in navaja pogoje, ki jim je potrebno zadostiti na področju reje živali (glej 7.-15. čl.), prevoza živali (glej 16.-17. čl.), izvajanja posegov na živalih ter ravnanja z bolnimi in poškodovanimi živalmi (glej 18.-20. čl.), poskusih na živalih (glej 20a.-24. čl.), zakolu živali (glej 25. čl.), usmrnitvi živali (glej 26. čl.),

ugrizov in šolanja psov (glej 26a.-26c. čl.) ter skrbi za zapuščene živali, čemur je posvečeno celotno tretje poglavje (glej 27.-33. čl.).

ZZZiv določa odgovornost ljudi za zaščito živali, to je zaščito njihovega življenja, zdravja in dobrega počutja. Določa pravila za dobro ravnanje z živalmi, kaj se šteje za mučenje živali in katera ravnanja oziroma posegi na živalih so prepovedani. Določa pogoje, ki jih je treba za zaščito živali zagotoviti in pogoje za društva, ki na področju zaščite živali delujejo v javnem interesu. Prav tako določa nagrade in priznanja na področju zaščite živali, ureja nadzorstvo nad izvajanjem tega zakona ter kazenske sankcije za kršitelje določb (1. čl.).

ZZZiv velja za vse živali, ki imajo »razvita čutila za sprejem zunanjih dražljajev in razvit živčni sistem, da boleče zunanje vplive čutijo« in se »dosledno izvaja pri vretenčarjih, pri drugih živalih pa glede na stopnjo njihove občutljivosti v skladu z ustaljenimi izkušnjami ter znanstvenimi spoznanji« (1. čl.), ki jim tako nihče ne sme brez utemeljenega razloga povzročiti trpljenja, bolezni ali smrti (3. čl.). V teh naštetih določilih, po mojem mnenju, problem nastane pri besednih zvezah »v skladu z ustaljenimi izkušnjami« ter »brez utemeljenega razloga«. ZZZiv namreč s tem bolj ščiti rejce in gospodarstvo, živalim pa ne nudi nobene zaščite. Po večini so ustaljene izkušnje rejcev razmere v katerih živali ne morejo razviti normalnega odnosa, utemeljen pa je lahko marsikateri razlog.

Po 4. členu ZZZiv je mučenje »vsako ravnanje ali opustitev ravnanja, storjeno naklepno, ki živali povzroči hujšo poškodbo ali dalj časa trajajoče ali ponavljajoče trpljenje, ali škodi njenemu zdravju« ter »nepotrebna ali neprimerna usmrnitev živali«.

Četrto poglavje opredeljuje delovanje društev za zaščito živali, ki delujejo v javnem interesu, šesto poglavje pa določa tudi ustanovitev strokovnega sveta za zaščito živali, ki je sestavljen iz priznanih strokovnjakov veterinarske, medicinske, biološke, farmacevtske in zootehnične stroke ter predstavnikov organizacij, ki delujejo na področju zaščite živali pred mučenjem (ZZZiv, 38. čl.). Ena izmed njegovih nalog je tudi dajanje mnenj in opredelitev o vprašanjih, povezanih z zaščito živali.

4.5.2.4 Zakon o divjadi in lovstvu (16/2004)

Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč (ZVGLD) je Skupščina SRS sprejela leta 1976, leta 2004 pa ga je nadomestil Zakon o divjadi in lovstvu (v nadaljevanju ZDLov), ki ureja upravljanje z divjadjo⁴⁹, ki obsega »načrtovanje, ohranjanje, trajnostno gospodarjenje in spremljanje stanja divjadi ter načine njihovega izvajanja« (1. čl.).

4.5.2.5 Zakon o veterinarstvu (33/2001)

Zakon o veterinarstvu (v nadaljevanju ZVet) je pomemben predvsem, ker skrbi za zdravstveno varstvo živali ter inšpekcijski nadzor. V 2. členu ZVet kot namen veterinarstva med drugim določa tudi varovanje in izboljševanje zdravja živali, zaščito zdravja živali pred kužnimi in drugimi boleznimi, zaščito živali pred mučenjem in trpljenjem ter skrb za dobro počutje živali.

4.5.2.6 Zakon o živinoreji (18/2002)

Med cilji Zakona o živinoreji (v nadaljevanju ZŽiv) je v 2. členu mogoče zaslediti tudi varovanje dobrega počutja domačih živali, izvajanje zoohigienskih in etoloških normativov pri reji, izvajanje okoljevarstvenih in prostorskih normativov pri reji, uresničevanje pravic in dolžnosti rejcev živali ter organizacij v živinoreji.

4.5.2.7 Zakon o varnosti cestnega prometa (56/2008)

Zakon o varnosti cestnega prometa (v nadaljevanju ZVCP) določa, da mora voznik zagotoviti, da je vprežna žival sposobna vleči vozilo. »Nesposobna je vprežna žival, ki je vidno utrujena, bolna ali poškodovana« (ZVCP, 107. čl). Zanimivo pri tem je, da je bila za kršitev te določbe leta 2005 določena globa 20.000 slovenskih tolarjev, danes pa globa znaša 40 evrov. Glede na to, da so se denarne kazni v prometu precej zvišale, je skoraj nedopustno, da se je v tem primeru kazen razpolovila.

⁴⁹ Divjad so vrste prosto živečih sesalcev in ptic, ki se lovijo.

4.5.2.8 Zakon o gozdovih (30/1993)

Zakon o gozdovih (v nadaljevanju ZG) v prvem odstavku 7. člena določa, da vključuje tudi usmeritve za trajnostno upravljanje prosto živečih živali ter za ohranitev in izboljšanje njihovih življenjskih razmer.

4.5.2.9 Ostali predpisi s področja zaščite živali

- Uredba o živalskem vrtu in živalskemu vrtu podobnem prostoru (37/2003)
- Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (46/2004)
- Uredba o določitvi prekrškov za kršitve določb Uredbe Sveta (ES) o zaščiti živali med prevozom in postopki, povezanimi z njim (78/2006)
- Odredba o bivalnih razmerah in oskrbi živali prostoživečih vrst v ujetništvu (90/2001)
- Pravilnik o strokovnem svetu za zaščito živali (62/2000)
- Pravilnik o zaščiti živali med prevozom (64/2009)
- Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali (45/2000)
- Pravilnik o etični komisiji za poskuse na živalih (84/2000)
- Pravilnik o uporabi lovskih psov v loviščih (98/2002)
- Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (41/2003)
- Uredba o ravnanjih in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami (39/2008)
- Uredba o zatočišču za živali prosto živečih vrst (98/2002)
- Pravilnik o načinih usmrtnitve živali iz veterinarskih razlogov, živali, ki se jih redi za proizvodnjo krzna, ter odvečnih enodnevnih piščancev in zarodkov v odpadkih iz valilnice (63/2003)
- Pravilnik o označevanju živali prosto živečih vrst v ujetništvu (58/2004)
- Pravilnik o pogojih, ki jih morata za pridobitev koncesije izpolnjevati živalski vrt in zavetišče za zapuščene živali (78/2004)
- Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu (33/2005)
- Pravilnik o zaščiti hišnih živalih (51/2009)
- Pravilnik o pogojih za izvajanje poskusov na živalih (88/2006)

- Pravilnik o načinu in postopku ustavljanja vozil, ki prevažajo živali v cestnem prometu (124/2006)
- Pravilnik o načinih usmrtnitve poskusnih živali (140/2006)

4.5.2.10 Obligacijski zakonik (97/2007)

Do sprejetja Obligacijskega zakonika (v nadaljevanju OZ) je na področju odgovornosti za škodo, ki jo povzročijo živali, vladala pravna praznina. Ne Zakon o obligacijskih razmerjih (ZOR) kakor tudi noben drug civilni zakon ni vseboval določb, ki bi izrecno govorile o živalih ali o škodi, ki jo le-te povzročijo. Zato so se v takšnih primerih uporabljale določbe o splošni odškodninski odgovornosti za škodo od nevarne stvari. Iz tega izhaja, da živali v naši zakonodaji niso imele posebnega statusa, pač pa so bile obravnavane kot stvari. Kljub temu da tudi danes status živali ni povsem jasen, je bil s sprejetjem OZ oktobra 2001 vendarle narejen pomemben korak v pravni ureditvi varstva živali. Nov zakonik namreč vsebuje v poglavju o posebnih primerih odgovornosti tudi določbo o odgovornosti imetnika živali. Po njej je za škodo, ki jo povzroči nevarna žival, odgovoren njen imetnik. Prav tako je odgovoren tudi za škodo, ki jo povzroči domača žival, če dokaže, da je poskrbel za potrebno varstvo in nadzorstvo. S tem se je tudi naša zakonodaja približala drugim evropskim, ki priznavajo živalim status subjekta »sui generis«⁵⁰.

4.5.2.11 Kazenski zakonik RS (95/2004)

Kazniva dejanja povzročena na škodo živalskih vrst so posledica brezvestnosti in neodgovornosti storilcev. Dejanja puščajo dolgoročne in nepopravljive posledice, storjena škoda pa se težko izmeri.

V slovenskem pravu morajo biti kazniva dejanja določena v Kazenskem zakoniku (v nadaljevanju KZ). Medtem ko ZZZiv določa prekrške, KZ v dvaintridesetem poglavju določa kazniva dejanja. In sicer kot kaznivo navaja: mučenje živali (glej 341. čl.), nezakonit lov (glej 342. čl.), nezakonit ribolov (glej 343. čl.), nezakonito ravnanje z zaščitnimi živalmi in rastlinami (glej 344. čl.), prenašanje kužnih boleznih pri živalih in rastlinah (glej 345. čl.),

⁵⁰ Svoje vrste.

izdelovanje škodljivih zdravil za zdravljenje živali (glej 346. čl.) ter nevestno veterinarsko pomoč (glej 347. čl.).

KZ obravnava kot kazniva dejanja tudi različne oblike onesnaževanja okolja, med drugim prav zato, ker živalim uničuje njihov življenjski prostor ter ogroža njihovo zdravje.

4.5.3 Mednarodno pravo

8. člen slovenske ustave pravi, da se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno. Zakoni in drugi predpisi morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami. Normativna ureditev varstva okolja mora izhajati torej iz mednarodnih pogodb, ki zavezujejo Slovenijo. Mednarodne norme so vsebovane v konvencijah, protokolih, sporazumih in drugih oblikah listin, ki lahko določajo splošna pravila ravnanja in standarde.

Nekatere mednarodne pogodbe, ki se nanašajo na varstvo posameznih živalskih in rastlinskih vrst⁵¹, je Slovenija ratificirala z namenom, da se omeji človekovo interakcijo z njimi in se tako prispeva k ohranitvi teh vrst. Tako se tudi z mednarodnimi pogodbami omejuje lastninsko svobodo in zahteva, da zakonodajalec ne upošteva le interesov ljudi, temveč tudi interese živali in rastlin.

Na mednarodni ravni se multilateralni ali bilateralni dogovori nanašajo predvsem na ohranitev divjega življenja in naravnih habitatov, ne pa izključno na pravice živali. V okviru vprašanja pravic živali, je pomembna predvsem Univerzalna deklaracija o pravicah živali, ki pa nima pozitivno-pravne moči. A ravno nekatere ratificirane mednarodne pogodbe, na primer o varstvu posameznih ogroženih živalskih vrst, že prepovedujejo njihovo ubijanje, iz česar izhaja (naj)pomembnejša pravica, to je pravica do življenja oziroma do preživetja.

Z nekaj akti prejšnje skupščine je Slovenija v svoj pravni red prevzela mednarodne pogodbe, katerih podpisnica je bila bivša Jugoslavija. Naslednje so bile podpisane z namenom boljšega varstva živali.

⁵¹ Konvencija o biološki raznovrstnosti, Konvencija o varstvu selitvenih vrst prosotoživečih živali ...

4.5.3.1 Mednarodni sporazumi

4.5.3.1.1 Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES⁵²) - Washingtonska konvencija

Konvencija je nastala kot posledica zavedanja nevarnosti izumrtja nekaterih vrst, zato je tudi mednarodna trgovina s temi vrstami, ki so na seznamu navedene v konvenciji, zelo omejena oziroma prepovedana. Konvencija prav tako vsebuje seznam del, ki naj bi zmanjševala nevarnosti za ogrožene vrste ter ureja podrobnosti o trgovanju. Njen cilj je doseči, da trgovina z živalskimi in rastlinskimi vrstami ne ogroža njihovega preživetja. Zagotavlja različne režime varstva za več kot 30 000 vrst živali in rastlin ne glede na to, ali gre za žive osebe, njihove dele ali izdelke iz njih (Agencija Republike Slovenije za okolje 2010).

Obveznost vsake pogodbenice je med drugim določiti upravni organ, ki je odgovoren za izvajanje konvencije, strokovni organ, ter zagotoviti odvzem nezakonito pridobljenih osebkov in kaznovati nedovoljeno trgovanje (Agencija Republike Slovenije za okolje 2010).

4.5.3.1.2 Mednarodni sporazum o močvirjih in življenjskih prostorih za vodne in pribežne ptice⁵³ - Ramsarska konvencija

Nanaša se na mokrišča, ki imajo mednarodni pomen, predvsem kot prebivališča močvirskih ptic, ter vključuje tudi obrežna območja ob rekah in morju. Cilj sporazuma je zagotoviti ustrezno varstvo mokrišč, zato državam nalaga, da na svojem ozemlju določijo površine, ki ustrezajo vodnim in pribežnim pticam ter te površine dodajo na mednarodni seznam⁵⁴, območja pa razglasijo za posebej varovana in nadzorovana po pravilih nacionalnega prava. Na prijavljenih območjih mora država zadostiti vsem potrebnim pogojem za prebivanje ptic.

⁵² V angleščini: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. Konvencija je bila sprejeta leta 1973 v Washingtonu, v veljavo je stopila julija 1975 in bila spremenjena junija 1979 v Bonnu. Slovenija jo je ratificirala decembra 1999.

⁵³ V angleščini: The Convention on Wetlands of International Importance. Sporazum je bil sprejet v mestu Ramsar v Iranu leta 1971, v veljavo je stopil leta 1975. Leta 1982 so ga dopolnili s Pariškim protokolom in dodatki sprejetimi leta 1987 v Regini .

⁵⁴ Leta 1993 so bile na seznam lokacij konvencije vpisane Sečoveljske soline, Škocjanske jame pa so bile leta 1999 uvrščene na seznam svetovno pomembnih mokrišč RAMSAR kot prva evropska ramsarska lokaliteta po smernicah za razglasitev podzemnih mokrišč. Leta 2006 se jima je pridružilo Cerkniško jezero.

Slovenija je z notifikacijo leta 1992 potrdila, da sprejema obveznosti, ki izhajajo iz konvencije in jih je ratificirala Jugoslavija, a na splošno uresničevanje sporazuma slabo poteka, ker nima pravne narave obveznega akta, zaradi česar je deležen kritike naravovarstvenikov.

4.5.3.1.3 Konvencija o biološki raznovrstnosti (CBD⁵⁵)

Konvencija je prvi pravni predpis, ki celovito obravnava ohranjanje biotske raznovrstnosti na svetovni ravni in trajnostno rabo naravnih virov. Biotska raznovrstnost se namreč na svetovni ravni močno siromaši, kar je predvsem posledica dejavnosti človeka, še posebej vedno bolj intenzivnega ekonomskega razvoja, zlasti manjšega dela svetovne populacije. Upadanje biotske raznovrstnosti je tako med drugim povezano tudi z zmanjševanjem pestrosti živalskih vrst in modrosti njihove uporabe (Wikia, 2010). Namen konvencije je zato opozoriti, da naravni viri niso neomejeni in je treba stremeti k njihovem ohranjanju.

»Sprejetje mednarodne deklaracije (deklaracija Rio⁵⁶) in ratificirane mednarodne pogodbe (na primer Konvencija o biološki raznovrstnosti) terjajo, da jih upoštevamo pri razlagi slovenskega prava, tudi ustave. Temeljno interpretativno načelo je tako načelo naravno ravnovesje ohranjujočega razvoja, ki je tudi temelj omenjenih mednarodnih aktov. To pomeni, da temelj ustavnega varstva ni zgolj človekovo (neposredno) okolje, temveč celotna narava, torej vse kar človeka na tem planetu obkroža« (Pličanič 2003, 101).

4.5.3.1.4 Konvencija o varstvu selitvenih prosto živečih živalih (CMS⁵⁷) - Bonnska konvencija

Konvencija je bila sprejeta kot posledica spoznanja, da selitve živali ne poznajo državnih meja. Potrebna je enaka politika na večjih območjih ne glede na državne meje, pa tudi ne glede na to, ali je neka obmejna država ta sporazum sprejela (Šinkovec 1994, 61). Njen cilj je tako ohraniti selitvene vrste, ne glede na to, ali se selijo po zraku, kopnem ali vodi, na vsem območju, kjer se pojavljajo.

⁵⁵ V angleščini: Convention on biological diversity. Konvencija je bila sprejeta v Nairobiju maja 1992 in odprta za podpise na Konferenci združenih narodov za okolje in razvoj (UNCED) v Rio de Janeiru 5. junija 1992. V veljavo je stopila 29. decembra 1993. Maja 2000 pa je bil k njej sprejet tudi Kartagenski protokol o biološki varnosti, ki ureja promet in uporabo gensko spremenjenih organizmov.

⁵⁶ Deklaracija Združenih narodov o okolju in razvoju

⁵⁷ V angleščini: Convention on the Conservation of migratory Species of Wild Animals. Konvencija je bila sprejeta leta 1979, v veljavo je stopila istega leta. Slovenija je konvencijo in dodatka h konvenciji ratificirala leta 1998.

4.5.3.1.5 Konvencija o varstvu Sredozemskega morja in obalnega območja pred onesnaženjem

– Barcelonska konvencija⁵⁸

Cilj konvencije je zaščititi Sredozemlje pred onesnaženjem ter ohranjanje njegove biotske raznovrstnosti. Države podpisnice so zavezane pripraviti sezname ogroženih živalskih in rastlinskih vrst ter določiti ranljive ekosisteme.

4.5.3.2 Univerzalna deklaracija o pravicah živali

Deklaracija o pravicah živali, ki jo je sprejela Mednarodna zveza za pravice živali⁵⁹ ob podpori UNESCO 27. januarja 1978 v Bruslju, je najavila prihod novega pogleda na bivanje živali med nami in priporočila ravnanje, ki je marsikje bilo vključeno v nacionalno zakonodajo. Omenjena deklaracija je vzpostavila globlje moralne zahteve kot izhajajo iz besedila, ker je pred odgovornega človeka izpostavila določena ravnanja do vsake živali. S tem je deklaracija UNESCO žival dvignila ne le na raven objekta, temveč celo subjekta, in sicer ne le v organskem svetu, temveč v pravnem življenju. Žal je deklaracija zgolj priporočilo in ne zapoved vsem državam članicam, da v nacionalnih zakonodajah razdelajo posamezne člene (Strojin 1994, 145).

Deklaracija predstavlja nekatera izhodišča za oblikovanje pravnih pravic živali. Po njej bi živali morale imeti naslednje pravice: pravico do ohranitve vrste; do nedotakljivosti svobode, ki ustreza vsaki vrsti; do nastanitve, ki ustreza vsaki vrsti; da jim človek ne zadaja nepotrebne bolečine ter ne povzroča trpljenja in do človekovega skrbništva v motenih ekoloških pogojih (Splošna deklaracija o pravicah živali 1978; Pličanič 2003, 81).

Deklaracija razlikuje med divjimi, gospodarskimi, delovnimi in domačimi živalmi in jim priznava različne pravice, glede na razmerja odvisnosti človeka in živali ter prepletenosti njunega življenjskega okolja. Tako poskuša preprečiti uporabo živali za doseg ekonomskih ciljev, torej uporabo živali v pridobitne in komercialne namene, ki služijo zabavi ljudi, vendar omogoča razumno potrošnjo v prehrabene namene. Dopušča sicer uporabo živali kot domačih živali, a jim ob tem priznava določene pravice ter zapoveduje dolžnost skrbnega in odgovornega ravnanja lastnikov živali. Deklaracija tudi izrecno prepoveduje izvajanje poskusov na živalih.

⁵⁸ Konvencija iz leta 1976 je v Sloveniji v veljavi od leta 1994.

⁵⁹ International League of Animal Rights

Leta 1989 je bila nadomeščena z modernejšo verzijo, novost pa predstavlja 9. člen, ki se nanaša na pravni status živali: »Poseben pravni status živali in njihove pravice morajo biti priznane z zakonom.« A kot je videti, se Slovenija in mnoge druge države, tega določila niso držale. Priporočila deklaracije je naša država doslej upoštevala predvsem v okviru zdravstvenega varstva živali in za opredelitev pogojev pri izdaji dovoljenj za poskuse na živalih v znanstvene in raziskovalne namene (Strojin 1994, 145).

4.5.4 Pravo EU

Evropske države so predpise za zaščito živali v zakonodaje uvajale že v 19. stoletju. Med njimi so sicer obstajale razlike v vsebini in izvajanju, a sledile so skupnemu načelu, po katerem je krutost do živali, bodisi namerna bodisi posledica neozaveščenosti, veljala za moralno nesprejemljivo in potrebno kaznovanja (AgroWeb Slovenia 2005, 4).

Ob sklepanju Rimske pogodbe oziroma Pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti se še ni zajelo varstva okolja. Primarni cilji Rimske pogodbe so mir, ekonomska aktivnost in razvoj proste trgovine znotraj držav članic Evropske skupnosti. Po tej pogodbi so živali dobrine oziroma proizvodne enote (v kmetijstvu). V pogodbi ni podanih nobenih pooblastil za posebno zaščito živali, tako njihova dobrobit posledično ni bila upoštevana.

Politika okolja je bila izrecno uvedena v EU s sprejemom Enotnega evropskega akta⁶⁰ (v nadaljevanju EEA). Z EEA so vprašanja varstva okolja prvič obdelana na ravni ustanovitvene pogodbe.

V 7. poglavju tretjega dela Pogodbe o Evropski uniji (v nadaljevanju PEU) (členi 130. r-t) oziroma Maastrichtske pogodbe, s katero je bila leta 1992 ustanovljena EU, je bila opredeljena naloga EU za ohranitev, varovanje in izboljšanje okolja, kar naj bi zagotovilo varstvo zdravja ljudi ter preudarno rabo naravnih virov. Cilj EU je zagotavljanje visoke ravni varstva, politika pa temelji na previdnostnem in preventivnem načelu. Podpis Maastrichtskega sporazuma prinaša na tem področju torej nekaj sprememb, poleg sporazuma pa je podpisana tudi deklaracija, ki

⁶⁰ Single European Act

zahteva od držav članic, da pri sprejemanju zakonodaje, ki se nanaša na raziskave, prevoz, kmetijstvo in notranji trg, upoštevajo blagostanje živali.

Amsterdamska pogodba (glej PEU 1997), ki je bila podpisana leta 1997 ter je začela veljati leta 1999, je spremenila PEU. S priloženim Protokolom o zaščiti in dobrem počutju živali, ki je bil z Amsterdamsko pogodbo priložen PEU, je zavezala države članice EU, da bodo upoštevale blaginjo živali na področju kmetijstva, transporta, notranjega trga in raziskav ter pri tem spoštovale normativne in administrativne okvire znotraj EU ter običaje posameznih držav članic, še posebej verske običaje, kulturno tradicijo in versko nasledstvo.

Evropski sporazum o pridružitvi med Republiko Slovenijo na eni strani in Evropskimi skupnostmi in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru Evropske unije na drugi strani (v nadaljevanju MESP) je začel veljati z februarjem 1999 in je v skladu s slovensko ustavo postal del našega pravnega reda. Kot ratificirana mednarodna pogodba je neposredno uporabljiv. S prevzemom obveznosti iz MESP je Slovenija prevzela tudi odgovornost uskladitve slovenskega pravnega reda z *acquis communautaire*⁶¹. Sporazum kot prednostno področje pri sodelovanju za zaščito okolja določa tudi varstvo gozdov, rastlin in živali ter ohranjanje biološke raznovrstnosti (MESP, 82. čl.). V okviru EU deluje tudi Evropska agencija za varstvo okolja, katere namen je zagotavljanje objektivnih in zanesljivih informacij v smeri poenotenja evropske in nacionalnih politik glede varstva okolja.

4.5.4.1 Uredbe in direktive Sveta EU⁶² in Evropske komisije

Slovenija je že deloma ali v celoti v svoj pravni red vnesla naslednje uredbe⁶³ in direktive⁶⁴:

⁶¹ Pravni red EU

⁶² V nadaljevanju Svet

⁶³ Uredbe imajo po definiciji pogodb splošno veljavo, so v vseh delih obvezne in veljajo neposredno v državah članicah (Šinkovec 1996, 50). Države članice jih tako morajo prevzeti v celoti.

⁶⁴ Direktiva pa ima neposreden pravni učinek proti državi članici, na katero je naslovljena (praviloma na vse). Vendar je pri direktivi obvezno le doseganje cilja, izbira oblike pravnega akta, s katerim država članica prenese vsebino in cilje v svojo ureditev pa je prepuščena članici (Šinkovec 1996, 51). To pomeni da med nacionalnimi zakonodajami obstajajo razlike, do katerih pride zaradi različnih interpretacij ali vključevanja dodatnih pogojev.

4.5.4.1.1 Uredba Sveta 1/05 o zaščiti živali med prevozom in postopki, povezanimi z njim, in o spremembi Direktiv 64/432/EGS in 93/119/ES ter Uredbe (ES) 1255/97

Uredba bi naj izboljšala dobrobit živali z znatnim izboljšanjem transportnih pogojev prevoza živali v Evropi. Tako jasneje opredeljuje odgovornosti, uvaja učinkovitejša orodja za kontrolo (satelitski navigacijski sistemi), predpisuje obvezno usposabljanje ter strožje pogoje za Transporte, ki trajajo več kot 8 ur (Agroweb Slovenia 2005, 7).

4.5.4.1.2 Uredba Sveta 1099/09 o zaščiti živali pri usmrtni⁶⁵

4.5.4.1.3 Uredba Sveta 338/97/EC in Uredbi Komisije 939/97/EC in 2307/97/EC ter Uredba Komisije 767/98/EC o urejanju trgovanja s prostoživečimi rastlinami in živalmi

Uredba Sveta 338/97/EC je primarno namenjena zagotavljanju izvajanja določil Konvencije CITES na območju EU, torej se nanaša predvsem na nadzor trgovanja z ogroženimi vrstami.

4.5.4.1.4 Direktiva Sveta 92/43/EEC o ohranjanju naravnih habitatov in prosto živečega živalstva in rastlinstva ter Direktiva Sveta 79/409/EEC o ohranitvi prostoživečih ptic

4.5.4.1.5 Direktiva Sveta 83/129/EEC o uvozu kož nekaterih tjušnjih mladičev in izdelkov iz njih v države članice ter Uredba Sveta 348/81/EEC o skupnih pravilih za uvoz kitov in drugih kitovih izdelkov

4.5.4.1.6 Uredba Sveta 3254/91/EEC o prepovedi pasti stopalk

Uredba od 1. januarja 1995 naprej prepoveduje uporabo pasti stopalk v EU in uvoz kožuhov trinajstih vrst iz tretjih držav, razen če v teh državah obstajajo ustrezne veljavne upravne ali zakonodajne določbe, ki prepovedujejo uporabo pasti stopalk ali pa metode lova s pastmi, ki se

⁶⁵ 18. septembra 2008 je Evropska komisija predlagala uredbo za izboljšanje počutja živali ob zakolu, ki naj bi zagotovila humano usmrtnost živali. Dokument predvideva usklajenost s higiensko zakonodajo ter tudi primerne klavnice, ki bodo morale imenovati osebo, odgovorno za počutje živali, nov pa bo tudi standardiziran postopek za počutje živali po katerem bo zanesljivo zagotovljeno ustrezno počutje živali (STA 2008b).

uporabljajo za teh trinajst vrst, izpolnjujejo mednarodno sprejete standarde humanega lova s pastmi⁶⁶.

4.5.4.2 Konvencije Sveta Evrope

Svet Evrope je mednarodna organizacija, v katero so poleg več držav iz Vzhodne Evrope, Norveške in Švice, vključene tudi države članice EU⁶⁷. Svet Evrope sicer ni organ EU, ampak ker je EU članica te organizacije, mednarodne konvencije, ki jih sprejme EU, postanejo del prava EU. Rangirane so med pogodbeno (primarno) in izvedeno (sekundarno) pravo, uveljavljanje določil pa je v deljeni pristojnosti unije in držav članic.

Ob naraščanju pomena dobrobiti živali v Evropi se je Svet Evrope posvetil tudi temu področju. »Zanimanje Sveta Evrope za področje zaščite živali je pomembno z dveh vidikov: zaradi potrebe po skupnem delovanju evropskih držav, kjer je zaščita živali pomembna politična zadeva in drugič zaradi dejstva, da je skrb za živali del skupne kulturne dediščine držav članic« (Agroweb Slovenia 2005, 2).

»Konvencije o zaščiti živali, ki jih je sprejel Svet Evrope, so bile prvi mednarodni dogovori, ki so začrtali etična načela pri transportu, reji in zakolu živali, kot tudi pri ravnanju z družnimi (hišnimi) živalmi in živalmi v poskusih. Poleg tega so bile te konvencije uporabljene v različnih evropskih državah, vključno z državami EU, kot reference pri sprejemanju nacionalne zakonodaje s področja zaščite živali« (Agroweb Slovenia 2005, 2).

V okviru Sveta Evrope je bilo organiziranih nekaj konferenc, katerih namen je omogočiti, da pridemo do novih spoznanj in novih rešitev, ki nam bodo prinesle sožitje med naravo in človekom. Njihova osnovna skrb je dobrobit živali.

⁶⁶ Po zakonodaji Skupnosti o pasteh stopalkah se je izrazila tudi potreba po oblikovanju standardov lova s pastmi na mednarodni ravni. EU, Kanada, Rusija in ZDA so se pogodile o sporazumu, a ZDA niso mogle postati pogodbenice, saj je pristojnost na tem področju v okviru domačega sistema ZDA decentralizirana. ZDA strinjale, da bodo izvajale manj strogo različico sporazuma, to pa predvsem, da bi preprečile možno evropsko prepoved uvoza krznenih izdelkov iz živali, ki so bile ulovljene v naravi in ki izvirajo iz držav, v katerih pasti stopalke niso prepovedane. Po mnenju Evropskega parlamenta je bil sporazum popolnoma neustrezen in neučinkovit ter bi ga bilo treba zavrniti in vanj uvesti prepoved uvoza krzna in krznenih izdelkov, pridobljenih iz navedenih prosto živečih živali.

⁶⁷ Veliko pogodb Sveta Evrope s področja zaščite živali je bilo ratificiranih tudi v državah izven Evrope.

4.5.4.2.1 *Evropska konvencija za zaščito živali med trajanjem mednarodnega prevoza*⁶⁸ (št. 65, št. 103, št. 193)

Sporazum temelji na ugotovitvah, da živali praviloma na mednarodnih transportih trpijo ter da je to treba odpraviti. Pravila se nanašajo na domače živali pa tudi na vse sesalce in mrzlokrvne živali. Predpisi določajo pogoje transporta, obveznosti deklariranja, transport morajo spremljati obvezna navodila za ravnanje z živalmi, zagotovljena mora biti voda za napajanje (Šinkovec 1994, 61).

4.5.4.2.2 *Konvencija o ohranitvi prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov*⁶⁹ - *Bernska konvencija*⁷⁰ (št. 104)

Konvencija se nanaša na ohranitev in zaščito divjega rastlinstva in živalstva v Evropi v taki meri, da se ohranja naravno ravnovesje. Zahteva sodelovanje med vsemi državami, tudi nepodpisnicami, saj varovanje naravnega okolja in njegovih rastlinskih in živalskih prebivalcev, če želi biti učinkovito, ne more biti omejeno na posamezne nacionalne države.

4.5.4.2.3 *Evropska konvencija za zaščito živali namenjenih za zakol*⁷¹ (št. 102)

Namen konvencije je humanizirati ter uskladiti metode zakola živali, takšne metode pa morajo biti implementirane v zakonodajo vseh držav podpisnic konvencije. Živalim zagotavlja zaščito, ki jim bi prihranila bolečino in trpljenje pri zakolu.

⁶⁸ V angleščini: European Convention during International Transport. Konvencija je bila sprejeta leta 1968 v Parizu, v veljavo je stopila leta 1971, leta 1979 je bil h konvenciji podpisan dodaten protokol, ki je v veljavo stopil leta 1989. Konvencija je bila spremenjena leta 2003, kot taka je v veljavo stopila leta 2006.

⁶⁹ V angleščini: The Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Sprejeta je bila v Bernu leta 1979, veljati pa je začela leta 1982.

⁷⁰ Konvencija Sveta Evrope o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov, znana kot »Bernska konvencija«, in Konvencija Združenih narodov o varstvu selitvenih vrst prostoživečih živali, znana kot »Bonnska konvencija«, sta 23. novembra 2009 v Bernu ob njuni skupni 30. obletnici podpisali memorandum o sodelovanju.

⁷¹ V angleščini: European Convention for the Protection of Animals for Slaughter. Konvencija je bila sprejeta 1979 v Strasbourgu, v veljavo je stopila leta 1982.

4.5.4.2.4 *Evropska konvencija o zaščiti živali v vzrejne namene*⁷² (št. 87)

Konvencija je namenjena zagotovitvi primernih pogojev nastanitve, prehrane in oskrbe živali ter svobodo gibanja v skladu z njihovimi potrebami in omejitvami, ki ne povzročajo nepotrebne trpljenja ali poškodb. Nanaša se na živali, ki jih vzrejajo za pridelavo hrane (meso, jajca, mleko), volne, kože, krzna, itd. Protokol iz leta 1992 dodaja, da se ta konvencija uporablja tudi za živali, ki so rezultat genskega inženiringa.

Državam podpisnicam nalaga dolžnost vzpostavitve primerne inšpekcijskega nadzora nad zdravjem živali in tehničnimi napravami, ki se jih uporablja pri masovni živinoreji.

4.5.4.2.5 *Evropska konvencija za zaščito vretenčarjev, ki se jih uporablja v poskusne in druge znanstvene namene*⁷³ (št. 123)

Konvencija izpostavlja človekovo moralno dolžnost do spoštovanja vseh živali, ki so sposobne občutiti bolečino ter imajo razvit spomin, hkrati pa predpostavlja potrebo človeka po poskusih in raziskavah na živalih, da bi poglobil svoje znanje, zdravje in varnost. Pri tem izpostavlja utilitaristično načelo po katerem se pričakuje, da bodo rezultati takih raziskav v večji meri koristili živalim in ljudem, kot bodo živalim škodovali.

Poskusi se lahko izvajajo z namenom preprečitve, diagnosticiranja ali zdravljenja bolezni in njenih učinkov na človeka, vretenčarje, nevretenčarje in rastline; varovanja okolja; znanstvenih raziskav; izobraževanja ter forenzičnih poizvedb. Pri tem pa je pomembno, da so omejeni do najmanjše možne mere, da se ob tem išče alternativne metode in se kolikor je le mogoče prizadeva za njihovo uporabo.

⁷² V angleščini: European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes. Konvencija je bila sprejeta leta 1976, v veljavo je stopila leta 1978. Leta 1992 je bil sprejet še dodaten Protokol h konvenciji, ki razširja varstvo iz konvencije na nekatera področja razvoja na področju intenzivne živinoreje.

⁷³ V angleščini: European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes. Konvencija je bila sprejeta leta 1986, v veljavo je stopila leta 1991. Leta 1998 je bil sprejet Protokol h konvenciji, ki je v veljavo stopil leta 2005.

4.5.4.2.6 *Evropska konvencija o varovanju domačih hišnih živali*⁷⁴ (št. 125)

Konvencija prepoveduje povzročanje nepotrebnih bolečin, trpljenja in stresa domači živali. Nadalje opredeljuje skrb za živali, torej njihovo oskrbo, vzrejo, dresuro, trgovanje z njimi, opravljanje kirurških posegov⁷⁵ na njih, usmrtitev, vključevanje v razstave, tekmovanja in podobne dogodke, v katerih sodelujejo živali kot ekonomska dobrina z namenom služenja zabavi.

⁷⁴ V angleščini: European Convention for the Protection of Pet Animals. Konvencija je bila sprejeta leta 1987, v veljavo je stopila leta 1992. Njen namen je zagotoviti dobrobit predvsem za hišne živali.

⁷⁵ Kirurške posegi, katerih namen je sprememba zunanosti in tisti, ki nimajo zdravilnega namena, so prepovedani.

5 PRISTOJNOSTI IN NADZOR

Za področje zaščite živali je odgovoren minister pristojen za veterinarstvo⁷⁶. To je trenutno Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ta izdaja natančnejše predpise ter druge podzakonske predpise potrebne za izvajanje ZZZiv in predpisov Skupnosti, ki se nanašajo na vsebino ZZZiv.

Vsak predpis določa, kateri organ je zadolžen za nadzor nad izvajanjem njegovih določb in kakšne sankcije sledijo v primeru kršitve teh določb. V Sloveniji je nadzorstvo nad urejanjem zakonov ter izvedbenih predpisov varstva živali v pristojnosti Veterinarske uprave (za nadzor skrbijo uradni veterinarji, kmetijski, lovski, ribiški inšpektorji ter inšpektorji, pristojni za ohranjanje narave) in policije⁷⁷ ali pa je preko javnega pooblastila pristojnost podeljena drugim pravnim in fizičnim osebam, na primer društvom za zaščito živali.

Valpatič pravi: »Nadzor je slab, vendar pa tudi, če bi bil nadzor zelo uspešen, se za živali v globalu ne bi kaj dosti spremenilo. Bistven problem je namreč v za živali zelo slabih predpisih in v človekovem sovražnem odnosu do njih« (Valpatič, 2010).

5.1 Veterinarska uprava

Veterinarska uprava (v nadaljevanju VURS) opravlja upravne, strokovne in razvojne naloge ter naloge inšpekcijskega nadzora med drugim tudi na področjih zdravstvenega varstva živali, varstva živali pred mučenjem, varstva okolja in izpolnjevanja mednarodnih obveznosti na teh področjih (glej VURS).

⁷⁶ Ta določi način omamljanja, zakola ali usmrtitve živali, pogoje, ki jih morajo izpolnjevati zavetišča za zapuščene živali in hoteli za živali, ter veterinarsko-sanitarni red v njih, podrobnejša merila in postopek za pridobitev in prenehanja statusa društev za zaščito živali ter o strokovnem svetu za zaščito živali, številu njegovih članov, sestavi in delu.

⁷⁷ Policija izvaja nadzorstvo nad izvajanjem določb drugega in tretjega odstavka 11. člena, 12. člena ter prve, druge, četrte, pete, šeste, devete in petnajste alineje 15. člena Zakona o zaščiti živali.

Njena delovna področja, kjer se ukvarjajo z zaščito in varstvom živali, so med drugim (glej VURS):

- Sektor za zdravstveno varstvo in zaščito opravlja naloge, ki se nanašajo na: spremljanje in pripravo podzakonskih predpisov s področja zaščite živali; vodenje predpisanih evidenc, priprava poročil; izdajanje odločb in vodenje evidence o izdanih odločbah za opravljanje poskusov na živalih; sodelovanje in odločanje v organih Evropske skupnosti na področju zaščite živali; sodelovanje z resornim in ostalimi ministrstvi ter službami, v medresorskih skupinah za izvedbo zaščite živali ter z mednarodnimi organizacijami in v Svetu Evrope za zaščito živali; izvajanje registracije objektov za zaščito živali; priprava programov izobraževanj na temo zaščite živali; izvajanje inšpekcijskega nadzora nad zaščito živali med prevozom⁷⁸; spremljanje delovanja veterinarskih organizacij s področja zaščite živali; koordinacija dela uradnih veterinarjev za zaščito živali na območnih uradih VURS-a;
- Urad za notranji uradni nadzor pri katerem uradni veterinarji med vsemi drugimi nalogami opravljajo tudi izvajanja zaščite živali;
- Sektor za mednarodne zadeve;
- Sektor za varno hrano, krmo in zdravila;
- Urad za mejni uradni nadzor.

Sicer pa ima poleg zaščite živali VURS tudi veliko drugih pristojnosti, zaradi česar je velikokrat preobremenjena in posledično kritizirana zaradi neodzivnosti.

5.2 Policija

Policija ima pri nadzoru le manjšo vlogo, saj so pri sprejemanju ZZZiv trdili, da nimajo ustreznega znanja o živalih, da bi lahko presojali ali je zakon kršen ali ne. Večjo vlogo ima policija, ko gre za primere kaznivih dejanj mučenja živali, saj tako kot v ostalih kazenskih postopkih opravljajo operativno policijsko dejavnost zbiranja dokazov, po uradni dolžnosti

⁷⁸ V ta namen je bila v okviru sektorja ustanovljena mobilna enota za zaščito živali.

ukrepajo in v primeru obstoja razlogov za sum, na podlagi prijavne dolžnosti, podajo ovadbo državnemu tožilcu (Komolec 2006, 70).

44. člen ZZZiv pravi, da policisti ter pooblašcene osebe carinske službe v primeru prevoza in pošiljk živali brez ustreznih dokumentov ali v nasprotju z določbami 12. člena tega zakona ali v primeru mučenja živali, zadržijo živali oziroma pošiljko, osebe in prevozno sredstvo ter o tem takoj obvestijo pristojnega inšpektorja. Tako zadržanje oziroma omejitev gibanja pa lahko traja največ dve uri.

5.3 Društva za zaščito živali

34. člen ZZZiv ob upoštevanju Zakona o društvih (ZDru) pravi, da strokovna in ljubiteljska društva na področju zaščite živali opravljajo dejavnost v javnem interesu v delu, v katerem namen ustanovitve in samo delovanje društva presega uresničevanje interesov članov društva. Društvo deluje v javnem interesu, če aktivno deluje na področju zaščite živali ter če organizira izobraževanja o zaščiti živali.

A društva za zaščito živali imajo po ZZZiv še manjšo vlogo kot policija, saj lahko zgolj opravljajo nadzor nad pravilnim izvrševanjem zakona in v primeru kršitve obvestijo inšpekcijo, torej je v njihovi pristojnosti, da zgolj kot vsak občan pristojnemu organu prijavijo primere mučenja živali.

Danes v Sloveniji deluje veliko število raznih društev⁷⁹ na področju zaščite živali, njihovo število pa še zmeraj počasi raste. Društva se opisujejo kot neprofitne, nevladne, dobrodelne,

⁷⁹ Trenutno imamo naslednja društva: Društvo proti mučenju živali Ljubljana, Društvo proti mučenju in za zaščito živali Maribor, Društvo proti mučenju živali Nova Gorica, Društvo za zaščito in varstvo živali Murska Sobota, Društvo proti mučenju živali Domžale, Društvo proti mučenju živali Slovenj Gradec, Obalno društvo proti mučenju živali Koper, Društvo proti mučenju živali Trbovlje, Društvo proti mučenju živali Celje, Društvo proti mučenju živali Novo Mesto, Društvo proti mučenju živali Jesenice, Društvo proti mučenju živali Sežana, Poživ - Društvo za pomoč živalim Velenje

prostovoljske organizacije in si prizadevajo za izboljšanje stanja na področju varovanja živali. Svoj namen uresničujejo zlasti z izvajanjem naslednjih nalog:

- vzgoja in izobraževanje na področju zaščite živali;
- prizadevanja za boljšo pravno zaščito živali;
- skrb za živali;
- prizadevanja za izgradnjo zavetišč za zapuščene živali ter za zaprtje zavetišč, ki kršijo KZ, ZZZiv, Pravilnik o zaščiti hišnih živali, Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali;
- iskanje novih lastnikov ali začasnih oskrbovalcev zapuščenih živali;
- reševanje primerov mučenja in zanemarjanja živali v sodelovanju s pristojnimi inšpekcijami in policijo ter pomoč zapuščenim živalim;
- sodelovanje z drugimi organizacijami za zaščito živali, državnimi organi, organi lokalnih skupnosti, veterinarskimi organizacijami in drugimi pri reševanju problemov s področja zaščite živali.

Različna društva za zaščito živali se z različno intenziteto ter različnimi prioritetami ukvarjajo z uresničevanjem posameznih nalog, med njimi pa po dejavnosti mogoče izstopa Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice, ki je med drugim ustanovilo institucijo Varuha pravic živali.

5.3.1 Varuh pravic živali

Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice se je odločilo ustanoviti poseben društveni organ, imenovan Varuh pravic živali⁸⁰. V društvu namreč ugotavljajo, da je pri prizadevanjih za izboljšanje odnosa do živali pomembno sodelovanje pravnikov. V Sloveniji obstaja veliko število raznih predpisov, ki urejajo položaj živali, hkrati pa je glavni cilj društva, da živali dobijo svoje pravice.

⁸⁰ Na mesto Varuha pravic živali je društvo imenovalo odvetnika Vladka Begana.

Naloge Varuha pravic živali, ki deluje po pooblastilu društva, saj ne gre za organ, ki bi imel javna pooblastila, so:

- *priprava predlogov oz. pobud za priznanje pravic živali v ustavi in zakonodaji Slovenije ter EU;*
- *sodelovanje v postopkih za zaščito živali in uveljavljanje njihovih pravic (predlogi za začetek upravnih in drugih postopkov, tožbe, pritožbe...);*
- *skrb za uveljavljanje Deklaracije o pravicah živali in neformalni nadzor izvajanja predpisov o zaščiti živali;*
- *priprava pobud oz. predlogov državnim organom in drugim organizacijam za izboljšanje položaja živali⁸¹;*
- *sodelovanje z raznimi organi in organizacijami oz. posamezniki glede zaščite živali;*
- *nudenje pravnega svetovanja zainteresiranim osebam glede zaščite živali;*
- *predavanja in medijska promocija pravic živali ter drugo (Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice 2010).*

5.4 Kooperacija

Varstvo okolja in s tem tudi samo varstvo živali ni le naloga države, pa tudi ne enostranska zadeva gospodarskih subjektov in družbe, potrebno je skupno delo prizadetih moči, potrebno je sodelovanje (glej Šinkovec 1994, 29). VURS in vsa društva za zaščito živali kot svojo dejavnost navajajo sodelovanje z drugimi društvi in akterji, ki se ukvarjajo z zaščito in varstvom živali.

Za sodelovanje na področju varstva živali je značilno, da gre za javno nalogo in zato država in družba ne moreta delovati ločeno. Država mora zagotavljati varstvo živali, saj je za to pooblaščen v ustavi, hkrati pa poseduje tudi potrebna sredstva in moč prisile. Država ima res glavno vlogo, ki pa se danes v skladu z načelom kooperacije in uveljavljanjem novih načinov sodelovanja, omejuje. Kot pravi Šinkovec: »Smisel take kooperacije je tudi v pritegnitvi znanosti in strok in s tem v depolitizaciji problemov. Država ne razpolaga z vsemi znanji različnih strok,

⁸¹ Priprava peticij, predlogov predpisov, pobude za presojo protiustavnih in nezakonitih predpisov ...

zlasti ne na področju tehnike, kar pa je nujno ob številnih potrebah po standardizaciji in normiranju« (Šinkovec 1994, 29).

Sodelovanje različnih akterjev pri zaščiti živali, lahko doseže, da se živali ne varuje zgolj v mejah ekonomskih interesov, temveč prihaja do uravnovešenja interesov oziroma do ekomanagementa in načela kompromisnih odločitev.

6 ŽIVALI V SLOVENIJI

Kot smo že ugotovili, se odnos do živali od rimskega časa, ko so bile živali opredeljene kot stvari v pravnem prometu, prostoživeče pa kot »res nullius«, do danes ni bistveno spremenil. Kot pravi Strojcin: »Izdeferenciral se je le v fizičnem pogledu, ali je šlo za domače živali, udomačene divje živali, lovne divje živali in zadnjih sto letih še za nelovne zavarovane divje živali. Klataške živali⁸² so ostale kategorija brez varstva in vrednosti« (Strojcin 1994, 142).

Kljub obsežni zalogi pravnih aktov, ki v Sloveniji urejajo področje varstva živali, se vsi ne bi strinjali, da je dejansko stanje živali v Sloveniji zadovoljivo. Na milijone živali je pobitih v klavnicah, stotisoče v gozdovih in na poljih, desetisoč se jih muči v namene znanstvenih raziskav. Nastanitev rejnih živali je pogosto neustrezna, transport neprimeren, vse več je zlorab in mučenja domačih živali, za kar so lastniki le redko kaznovani in še takrat s smešno nizkimi kaznimi. Valpatic trdi, da je temu tako, ker: »Večina ljudi še ni dojela, da so tudi živali bitja, ki imajo svojo dušo, ki čutijo, se veselijo, trpijo, imajo svoje družine, skratka so živa bitja, kot mi, ljudje. Ena največjih ovir pri izboljšanju položaja živali je tudi cerkveni nauk« (Valpatic 2010).

6.1 Domače hišne živali

Vloga živali kot hišnih ljubljencev je uveljavljena že več stoletij in večinoma velja za sprejemljiv način uporabe živali. Hišni ljubljenci so lahko udomačeni (npr. pes, mačka) ali pa divje vrste živali (npr. razni plazilci, ptiči, polopice).

Zapuščenim hišnim živalim se zagotovi pomoč, oskrba in namestitve v zavetišču. Ta so lokalne zadeve javnega pomena, izvršujejo pa se kot javne službe⁸³. Imetnik zavetišča odgovarja kot skrbnik živali, njegove dolžnosti pa so spremljanje prijav o zapuščenih živalih, v kolikor je potrebno nudenje veterinarske oskrbe, iskanje (novih) skrbnikov za živali ter vodenje registra psov.

⁸² Izgubljene domače živali ali pobegle udomačene divje živali.

⁸³ ZZZiv določa, da mora biti na vsakih 800 registriranih psov v občini zagotovljeno eno mesto v zavetišču (27. čl.).

Odnos v Sloveniji do teh živali lahko presodimo po polnih zavetiščih, vedno večjih potrebah po novih ter po zgodbah iz črne kronike. Tudi v Sloveniji prihaja do nepredstavljenih načinov mučenja hišnih živali, ki naj bi se jim, v primerjavi z drugimi, še dobro godilo.

Nadzor na področju zaščite hišnih živali v letu 2008 in 2007 je pokazal, da za velik del živali ni poskrbljeno v skladu s predpisi, zato je bilo število planiranih pregledov nad izpolnjevanjem pogojev za hišne živali leta 2008 preseženo za 888%⁸⁴. Najizrazitejše je neskladje v primeru nadzora odgovornosti imetnikov hišnih živali glede varnosti, saj je bilo v 79,8% ugotovljen prekršek (VURS 2009a, 37-38).

Neskladja na področju nadzora nad zaščito hišnih živali so predvsem posledica opustitve odgovornosti imetnikov živali za dobrobit živali, zato je bila v letu 2008 organizirana akcija osveščanja lastnikov živali z geslom »Moja žival, moja odgovornost« (VURS 2009a, 38). Pri akciji gre predvsem za odgovornost za dobrobit živali in odgovornost za njihova dejanja. VURS leta 2009 zaradi varčevalnih ukrepov ni mogla izpeljati akcije na velikih oglaševalskih plakatih, zato so se po pomoč pri osveščanju lastnikov živali obrnili na društva, ki so poskrbela za distribucijo letakov, VURS pa je prevzela stroške njihovega tiska (VURS 2009b).

6.2 Rejene živali

Pri dobrobiti rejenih živali gre tudi v Sloveniji za zelo kompleksen problem, saj so rejene živali večinoma namenjene za prehrano človeka (poleg tega tudi za usnje in krzno), ta pa je ena najbolj elementarnih človekovih potreb, zato marsikdo na tem področju ni pripravljen sklepati kompromisov med njihovimi in svojimi potrebami. Kvantitativno imajo sicer rejene živali ogromno pravic, a poleg poskusnih živali, uživajo najmanj varstva, saj jim je odvzeta nedotakljivost življenja.

Področje rejenja živali vključuje štiri pomembne mehanizme; sistem reje (ureditev površine živali), selekcija in drugi biotehnološki postopki, transport ter zakol.

⁸⁴ Leta 2007 je bilo ta odstotek še višji in sicer 1353%, a je bilo kljub temu načrtovanih in opravljenih manj pregledov, kot leto pozneje.

6.2.1 Sistem reje

Nekatere živali redijo v neverjetni gneči in nenaravnem okolju v skladu z intenzivnimi metodami vzreje in zahtevami po produktivnosti ter konkurenčnosti. Množična intenzivna živinoreja je prevzela značilnosti tekočega traku tovarniške proizvodnje. Gre za čim večji iznos ob čim manjšem, racionalnem vnosu (Kirn 2004,192).

V letu 2008 (glej VURS 2009a, 35-38) so pristojni inšpektorji opravili 755 pregledov rejnih živali, kar je v primerjavi z letom 2007 (glej VURS 2008, 33-38), ko jih je bilo opravljenih 1776, neprimerljivo manj, medtem ko delovni načrt za leto 2006 ni bil v celoti izpolnjen predvsem zaradi nenačrtovanih izrednih nalog⁸⁵. Pri pregledu rej je bilo leta 2008 največ neskladja pri reji telet (40%) ter pri reji prašičev (47%), za največji problem pa se je izkazalo zagotavljanje predpisanih pogojev glede svobode gibanja rejnih živali, reje v primernih prostorih in glede opreme teh prostorov. Ključni vzrok temu so predvsem nezadostna orodja ali sredstva nosilcev dejavnosti ali kmetov, delno pa tudi pomanjkanje osveščenosti imetnikov živali (VURS 2009a, 38).

V našem ZZZiv se v členih, ki dopuščajo izjeme človekove rabe živali, izrazito izražata antropocentrična in utilitarna miselnost. Tako sta, kljub zakonski zaščiti živali pred mučenjem in prizadejanjem bolečine, v sistemu, ki mu gre zgolj za ekonomsko učinkovitost intenzivne živinoreje, stalno ogrožena blaginja in zdravje živali (Kirn 2004, 200).

6.2.2 Selekcija in drugi biotehnoški postopki

Selekcija pomeni v živinoreji načrtno odbiro živali na željene lastnosti, da bi se ohranile ali izboljšale njihove lastnosti (npr. hitra rast, večja prireja mleka in jajc, več in večji potomci). Selekcija je zelo star tehnološki postopek, s katerim je bil v zadnjih tridesetih letih dosežen velik napredek, ki pa je seveda terjal svoje žrtve. Piščance, na primer, redijo tako intenzivno, da jih veliko trpi za kroničnimi bolečinami vseh svojih šest tednov življenja.

⁸⁵ To so bili: izvajanje ukrepov ob izbruhu aviarne influence pri divjih pticah, izvajanje dodatnih nalog za Agencijo za kmetijske trge in razvoj podeželja glede nadzora prijave in izplačila subvencij, potrjevanje veterinarskih spričeval za trgovanje z živalmi.

6.2.3 Transport

Rejne živali transportirajo do klavnic pogosto na zelo velike razdalje. Pri prevozu redkih živali na svetovne trge, kljub pohlepu po zaslužku, mnogo živali na poti pogine. Kljub nekaterim mednarodnim konvencijam, ki določajo pogoje za prevoz živali, te niso deležne ustrezne skrbi za krmo in vodo, nimajo pa niti primernega počitka med prevozom (Strojin 1994, 144).

Leta 2005 je bila sprejeta Uredba Sveta o zaščiti živali med transportom, ki se šteje za zelo pomembno, saj naj bi izboljšala »dobrobit živali z znatnim izboljšanjem izvajanja pogojev transporta v Evropi« ter »postopke izvajanja zakonodaje, predvsem zaradi poenotene dokumentacije in pravil pri mednarodnem transportu«, hkrati pa uredba »ne sme predstavljati ovire morebitnim strožjim pogojem, ki so določeni v nacionalnih zakonodajah« (AgroWeb Slovenia 2005, 7).

Prevozi živali, ki trajajo dlje od 8 ur imajo tudi strožje pogoje, saj naj bi bilo tako dolgo trajanje transporta za živali še posebej naporno. Zato je bila leta 2008 v Evropskem parlamentu podana pobuda, da bi se smele živali za zakol znotraj EU prevažati največ osem ur⁸⁶. Podprla jo je tudi evropska poslanka iz Slovenije Mojca Drčar Murko, ki opozarja, da se Slovenija kot tranzitna država sooča s problemom, vendar pa je pregledov tovornjakov, ki prevažajo živali, razmeroma malo (STA 2009a).

V letu 2008 je VURS izvedel nadzor 283 pošiljk prevoza živih živali, od tega so bile nepravilnosti ugotovljene pri 97 pošiljkah. Vse ugotovljene nepravilnosti so bile v skladu z zakonom sankcionirane. Glede na rezultate prejšnjega leta je ob povečanem nadzoru pregledanih pošiljk opaziti zmanjšanje kršitev določb Uredbe (ES) 1/2005 za 13%, hkrati pa vidimo (glej Tabela 8.1), da se je število pregledov povečalo (glej VURS 2008, 33-39; VURS 2009a, 35-38).

⁸⁶ V skladu z veljavno evropsko zakonodajo lahko prevoz živali pod določenimi pogoji, zlasti glede počitka ter oskrbe z vodo in hrano, traja tudi dlje kot osem ur. Vendar pa evropska zakonodaja ne upošteva priporočil, ki jih je že leta 2002 na podlagi raziskave pripravila Evropska komisija, po katerih bi moral prevoz živali trajati kar najkrajši čas (STA 2009a).

Tabela 6.1: Nadzor pošiljk prevoza živih živali

	Nadzor pošiljk prevoza živih živali v skladu z določbami Uredbe (ES) 1/2005			
	2007	% neskladnih	2008	% neskladnih
Št.pregledanih pošiljk	206		283	
Št.pregledanih pošiljk	91	44	87	31

Vir: VURS (2009a, 38)

Na nepravilnosti pri prevozu mora reagirati tudi policija. V primeru, da pri izvajanju nalog zazna kršitev zakona, mora nemudoma obvestiti pristojno inšpekcijo. A kot smo že omenili, lahko v primeru neprimerne transporta, zadrži živali do prihoda veterinarskega inšpektorja, za največ dve uri, kar se je v praksi pokazalo za problematično kratek čas. Če v roku dveh ur veterinarskega inšpektorja ni na kraj dogodka, preneha zadržanje živali oziroma omejitev gibanja in prevoz se lahko nadaljuje. Možna rešitev tega problematičnega določila je, da se preprosto črta rok o dveh urah, ali pa, da pooblastila pristojnega inšpektorja po dveh urah prevzame policija, ki opravi postopek in izreče ukrepe. Če bi bila policija za kaj takega že usposobljena, bi v bistvu na splošno bilo čakanje na inšpektorja nepotrebno in postopek bi se lahko opravil takoj. A problema so se ne VURS-u lotili tako, da so uvedli posebno mobilno enoto za nadzor nad prevozom živali, ki je pričela delovati leta 2005. Delo mobilne enote na terenu se že pozna. Prevozniki so seznanjeni z njenim delom in z visokimi kaznimi⁸⁷, ki doletijo kršitelje. Pri pregledu veterinarji iz mobilne enote pregledajo tako samo prevozno sredstvo kot stanje živali, kazni pa se seštevajo (Delo 2008).

Poleg tega sta veterinarska in carinska uprava oktobra 2009 podpisali tudi dogovor o sodelovanju na področju izvajanja veterinarskih predpisov⁸⁸. To pomeni, da se bosta obveščali o odkritih nepravilnostih v zvezi s transportom živali, dogovor pa opredeljuje tudi naloge carine pri veterinarskem nadzoru nad komercialnim uvozom in tranzitom pošiljk živih živali (STA 2009c).

⁸⁷ Nema lokrat znaša kazen za kakšnega večjega prevoznika med 2000 in 3000 evri.

⁸⁸ Upravi bosta sodelovali na centralni in lokalni ravni. Med zavezami je obveščanje o spremembah zakonodaje in odkritih nepravilnostih, sodelovanje pri izobraževanju zaposlenih in omogočanje vpogleda v nekatere ločene evidence in zbirke podatkov.

6.2.4 Zakol

V EU se vsako leto v prehranske namene zakolje 360 milijonov prašičev, ovac, koz, goveda, kot tudi več milijard piščancev. Poleg tega se 25 milijonov živali pobije zaradi krzna, zaradi bolezni pa se mora pokončati še na tisoče do več milijonov živali (STA 2008b). V Sloveniji je v klavnicah zaklanih na leto kakšnih 30 milijonov živali.

Zakol sestavljata dve fazi – omamljanje in usmrtitev. Različni načini omamljanj služijo kot predstopnja usmrtitve, saj mora ta biti hipna in na način, ki ne predstavlja mučenja. Tudi Evropska komisija dela na tem, da bi se pri zakolu zanesljivo zagotovilo ustrezno počutje živali, da živali ne bi po nepotrebnem trpele. V ta namen se tudi izboljšuje standardizirane postopke za počutje živali pri izvajanju zakolov.

Rezultati nadzora glede zaščite živali pri klanju (glej VURS 2008, 33-38; VURS 2009a, 35-38), ki se izvaja v oddobrenih obratih za klanje živali, kažejo veliko stopnjo skladnosti, saj je bilo leta 2008 neskladje ugotovljeno le pri 1,1% pregledov (leta 2007 v 1,3% pregledov). V primerjavi z letom 2007 je bilo opravljenih tudi približno 2600 pregledov več, največ neskladij pa je ugotovljenih glede zakola pri rutinskem klanju v klavnicah.

6.2.5 Krzno

Po podatkih iz leta 2007 je v Sloveniji še 9 krznarjev. Včlanili so se v Mednarodno trgovinsko in krznarsko federacijo⁸⁹ (v nadaljevanju IFTF), ki je članica IFTF Mednarodne zveze za ohranitev narave IUNC. Člani IFTF so dolžni spoštovati Konvencijo o mednarodni trgovini z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES). Po letu 2000 v Sloveniji po podatkih Agencije RS za okolje ni bilo nobene kršitve te konvencije (OZS 2007).

V Sloveniji sta registrirani dve farmi za vzrejo činčil, kot pravi Šedlbauer to pomeni, da je krznarska industrija pri nas tako zanemarljiva, da že imamo »de facto« prepoved, kar pomeni, da se ta dejavnost ne opravlja zares (Šedlbauer 2010a). Tako so krznarji prisiljeni v glavnem surovino uvažati. Največ farm je v nordijskih državah. Na očitke o nehumani reji na farmah

⁸⁹V angleščini: International Fur Trade Federation.

odgovarjajo, da so farmske živali običajno deležne povsem ustrezne prehrane, nege in veterinarske oskrbe, saj imajo le tako ustrezno krzno. Krznarji opozarjajo, da je v javnosti veliko neosnovanih in neresničnih trditev ter popačenih interpretacij o njihovem delu, ki ga razširjajo nasprotniki nošenja pravega krzna in se zato zavzemajo za sodelovanje in dialog z njimi (OZS 2007).

Lov divjih živali v Sloveniji ne predstavlja pomembnega vira krzna in je strogo nadzorovan in omejen tako z varstvenimi dobami kot tudi z načini lova. Dovoljen je lov naslednjih živali: rdeča lisica⁹⁰, kuna belica, kuna zlatica, jazbec, pižmovka, nutrija, rakunasti pes, alpski svizec in navadni polh. Medtem ko predstavlja lov lisic predvsem sredstvo nadzora nad nalezljivimi boleznimi, kot sta steklina in garje, je lov drugih naštetih živali (z izjemo polha) predvsem trofejnega značaja in ga je manj (OZS 2007).

Kljub temu, da se na primer število uplenjenih lisic iz leta v leto niža ter da naj bi bilo za te živali primerno poskrbljeno pa je potrebno opozoriti, da je dopustitev krzna danes povsem neupravičena in moralno nesprejemljiva, saj krzno že dolgo ni več nujno za preživetje, hkrati pa se za tako imenovani prestiž in modo danes ne bi smelo dovoliti ubijati živa bitja. Tako slovenska organizacija Za živali! že nekaj časa poziva slovensko vlado, da končno zakonsko prepove vzrejo živali za krzno. Kot pravijo: »Smatramo, da mora slovenska vlada zaradi globalne obsodbe vzreje živali za krzno, irelevantnosti krznarske industrije za slovensko gospodarstvo ter ugleda Slovenije v EU in svetu, nujno sprejeti zakonsko prepoved vzreje živali za krzno« (Za živali! 2008). To so do zdaj storili v Švici, Angliji, Walesu, na Škotskem, Severnem Irskem, Hrvaškem in v Avstriji.

V 5. odstavku 25. člena tako avstrijski zakon Tierschutzgesetz izrecno prepoveduje vzrejo kožuharjev za proizvodnjo krzna. Pred sprejemom zveznega zakona (podlaga za njegov sprejem je bila sprememba avstrijske ustave leta 2004) je bila ureditev področja varstva živali v pristojnosti dežel. Tako je tirolski deželni zakon o zaščiti živali (Tiroler Tierschutzgesetz 2002) v 13. členu prepovedoval pridobitno vzrejo kožuharjev za pridobivanje krzna ali mesa in jim s tem

⁹⁰ V Sloveniji je bilo po podatkih Lovske zveze Slovenije leta 2002 uplenjenih 16.000 lisic, leto kasneje 13.000 lisic in leta 2004 le še 9.900 lisic.

zagotovil posebno pravno varstvo, ki je bilo na še višji ravni kot po danes veljavnem zakonu (Za živali! 2007, 2).

6.3 Prostoživeče živali

Divjad ima danes poleg gospodarske tudi socialno in še posebej pomembno ekološko funkcijo. Naravovarstven pomen divjadi je postal pomembnejši v primerjavi s pomenom divjadi za posameznika, zaradi česar je divjad pridobila status naravnega bogastva in je v ZVO opredeljena kot lastnina države (STA 2007).

Medtem ko je v nekaterih državah lov na določene živali obravnavan kot šport, se je Slovenija v skrbi za biotsko raznovrstnost in trajnostni razvoj krajine v širšem smislu odločila za politiko aktivnega varstva divjadi in tudi nekaterih zavarovanih živalskih vrst. Lovska pravica tako že dolgo ni več vezana le na pravico lova in prisvajanje divjadi, temveč, po mnenju resornega ministrstva, vsebuje elemente varovanja okolja, ohranjanja narave in varstva divjadi (STA 2007). A Slovenija dovoljuje tudi lovni turizem, tako na leto pri nas pod streli lovcev pade kakšnih 100.000 živali.

Ker se pri mnogih ljudeh spreminja odnos do živali in do življenja nasploh, v javnosti narašča odpor tudi do lova. Če se bo ta trend nadaljeval in imel ustrezno podporo v parlamentu, lahko pričakujemo zakon, ki bo lov bolj omejil. Ironično je, da ekologi opozarjajo, da je lov, ki naj bi imel funkcijo ohranjanja naravnega ravnovesja, imel in ima pomembno vlogo pri izginotju in ogrožanju živalskih vrst in s tem pri zmanjšanju biološke raznolikosti (Kirn 2004, 202). Po drugi strani pa se v zvezi z odstrelom medvedov v Sloveniji pojavljajo pričevanja, da je zmanjševanje določene vrste vplivalo, da se je ta vrsta na to prilagodila tako, da se je še bolj razmnoževala. Smiselnost lova je v obeh primerih tako vprašljiva.

Moralnost ali nemoralnost lova po drugi strani lahko ocenimo tudi po načinu, kako poteka. Če je opravljen na pravilen način in ob pravem času, je za nekatere ljudi pomembna vrednota. A lov je v sedanjih razmerah predvsem specifična vrsta človekovega užitka, zabave, razvedrila, ne pa več

življenjska nuja. Posebno nehumanost predstavlja lov z neprimernimi sredstvi in načini⁹¹. Brezvestnim lovcem tu ne gre za športni užitek, temveč za čim večji plen (Strojin 1994, 142).

6.4 Poskusne živali

Poskusne živali so v marsičem prikrajšane glede na preostale živali, kar se kaže predvsem v tem, da so v mnogih določbah izvzete iz varstva. Ključna mednarodna predpisa v evropskem prostoru, ki urejata področje uporabe živali v znanstvenoraziskovalne in druge namene sta Konvencija Sveta Evrope št. 123 in Direktiva 86/609/EEC, ki sta bila sprejeta v letu 1986 in sta močno vplivala na nacionalno zakonodajo držav članic EU.

Po podatkih Bruslja v EU letno v poskusih uporabijo okoli 12 milijonov živali. Evropska komisija želi z ukrepi število živali v poskusih kar najbolj zmanjšati in poostriti evropsko zakonodajo s tega področja. Prizadeva si za to, da se raziskave osredotočijo na alternativne rešitve, če te niso mogoče pa je treba izboljšati razmere za živali.

Problem eksperimentov je, da številni nimajo pomembne vrednosti. Kot pravi Ryder: »Veliko raziskovanj živali je znanstveno ničnih; nikjer ni to bolj očitno kot na obsežnem področju preizkušanja strupenosti komercialnih produktov« (Ryder v Kirn 2004, 199). K sreči je opravljanje poskusov za etično nesprejemljive cilje (preizkus bojnih in kozmetičnih sredstev ter tobačnih in alkoholnih izdelkov) absolutno prepovedano.

Eksperimentiranje z živalmi je treba torej čim bolj omejiti na najnujnejše in najbolj potrebno. A kljub temu Ryder pravi, da: »Želja olajšati trpljenje človeštvu ali mu na neki drug način pomagati niso glavni motivi za smrt milijonov živali v laboratorijih po vsem svetu. Glavni motiv za obsežno rabo živali v raziskovanju ni olajšanje človekovega trpljenja, ampak komercialni profit. Na drugem mestu je motiv profesionalne ambicije« (Ryder v Kirn 2004,199). Zato Kirn predlaga: »Kot obstaja državna komisija, ki bdi nad spoštovanjem etičnih vidikov medicinskih raziskav na bolnikih, tako bi morala obstajati tudi komisija, ki bi ocenjevala upravičenost

⁹¹ Na primer z dinamitom, strupenimi vabami, s pastmi, zankami ... Taka sredstva in načini so seveda v EU prepovedani, prav tako kot je prepovedan uvoz krzna nekaterih živali iz tretjih držav, kjer še zmeraj uporabljajo nehumane načine lova, zato se EU zavzema za mednarodno prepoved.

eksperimentiranja z živalmi. Morali bi presojeti vsak primer posebej« (Kirn 2004, 199). Slovenija sicer ima posebno etično komisijo, sestavljeno iz priznanih strokovnjakov veterinarske, medicinske, biološke, farmacevtske in zootehnične stroke, ki strokovno pomaga upravnemu organu, pristojnemu za veterinarstvo pri izdajanju dovoljenj registriranim organizacijam za izvajanje poskusov⁹², a kot nadaljuje Kirn: »V takšni komisiji ne bi smeli biti samo strokovnjaki (zdravniki, veterinarji, psihologi idr.) ampak tudi laiki« (Kirn 2004, 199).

Kot vidimo iz spodnje tabele (Tabela 6.2), se v Sloveniji živali⁹³ večinoma uporabljajo v uporabnih raziskavah, pri čemer gre za raziskovanje, razvoj, nadzor kakovosti, farmakološko-toksikološko preizkušanje in testiranje učinkovitosti zdravil, izdelkov in zdravilnih sredstev v humani in veterinarski medicini ter zobozdravstvu.

Tabela 6.2: Število uporabljenih živali v poskusih glede na namen uporabe v Republiki Sloveniji v letih od 2003 do 2007

Vrsta raziskave	2003	2004	2005	2006	2007
Temeljne biološke raziskave	3.700	4.391	1.888	1.457	1.726
Uporabne raziskave	8.202	8.182	9.420	10.564	10.357
Pouk in praksa	239	454	283	214	136
Forenzika	0	0	0	0	0
Diagnostika bolezni	446	414	378	683	82
Drugo	95	97	22	263	33
Skupaj	12.682	13.538	11.991	13.181	12.334

Vir: VURS (2010)

Število izdanih dovoljenj v letu 2008 za poskuse na živalih je bilo 24 (3 manj kot leta 2007), opravljenih nadzorov nad izvajanjem poskusov 17 (3 več kot leta 2007), pri tem pa so samo v

⁹² Etična komisija na zahtevo VURS med drugim proučuje vprašanja ter podaja strokovna mnenja o upravičenosti uporabe živali v določenih poskusih, podaja mnenja o uporabi strokovno uveljavljenih in ovrednotenih ter mednarodno priznanih alternativnih metod, ki ne zahtevajo uporabe živali v poskusih, daje mnenja in predloge pri pripravi predpisov o zaščiti živali v poskusih, vodi evidence o že opravljenih poskusih na živalih ter opravlja druge svetovalne naloge s področja zaščite živali v poskusih (Pravilnik o etični komisiji za poskuse na živalih, 4. čl.).

⁹³ Skoraj tri četrtine vseh poskusnih živali v Sloveniji predstavljajo miši, približno četrtnina je podgan, preostanek pa predstavljajo kunci, ovce, morski prašički, v letih 2004-2006 pa tudi ptice.

enem primeru ugotovili neskladnost, medtem ko leto prej neskladij niso ugotovili (glej Poročilo 2008, 33-38; Poročilo 2009, 35-38).

V EU poteka sistematično zbiranje podatkov o vrsti, številu in namenu uporabe živali v poskusne namene na osnovi zakonodaje. Ti podatki so pokazali, da je za Slovenijo, upoštevajoč njeno majhnost, v primerjavi z ostalimi članicami EU značilno, da se poskusi na živalih opravljajo v sorazmerno majhnem obsegu.

6.5 Živali v razvedrilnih in športnih dejavnostih

Živali se je od nekdaj izkoriščalo tudi v razvedrilne namene, skozi čas so se oblike uporabe v take namene spreminjale, nekatere pa so se obdržale vse do danes in določenim družbam predstavljajo pomemben del njihove tradicije in kulture⁹⁴.

V Sloveniji so kot športna disciplina, pri kateri so udeležene živali, najbolj značilne kasaške dirke, a na lokalni ravni se z namenom promocije občin prireja tudi dirke, v katerih so lahko udeležene tako krave, petelini kot tudi koze. Kljub svetovnim trendom naklonjenosti živalim, se torej prirejajo prireditve, kjer nihče ne vpraša, ali so bile živali mučene. Problem pri tem se izkaže spet v odnosu lastnika do živali, ki jo priganja (peteline s hrupom in porivanjem z rokami, krave in koze z vlečenjem na povodcu naprej po progi in butanjem v boke). Društva za zaščito živali so na take prireditve ustrezno reagirala, zato lahko upamo, da se jih v prihodnje ne bo več prirejalo.

6.5.1 Razstave živali

Društva za zaščito živali v Sloveniji načeloma razstavam živali ne nasprotujejo, razen, če bi lahko participacija negativno vplivala na njihovo dobro počutje, ki ga mora zagotoviti skrbnik živali. Prisotnost živali na takih prireditvah namreč lahko pomeni za te živali stres, strah, nepotrebno vznemirjenje, mogoče tudi bolečine, posebej tudi glede na to, koliko ljudi bo obiskalo prireditev, kakšen bo hrup v dvorani, temperatura, kaj vse bodo morali početi in

⁹⁴ Najbolj znan primer so na primer bikoborbe.

podobno. Zato je potrebno za dejavnosti organiziranja razstav, tekmovanj in drugih prireditev, kjer nastopajo živali, pridobiti posebno dovoljenje in soglasje pristojnega veterinarskega inšpektorja (ZVet, 22. čl.), živali pa morajo biti tudi pod veterinarskim nadzorom (ZVet, 8. čl.).

6.5.2 Živalski vrtovi

Po odmevnih dogodkih iz leta 2003, kjer so inšpektorji v ljubljanskem živalskem vrtu ugotovili številne nepravilnosti, med drugim neupravičene poboje in celo trgovanje z mesom ustreljenih živali, je mestni svet, odločil ustanoviti javni zavod Živalski vrt Ljubljana (glej Kmetec in Černoga 2003). Le-ta se trenutno spopada s potrebami po širitvi, saj bi bilo živalim potrebno zagotoviti več prostora, a denarja za večje naložbe ni.

Poleg ljubljanskega živalskega vrta so se v Sloveniji pričeli pojavljati tudi zasebni živalski vrtovi. Opaziti je, da ima vse več posameznikov na svojih dvoriščih zaprte vse mogoče divje živali, tudi takšne, ki sicer v Slovenijo ne sodijo. Zaradi tega je včasih videti, da je stanje na področju zaščite živali povsem kaotično oziroma da so prepuščene na milost in nemilost svojim lastnikom (Ozmec 2006). Pri tem je treba poudariti, da urejenost zasebnih živalskih vrtov variira, v nekaterih primerih so živalim zagotovljeni tudi boljši življenjski pogoji kot v ljubljanskem živalskem vrtu.

Zakonsko sta zapiranje živali in njihovo razkazovanje za silo urejeni. Nad humanim ravnanjem bdita ministrstvo za okolje in prostor ter Uredba o živalskem vrtu in vrtu podobnem prostoru, ki določa pogoje za ujetništvo in razkazovanje živali javnosti, kot so: spodbujanje izobraževanja in osveščanje v zvezi z ohranjanjem biotske raznovrstnosti, upoštevanje minimalnih pogojev v razmerah, ki so izraz naravnega življenjskega prostora, upoštevanje pravilnega prehranjevanja in zagotavljanje veterinarske pomoči, preprečevanje pobega ter vodenje popolne evidence zaprtih živali (Ozmec 2006). Svet je na tem področju sprejel Direktivo o živalih v živalskih vrtovih 1999/22, ki ščiti divje živali in biološko raznolikost ter določa pogoje za živalske vrtove.

Čeprav bi fundamentalisti do živalskega varstva radi ukinili vse živalske parke, pa so prav živalski vrtovi opravili zavarovalno, gojitveno, vzgojno in znanstveno-raziskovalno funkcijo za marsikatero divjo žival, ki ji je grozilo izumrtje (Strojin 1994, 142).

6.6 Ogrožene živalske vrste⁹⁵

Največ varstva v Sloveniji uživajo ogrožene živalske vrste. Pomemben je predvsem varstveni režim, ki omejuje ubijanje in vznemirjanje živali (glej ZON, 81. čl.), še močnejše pa je varstvo živali, ki se ji podeli status izjemne živali.

Po ocenah iz leta 2000 je v Sloveniji ogroženih 90 odstotkov vrst rib, 83 odstotkov vrst plazilcev, 58 odstotkov vrst ptičev in 43 odstotkov vrst sesalcev (STA 2010). Od skupno dvanajstih avtohtonih je ogroženih deset pasem živali. Pritisku tujih pasem uspešno kljubujeta le kranjska čebela in jezersko-solčavska ovca. Ogroženih je tudi devet od skupno petnajstih tradicionalnih pasem⁹⁶. Pri ogroženih živalih, vključenih v gensko banko, se stanje na splošno izboljšuje (Nahtigal 2009, 1).

6.7 Ostala področja

Ena izmed oblik malverzacije živali so tudi razni posegi na teh živalih. Le-ti se lahko opravljajo izključno pod anestezijo, sicer pa je prepovedano amputiranje telesnih delov, odvzem in uničevanje organov ali tkiv vretenčarjev, odstranjevanje krempljev mačkam, odstranjevanje glasilk živalim, boleče podkovanje kopitarjev, krajšanje kljunov perutnini, krajšanje uhljev in v določenih primerih krajšanje repov psom. Kljub temu pa slovenski veterinarji opozarjajo na vse večje število psov, ki potrebujejo zdravljenje komplikacij zaradi nestrokovnih posegov prirezovanja uhljev, pri čemer lastniki prepovedani poseg opravijo na različne načine. Nekateri peljejo svoje pse na poseg v države, kjer ni prepovedan, drugim izvedejo poseg tuji veterinarji v Sloveniji, nekateri pa poseg opravijo sami. Zadnji dve varianti sta očitno kršenje naših predpisov za zaščito živali (STA 2009b).

V zadnjem času je odmevna predvsem tematika spolne zloraba živali. Ta je v 15. členu ZZZiv označena kot mučenje živali, če živali povzroči posledice, ki jih določa 4. člen istega zakona, to pa so hujše poškodbe ali dalj časa trajajoče ali ponavljajoče trpljenje, škodljiv vpliv na njeno

⁹⁵ Na to področje se nananša Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine.

⁹⁶ Na primer ljutomerski kasač, haflinger, rjava pasma goved, srnasta in sanjska koza ...

zdravje ter nepotrebna ali neprimerna usmrtitev živali. Ker je težko dokazati kako trpljenje taka vrsta zlorabe živali sploh povzroča, je lahko mnogo primerov izgubljenih. In preko 4200 registriranih uporabnikov slovenskega zoofilskega foruma lahko v miru še naprej zlorablja svoje hišne ljubljence, v prepričanju, da s tem živali ne mučijo.

7 PROBLEMI IN REŠITVE

Zaščita, položaj in dejansko stanje živali v določeni družbi niso odvisni zgolj od obsežnosti, celovitosti in zadostnosti pravne ureditve, ampak predvsem od tega, kako se zakoni izvajajo, kakšen je nadzor nad izvrševanjem določb zakonov in na njihovi podlagi izdanih predpisov in kakšne so sankcije za kršitelje. Pri tem je pomembno tudi sodelovanje med različnimi akterji, obstoj ustreznih institucij ter posluš državnih institucij za predloge interesnih skupin. Navsezadnje pa je odvisno od človeka, kako bo z živalmi ravnal. Splošne družbene vrednote in mentaliteta Slovencev se močno kažejo tudi v načinu postopanja z živalmi. V marsičem bi se Slovenija lahko zgledovala po svoji severni sosedni Avstriji.

7.1 Pristojnosti pri nadzoru

Policija ni specializirana za kazniva dejanja storjena proti živalim, zato je nadzor nad izvajanjem predpisov za zaščito živali v največji meri v pristojnosti VURS-a, ki je tako močno preobremenjen. Ima namreč ogromno raznoraznih pristojnosti in nalog, ki niso povezane z zaščito živali, zato je potrebno na tem področju vzpostaviti prioritete. Prednost imajo tako predvsem pereči problemi in vprašanja zanemarjanja živali (Šedlbauer 2010a).

Povsod po svetu so veterinarske uprave pristojne predvsem za zaščito rejnih živali. Zaščita hišnih živali je pri nas pod okriljem VURS-a, v tujih državah pa to ni nujno stvar veterinarskega inšpektorja. V Angliji na primer za zaščito hišnih živali skrbi nevladna organizacija RSPCA⁹⁷, ki deluje mimo veterinarskih inšpektorjev (Šedlbauer 2010b). V Sloveniji so seveda najbolj odmevne ravno zadeve, ki se tičejo hišnih živali. Temu je tako, ker večina ljudi pri nas nima vpogleda v hleve in ne pozna stanja na farmah. Zato se ukvarjajo s tistim, kar jim je najbližje in kar je najlažje dostopno, to so hišne živali. O tem je pri nas neprestano govora in VURS ima velike težave izvajati nadzor v tempu, ki ga diktirajo neskončna števila prijav domnevnih kršitev zakonodaje (Šedlbauer 2010a).

⁹⁷ Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals

Preobremenjenost VURSA bi se lahko bistveno zmanjšala in nadzor izboljšal, če bi se pristojnosti delno predalo lokalnim skupnostim, ki bi ustanovile posebne službe, ki bi lahko natančneje preiskovale posamezne primere (Šedlbauer 2010a). Realna možnost bi bila tudi podelitev pristojnosti in pooblastil društvom, ki se na problematiko najbolj spoznajo. V društvih za zaščito živali menijo, da bi bilo potrebno, da bi se društvom, ki delujejo na področju zaščite živali in imajo podeljen status društva, ki deluje v javnem interesu, z zakonom podelila pravica zastopati interese živali v raznih postopkih (glej Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice 2009a), tako kot imajo to pravico društva s področja ohranjanja narave. Gre za zelo pomembno in močno orožje za zaščito živali. Tako bi lahko zastopala interese vseh živali na vseh področjih družbenega življenja, ne glede na to, ali gre za klavne ali prostoživeče živali ali živali za poskuse, živali, ki nastopajo na prireditvah in podobno.

Zato je tudi neuradni varuh pravic živali predlagal, da se ZZZiv spremeni in sicer tako, da se v 34. členu doda nov odstavek, ki se glasi: »Društvo, ki pridobi status društva, ki deluje v javnem interesu, ima pravico zastopati interese zaščite živali v vseh upravnih, sodnih in drugih postopkih. Šteje se, da ima društvo s statusom društva, ki deluje v javnem interesu, izkazan pravni interes za sodelovanje v omenjenih postopkih« (Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice 2009a).

Društva bi s takim zakonskim določilom dobila v roke pomembno orodje, s pomočjo katerega bi lahko učinkoviteje skrbela za dobro počutje živali, za kar so nenazadnje tudi dolžna skrbeti, kot to v bistvu izhaja iz že omenjenega 33. člena PEU, ki govori o upoštevanju zahtev po dobrem počutju živali. Na ta način bi bila društva tudi v veliko pomoč državi. Seveda bi bilo to orodje zelo pomembno tudi pri uresničevanju dolžnosti, ki jih imajo društva na področju zaščite zdravja in življenja živali v smislu 1. člena ZZZiv. V pravnem smislu bi bil to zelo pomemben korak k boljši normativni ureditvi tega področja (Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice 2009a).

7.2 Sankcije

Izrekanje sankcij je v pristojnosti VURS-a, kmetijskih, lovskih in ribiških inšpektorjev ter inšpektorjev pristojnih za ohranjanje narave, v določenih primerih pa tudi policije. Sankcije v Sloveniji so preblage in zato so v večini primerov neučinkovite tudi kazni, povrh vsega pa se navadno izrekajo le najnižje⁹⁸. KZ določa za najhujše primere mučenja živali denarno kazen ali kazen zapora do največ šest mesecev. Pri tem dela med živalmi tudi diskriminacijo, saj na primer za neupravičen lov ali ranitev divjadi večje vrednosti ali divjadi, ki je pomembna po predpisih o lovstvu, storilca kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta (KZ, 343. čl.). A po mnenju Šedlbauerja sankcije so odvrtilne in učinkovite. Kazen 6 mesecev do enega leta za mučenje živali ocenjuje kot zelo strogo in primerno (Šedlbauer 2010a). Vendar kaj ko so na primer storilci najhujšega znanega primera mučenja živali v Sloveniji⁹⁹ na koncu kazen na hitro odslužili z družbenokoristnim delom. Mogoče bi lahko nizko število najstrožjih izrečenih kazni pripisali splošnemu dobremu odnosu Slovencev do živali, a če je že tak zločin, ki ga dajem za primer, bil kaznovan s tako smešno blago sankcijo, lahko v to upravičeno dvomimo.

Glede na splošni trend višanja kazni za prekrške v cestnem prometu je nadalje zanimivo tudi, da se je na primer kazen za uporabo fizično nesposobnih živali kot vprežne živali, v primerjavi z letom 2005, razpolovila. Res da sicer vprežnih živali v Sloveniji na cestah ni več videti, vseeno pa gre za princip.

A kot pravi Valpatič: »S sankcijami se problem živali ne reši, zato niti niso najbolj pomembne. Če bi sankcije reševale problem kriminala, potem tega ne bi več bilo – glede na to, da obstajajo bolj ali manj ostre sankcije že tisočletja« (Valpatič 2010). Ravno takšen pogled na reševanja situacije, se lahko izkaže kot problematičen. Res je, da je potrebno živali preventivno zaščititi in delati predvsem na tem, da do zlorab sploh ne pride. A ko pride do kršenja zakonskih določil,

⁹⁸ Če pogledamo podatke iz leta 2007 je nadzoru nad dobrim počutjem živali bilo sicer namenjenih 14.922 pregledov, izrečenih ukrepov je bilo 1430, pri čemer jih je bilo osem zelo hudih (sum mučenja živali, ki se obravnava po kazenskem zakoniku). Denarno kazen pa je sodišče tega leta izreklo le za en primer zavestnega zanemarjanja živali, in sicer mučenja mačk in psov (Delo 2008).

⁹⁹ Trojica je v okolici Kranja in Tržiča v letih 1999 in 2000 lovila mačke (bilo naj bi jih 42) in vsako žival posebej mučila, nato pa umorila.

mora slediti tudi ukrepanje proti kršiteljem. Na to se po mojem mnenju vse prevečkrat pozabi. Razlog temu je, da ljudje ne zaupajo več v pristojne institucije oziroma so jim nadaljnji postopki odveč. A dokler se kršiteljev ne bo redno prijavljalo ter od pristojnih zahtevalo ukrepe, si ne moremo obetati, da se bodo vzorci človeškega vedenja in postopanja z živalmi bistveno spremenili. Po drugi strani pa se VURS pritožuje ravno nad količino prijav mučenja živali, ki so bojda nemalokrat povsem lažne. Koliko prijav je resnično lažnih, je težko oceniti, še posebej ker ima večina ljudi očitno višje standarde pri skrbi za žival, kot sami inšpektorji. Iz povsem osebne izkušnje lahko trdim, da je nemalokatero zanemarjanje živali po ocenah inšpektorjev nato prepoznano kot primerna skrb za žival, kar v bistvu kaže na zelo nizke standarde, ki jih morajo zagotoviti živalim njihovi lastniki, da jih lahko posedujejo.

7.3 Pravne praznine

Problem pa je tudi v vsebini samih predpisov. Vsebujejo namreč kar nekaj pravnih praznin ter dopuščajo maneverski prostor za obid določb. Po mnenju Valpatiča sicer »pravnih praznin ni, saj se vse da razložiti z etičnimi načeli in temeljnimi načeli zaščite živali, ki jih vsebujejo ustava, Zakon o zaščiti živali in drugi predpisi. Seveda bi bilo bolje, da bi bile situacije podrobno razdelane in to v korist živali, vendar na žalost ni tako« (Valpatič 2010).

Res je pomembno, da beremo zakone in predpise o zaščiti živali v ekocentrični luči, a kljub temu lahko omenimo nekaj določb, ki so lahko problematične, ko jih ostali prebirajo v prevladujoči, antropocentrični, luči. Tako smo na primer že omenili 14. člen ZON, ki določa, da je žival prepovedano namerno, brez opravičljivega razloga ubijati, poškodovati, odvzemati iz narave ali vznemirjati. Besedna zveza »brez opravičljivega razloga« namreč ne nudi zadostne zaščite živali, saj omogoča široko interpretacijo, navadno v korist ljudi. Sporen je lahko tudi 5. odstavek istega člena, ki izrecno poudarja, da prepoved ubijanja, poškodovanja, odvzema iz narave ali vznemirjanja živali ne velja za primer zakonitega lova in pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti.

ZZZiv je prinesel pomembno prelomnico glede zaščite živali in pomeni, vsaj v formalnem vidiku, realizacijo 72. člena ustave, ki določa, da zaščito živali pred mučenjem ureja zakon. »Čeprav zakon vsebuje mnogo zaščitnih norm, ki so v korist živali, pa je na tem področju

mogoče, in seveda tudi potrebno, še mnogo storiti in izboljšati tako norme kot tudi dejansko prakso zaščite živali, še posebej pred mučenjem« (Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice 2009a). Tako ZZZiv društva za zaščito živali dejansko pripisujejo, da bolj kot živali štiti obstoječi odnos človek-žival: »To je suženjski odnos, kjer je suženj seveda žival in ki ima za posledico grozovita mučenja živali na farmah, v klavnicah, gozdovih in poskusnih laboratorijih, pri prevozih in drugje« (STA 2008a). Tako je sporno tudi določilo, da se zakon dosledno izvaja pri vretenčarjih, pri drugih živalih pa glede na stopnjo njihove občutljivosti »v skladu z ustaljenimi izkušnjami ter znanstvenimi spoznanji«. Zakon namreč bolj štiti rejce in gospodarstvo, živalim pa ne nudi prave zaščite. Po večini so ustaljene izkušnje rejcev razmere v katerih živali ne morejo razviti normalnega odnosa. Tako tudi določilo 3. člena, da se brez utemeljenega razloga ne sme povzročati živali trpljenja, bolezni ali smrti, dopušča širšo interpretacijo kaj utemeljeni razlog je, lahko pa predvidevamo, da jih je tudi v naši državi kar na pretek. Zakon tako dovoljuje poskuse na živalih, ki živalim povzročajo tudi resno telesno in duševno neugodje, bolečino in celo trpljenje, medtem ko bi se nam razlogi za tako izkoriščanje mnogokrat zdeli neutemeljeni, to vseeno so.

Čeprav Ustava RS določa, da je mučenje živali prepovedano, se torej še danes tudi pri nas izvaja in dogaja na povsem legalen način z utemeljenimi in opravičljivimi razlogi. Slovenski predpisi o zaščiti živali vsebujejo kar nekaj določb, ki ščitijo živali, a večina jih štiti prej človeka ter njegov obstoječi izkoriščevalski in surov odnos do živali. Kot pravi Valpatič: »V temelju bi bilo potrebno spremeniti mišljenje, da so živali človekova last in da lahko z njimi v bistvu počne, kar želi. Živali bi morale dobiti svoje pravice, npr. pravico do življenja primernega svoji vrsti. Najbolje bi bilo, da bi se pravice zapisale v ustavo, razdelale pa v zakonu« (Valpatič 2010).

7.4 Namen in cilj varstva

Pravno varstvo živali v slovenski zakonodaji pa ima še dve pomanjkljivosti, kot pravi Stojin: »Usmerjeno je predvsem k človeškim, proizvodnim, zabavnim, znanstvenim, kulturnim, verskim in drugim interesom in ne skrbi za dobro samih živali« ter je hkrati »nepopolno in neenakopravno za vse živalske vrste, kar pomeni, da je diskriminatorno, saj se nanaša pretežno

na človeku bolj zanimive in koristne vrste, vse druge pa prepušča raznovrstnim oblikam uničevanja ali celo mučenja« (Strojin 1994, 149).

V Društvu za osvoboditev živali in njihove pravice sicer menijo, da ima država »do vseh kategorij živali podobno slab odnos, kajti dopušča, da se izvajajo poskusi na živalih, da lovci po poljih in gozdovih morijo živali, da so mnoge rejne živali praktično celo življenje v hlevu priklenjene na verige in se ne morejo niti obrniti« (Valpatič 2010).

Dejansko se v zakonskih predpisih močno izraža antropocentrizem. Kot trdi Šedlbauer, Slovenija sledi vseevropskemu pogledu, da so živali čuteča bitja in da je za njih potrebno skrbeti na poseben način. A kot pravi je: »Potrebno paziti še na drug aspekt zaščite živali in sicer so to kulturne tradicije, religiozne obveze. In sicer se človekove pravice in zaščito živali vedno tehta« (Šedlbauer 2010a). Nadalje pravi, da kot družba, ki potrebuje za svoj obstoj in svoje dobro tudi produkte živali, potrebujemo kmetijsko, živinorejsko in usnjarsko industrijo, zato za te živali moramo imeti zaščitno zakonodajo. To pomeni, da jih moramo gojiti na tak način, da le-te pri tem čim manj trpijo. Ideja o tem, da bi rejo živali ukiniti, ker ni moralno upravičena pa je, vsaj zaenkrat še, nerealna. S tem bi se namreč prizadejalo nepredstavljivo gospodarsko škodo in bi bil svet kot ga poznamo močno prizadet (Šedlbauer 2010a). S tem se vsekakor strinjam, konec koncev je mesna industrija ena izmed najmogočnejših, njen lobij pa izredno močan. Ob prizadevanjih k preoblikovanju tega sektorja bi bilo potrebno zelo premišljeno ukrepati in postopoma preoblikovati najprej sistem reje in nadalje tudi celotno živalsko industrijo. Zgolj zato, ker je človek navajen na določene dobrine, ki mu jih zagotavlja ta industrija, ne bi smeli zanemarjati možnost, da se sčasoma tudi te navade preoblikuje. Po mojem mnenju bi bilo potrebno predvsem bolj ceniti živalsko meso in zreducirati njegovo ponudbo na trgu, saj v končni fazi velik delež le-tega na koncu sploh ne pristane na naših krožnikih, ampak je, zaradi različnih razlogov, zavržen. Ubijanje živali za to, da se jih na koncu zavrže je pa skrajno neetično in zame popolnoma nesprejemljivo.

7.5 Sodelovanje med akterji

Kot je mogoče razbrati iz njihovega opisa nalog in ciljev, se sicer vsi akterji, pristojni za zaščito in nadzor nad varstvom živali v Sloveniji v teoriji zavzemajo za medsebojno sodelovanje. S

skupnimi močmi je marsikaj lažje, a problem je predvsem v različnih pogledih in stališčih. Država z zakonodajo v nekaterih pogledih štiti predvsem interese človeka in gospodarstva, zato je pri oblikovanju normativnih aktov v manjši meri poslušna za prizadevanja in predloge zaščitnikov živali zbranih v nevladnih organizacijah.

Že sama društva za zaščito živali se ukvarjajo z različnimi nalogami in imajo velikokrat tudi različne poglede na zaščito živali. Med njimi je bilo doslej premalo sodelovanja. Čeprav se z različno intenziteto lotevajo reševanja različnih problemov s področja zaščite živali, imajo vsekakor tudi prenekatere skupne cilje, pri uresničevanju katerih bi lahko sodelovali. In prav zato imajo v Društvu za osvoboditev živali in njihove pravice namen preko varuha pravic živali, predlagati ostalim društvom ustanovitev Koalicije za živali (Valpatič 2010). Če želimo močan lobij, ki bo izvajal primeren pritisk na politične odločevalce in druge institucije v smeri zagotavljanja boljše zaščite živali, je vsekakor nujno, da začnejo društva s tega področja sodelovati. Mislim, da je nujno, da se v kontekstu sodelovanja otresejo parcialnih interesov in združno sodelujejo pri spreminjanju življenjskih okoliščin v živalim bolj prijazne. Šele z vzajemnim delovanjem lahko pričakujemo uspehe, kot jih je na primer doseglo avstrijsko gibanje za zaščito živali (več o tem v nadaljevanju).

Po besedah Šedlbauerja VURS zelo dobro sodeluje s policijo, ki inšpektorjem predvsem pomaga na terenu z nudenjem asistenc, napredek pri izboljševanju sodelovanja pri zaščiti živali pa je tudi podpis sporazuma s carinsko upravo (Šedlbauer 2010a). Sodelovanje VURS-a z društvi pa je na različnih ravneh. Kot pravi Šedlbauer, je sodelovanje z nekaterimi društvi zgledno¹⁰⁰, z drugimi pa povsem nemogoče. Problem nastane predvsem zato, ker društva nenehno kritizirajo delo VURS-a, kar pa je večinoma posledica nerazumevanja ali napačnega tolmačenja možnosti, ki jih VURS ima pri nadzoru in kaznovanju kršiteljev predpisov, ki urejajo zaščito živali (Šedlbauer 2010a). V pravni državi namreč ni mogoče obsoditi domnevnih kršiteljev predpisov brez materialnih dokazov, zato VURS v mnogih primerih ne more ukrepati, kar pa društva seveda ne morejo razumeti. Res je, da se borijo proti mučenju in zanemarjanju živali, zato morajo na take primere nenehno opozarjati, a dejstvo je tudi, da je veliko prijav lažnih in kot take

¹⁰⁰ Ena izmed akcij, ki jih tako skupaj izpeljujemo je akcija Moja žival, moja odgovornost, poleg tega pa so društva zmeraj povabljeni tudi k sodelovanju v Strokovnem svetu za zaščito živali.

predstavljajo zgolj zapravljanje davkoplačevalskega denarja¹⁰¹. Društva VURS obtožujejo tudi slabe odzivnosti, kar pa je posledica tega, da ima VURS poleg zaščite živali še mnoge druge naloge in pristojnosti. A kot pravi Šedlbauer: »Na Vursu se sicer trudimo vzpostaviti zdrav stik z nevladnimi organizacijami, zato smo lansko leto povabili na sestanek vsa društva za zaščito živali v Sloveniji, torej okrog trideset društev, ki se borijo za boljše stanje in ravnanje z živalmi. Rezultat je bila manj kot 50% udeležba« (Šedlbauer 2010a). Menim, da je to jasen dokaz, da so tudi društva mnogokrat brezkompromisna in zgolj slepo kritizirajo, ker je to ena izmed njihovih nalog. A kritiziranje samo po sebi življenj živali ne bo izboljšalo, zato menim, da se sicer društvom ni treba odpovedati svojim načelom in ciljem, a zavedati se morajo, da se največ doseže s skupnimi močmi in sodelovanjem. Če ne bodo spremenila svojega odnosa do državnih institucij, jih tudi te ne bodo jemale resno, ampak zgolj kot neko opozicijo, ki obstaja samo zato, da nasprotuje. Na omenjenem sestanku je VURS tako s prisotnimi društvi sprejel sklep, da se vsi zavzemajo za skupni cilj, torej za dobrobit in blagostanje živali, zato se pri svojem delovanju ne smejo napadati (Šedlbauer 2010a). Problem nastane predvsem pri tistih društvih, ki se zavzemajo za pravice živali, priznanje katerih pa danes še ni realna možnost, saj zakonodaja temelji na zagotavljanju zgolj primerne blaginje in dobrobiti živali ter od tega ne odstopa. Dejansko ščiti interese gospodarstva, ki pa jih društva ne vidijo kot realno opravičilo za nedopustna izkoriščanja živali.

7.6 Dobra praksa – Avstrija

Avstrijska zakonodaja za zaščito živali je ena najboljših v svetovnem merilu. To je tudi pomembno za mednarodno podobo Avstrije ter za njen ugled. Že leta 2004 je avstrijski parlament neanonimno izvolil, da se v ustavo poleg človekovih pravic zapiše tudi, da država ščiti življenje in dobrobit živali v skladu s posebno odgovornostjo ljudi do njih, a vlada do danes tega še ni vstavila v ustavo (glej VGT 2007).

¹⁰¹ Z globo 500 eurov se kaznuje fizična oseba, ki poda inšpekciji lažno prijavo (ZIN-UPB1, 39. člen).

Od 1. januarja 2005 velja v Avstriji nov zvezni zakon o zaščiti živali Tierschutzgesetz (v nadaljevanju TschG)¹⁰² skupaj z desetimi zveznimi uredbami za njegovo izvedbo. Ta že v prvem členu določa žival kot človekovega soustvarjenca¹⁰³ in človekovo posebno odgovornost za njihovo zaščito, poleg tega pa obči državljanski zakonik (ABGB¹⁰⁴) določa, da živali niso stvari, ampak so zaščitene s posebnimi zakoni, zanje se stvarno pravo tako uporablja le, če drug zakon ne določa drugače. Glede na to, da je v slovenski zakonodaji žival še zmeraj obravnavana kot stvar, lahko to ocenimo kot za živali zelo pomembni določili.

Avstrija ima tudi zelo aktivno gibanje za pravice živali. Tako je organizacija Verein gegen Tierfabriken (v nadaljevanju VGT) dosegla nekaj pomembnih sprememb za živali tudi na zakonodajnem področju (glej VGT 2007). Med njimi so: prepoved vzreje živali za krzno, prepoved nastopanja divjih živali v cirkusih, prepoved poskusov na primatih, prepoved na področju nastavljanja pasti pticam pevkam, prepoved vzreje zajcev v kletkah ter prepoved baterijske vzreje kokoši. Poleg tega pa TSchG živalim v 41. členu zagotavlja tudi odvetnika oziroma ombudsmana¹⁰⁵. Vsaka regija mora tako živalim zagotoviti varuha, ki ščiti njihove interese, ima pravno moč in položaj ter ga podpira avstrijska vlada¹⁰⁶.

Tudi javnost se zdi v Avstriji precej ozaveščena o pomembnosti zaščite živali. Tako je na primer že leta 1996 kar 14% volivcev¹⁰⁷ podprlo referendum, katerega zahteva je med drugim bila, da bi se živalim moralo zagotoviti ombudsmana. Avstrijska gibanja za zaščito živali so dejstvo, da je dejansko 14% volilcev po svoji lastni volji bilo pripravljenih iti do magistrata in podpisati referendumski obrazec, sprejela kot velik uspeh (VGT 2007). Poleg prizadevanj za spremembo zakonodaje, avstrijska gibanja za zaščito živali opravljajo številne odmevne preiskave na področju rejne prašičev, ki so javnosti odkrile grozljive razmere v katerih živali živijo in umirajo, nenehno pa izvajajo tudi proteste in kampanje za dobrobit in pravice živali¹⁰⁸. Avstrijsko gibanje za zaščito živali je tako zelo glasno in agresivno ter ga lahko primerjamo s hrvaškim društvom Prijatelji živalin. Njihove metode dela so sicer res včasih prepoznane kot preagresivne in v

¹⁰² Bundesgesetz über den Schutz der Tiere

¹⁰³ V nemščini: Mitgeschöpf.

¹⁰⁴ Österreich Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch

¹⁰⁵ V nemščini: Tierschutzombudsman.

¹⁰⁶ Tudi v Švici bi naj v kratkem državljani na referendumu odločali o pravici živali do zastopnika na sodiščih.

¹⁰⁷ To je bilo 460.000 ljudi.

¹⁰⁸ Okrog 600 na leto in 2 na dan.

nekaterih primerih celo nelegalne, ampak konec koncev jim je uspelo ravno s takim pristopom več kot na primer našim društvom za zaščito živali, vsaj kar se tiče določenih zakonskih prepovedi (na primer prepoved krzna).

8 ZAKLJUČEK

Politika se, tako na nacionalnem kot tudi na nivoju EU, zaveda, da je potrebno za živali še marsikaj storiti. Zato se slovenska kot tudi evropska zakonodaja razvijata v smeri vedno večje skrbi oziroma zaščite živali. Da je zaščita živali zelo visoko na prioritetni listi EU, kaže tudi dejstvo, da že sama PEU izpostavlja zahteve po dobrem počutju živali pri izvajanju politik EU. »Zato se zakonodaja na področju zaščite živali neprestano razvija in kar se danes zdi sprejemljivo, je lahko jutri oz. čez nekaj let nedopustno in celo kaznivo« (Društvo za osvoboditev in zaščito živali 2009a).

»Konvencije o zaščiti živali, ki jih je sprejel Svet Evrope, so bile prvi mednarodni dogovori, ki so načrtali etična načela pri transportu, reji in zakolu živali, kot tudi pri ravnanju z družnimi (hišnimi) živalmi in živalmi v poskusih. Poleg tega so bile te konvencije uporabljene v različnih evropskih državah, vključno z državami EU, kot reference pri sprejemanju nacionalne zakonodaje s področja zaščite živali« (AgroWeb Slovenia 2005, 2). Direktive in uredbe Sveta pa so prav tako angažirale Slovenijo, da je varstvo živali na nacionalni ravni precej izboljšala.

Članstvo v Evropski uniji je zagotovo pripomoglo k razvoju zakonodaje na področju zaščite živali v Sloveniji. Šedlbauer sicer meni, da ni prineslo nekaj popolnoma novega, česar pred tem ne bi poznali (Šedlbauer 2010a), a kot smo videli, je Slovenija morala sprejeti ZZZiv in določene spremembe ravno zaradi pritiska Evropske unije, poleg tega pa je tudi Evropska komisija pozivala države članice, da »zagotovijo informiranje, usposabljanje in koordinacijo dela inšpektorjev na terenu, z namenom, da bi dosegli izvajanje zakonodaje v praksi« (Agroweb Slovenia 2005, 6). V kolikor bo EU še naprej nadgrajevala zakonodajo s področja zaščite živali in se pri tem ne bo uklonila pritiskom industrije ali drugih članic mednarodne skupnosti, kjer varstvo ni na zavirljivi ravni, lahko pričakujemo le še napredek v smeri resničnega zagotavljanja dobrega počutja živali.

V skladu s pridobljenimi informacijami in podatki lahko potrdim hipotezo, da je Slovenija v zadnjih desetih oziroma dvajsetih letih precej izboljšala normativno ureditev področja zaščite

živali, k čemur je vsekakor prispevala vključenost Slovenije v EU. Kljub temu, da Šedlbauer meni, da je Slovenija imela podlago, po kateri bi najbrž zakonodajo izboljševala v podobni smeri zaščite živali, tudi brez približevanja standardom EU (Šedlbauer 2010a) pa so po mojem mnenju imele veliko vlogo ravno direktive in uredbe Sveta in Evropske komisije, ki jih je morala Slovenija vnesti v svoj pravni red.

A kot smo videli, je v Sloveniji skrb za živali še zmeraj pomanjkljiva. Ob tem se je potrebno vprašati, kaj je krivo, da je temu tako. Rejnim živali, kljub določilom zakonodaje, niso zagotovljeni ustrezni življenjski pogoji predvsem zaradi nezadostnosti orodij oziroma sredstev nosilcev dejavnosti, torej kmetov, temu pa botruje tudi slaba ozaveščenost. Problem tukaj je torej veliko bolj kompleksen in s kaznovanjem kršiteljev določb zakonov, se ne more narediti prav nič dobrega. V kolikor bo kmet, ki mu že tako primanjkuje sredstev, kaznovan z denarno kaznijo, bo še težje zagotovil živalim ustrezne bivanjske pogoje. V ta namen so zato določena daljša prehodna obdobja (glej Šedlbauer 2010a), v katerih je nosilec dejavnosti omogočeno, da preidejo na živalim prijaznejše načine reje postopoma in da imajo dovolj časa, da jih prehod ne prizadene. Dejstvo je, da je prenaseljenost slovenskih farm, tako majhnih kot velikih, resen problem, zato bi se obseg rejnih živali po mojem mnenju moral tudi zreducirati. Tudi na splošno, v globalnem smislu, bi se mesno industrijo moralo zelo omejiti. Šedlbauer sicer pravi, da je ideja o tem, da bi ukinili rejo živali, vsaj zaenkrat še, nemogoče realizirati. S tem bi se prizadejalo nepredstavljivo gospodarsko škodo in svet kot ga poznamo, bi bil močno prizadet (Šedlbauer 2010a). Ljudje vsako leto zaužijejo več mesa in mlečnih izdelkov, do leta 2050 pričakujejo, da se bo proizvodnja mleka in mesa celo podvojila (glej FAO 2006). Svetovni živinorejski sektor se širi hitreje kot kateri koli drugi kmetijski podsektor, kar pa posledično pušča sledi na okolju (prispeva 18% vseh emisij toplogrednih plinov), kot pravi Henning Steinfeld, vodja oddelka Food and Agriculture Organization (v nadaljevanju FAO) za informacije o živinoreji in politiko živinoreje: »Živinoreja je eden od največjih povzročiteljev današnjih najpomembnejših okoljskih težav. Za izboljšanje razmer je nujno potrebno ukrepanje« (Steinfeld v FAO 2006). O živinoreji je možno speljati več etičnih premislekov, eden pa je tudi ta, da je vir preživetja okrog 1,3 milijarde ljudi, kar pa je povsem antropocentrično izhodišče, saj bi se le-te lahko z omejevanjem živinoreje preusmerilo v druge kmetijske panoge. Prepričana sem, da bi bila za Slovenijo in EU (vsaj delna) preusmeritev zelo pozitivna, že zaradi tega, ker bi življenje živali pridobilo na

vrednosti in bi se za njih skrbelo z večjo skrbnostjo. S tem se ne zavzemam za ukinitve mesa in popoln prehod ljudi na vegetarijansko prehranjevanje, temveč zgolj za to, da se z živalmi neha ravnati kot s potrošnim materialom, ki obstaja v neomejenih količinah, ampak se jih prične končno dojemati kot čuteča bitja, s katerimi je treba ravnati previdno, spoštljivo in skrbno ter jih preudarno namenjati za zakol.

Drugi vzrok za pomanjkljivo skrb za živali v Sloveniji pa je sama mentaliteta, slaba morala in navade Slovencev, ki se kaže v zanemarjanju hišnih živali, izkoriščanju živali za krzno in v podobnih primerih zanemarjanja, mučenja in ubijanja živali, od katerih človek nima nobene realne koristi, nujne za njegov obstoj, ki bi taka dejanja opravičevala, razen dobička, kar pa v sodobnem času nikakor ni sprejemljivo. Krznarska industrija je na primer pri nas tako majhna, da Šedlbauer meni, da je »de facto« že prepovedana (glej Šedlbauer 2010a). Ampak ni. Zdi se, da država, na primer z ne-prepovedjo krzna, zgolj ščiti nosilce krznarske dejavnosti, ki so si izborili svoj prostor v »elitnih« krogih, kjer se krzno še naprej propagira in smatra za prestiž. Tudi tukaj je na mestu argument, da ljudje živijo od takih dejavnosti, nekateri celo zelo dobro, in ravno zaradi takih se po mojem mnenju o prepovedi krznarstva pri nas sploh ne govori.

Glede na pomanjkljivo skrb za živali je očitno njihova zaščita v Sloveniji resnično še nezadostna. Kljub temu pa smo videli, da Slovenija dejansko ima določena telesa, ki skrbijo za zaščito živali. Že ZZZiv določa ustanovitev Strokovnega sveta za zaščito živali, ki deluje kot posvetovalni organ ministra pristojnega za veterinarstvo, vanj pa so imenovani priznani strokovnjaki veterinarske, medicinske, biološke, farmacevtske in zootehniške stroke ter predstavniki organizacij, ki delujejo na področju zaščite živali pred mučenjem. Društvo za osvoboditev živali sicer opozarja, da štiri seje letno niso dovolj, da bi delo, glede na stanje, moralo biti intenzivnejše ter da bi se njegova vloga morala okrepiti in delovati v korist živali (glej Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice 2009b). V bistvu tudi trdijo, da je zaščita živali v Sloveniji slabo razvita, a VURS na to odgovarja, da je dejansko zaščita živali v Sloveniji usklajena z evropsko in ne samo da izpolnjuje standarde EU za zaščito živali, ampak jih v marsičem tudi nadgrajuje (Šedlbauer 2009). Slovenija po mnenju VURS-a tako spada med države članice EU, ki ima poleg zaščite rejnih živali, za katere morajo veljati predpisi, ki so usklajeni na evropski ravni, izjemno dobro usklajene predpise za varstvo drugih živali (Šedlbauer 2009). Tako je VURS tudi za samo področje transporta živali ustanovila posebno mobilno enoto, ki odkriva razne kršitve pri

prevozu živali in katere dejavnost že ima pozitivne učinke, na področju poskusov na živalih pa deluje etična komisija za poskuse na živalih. A kot smo videli je sestavljena le iz priznanih strokovnjakov veterinarske, medicinske, biološke, farmacevtske in zootehnične stroke, v njej torej ni laikov ali predstavnikov društev za zaščito živali, ki bi utemeljenost in upravičenost poskusov lahko dejansko in nepristransko ocenjevali z moralnega in etičnega vidika.

Prostoživeče živali v Sloveniji po drugi strani res živijo svoji vrsti najprimernejše življenje, kljub temu pa tudi to kategorijo človek omejuje. Lovska dejavnost obseg prostoživečih živali namreč stalno regulira in reducira, predvsem z namenom ohranjanja naravnega ravnovesja. Če gre za ohranjanje naravnega ravnovesja, ne razumem, zakaj Slovenija dopušča lovski turizem. Sporen je že sam termin, saj sem mnenja, da ubijanje živali ne bi smela biti turistična dejavnost z namenom pridobivanja trofej, ampak, v kolikor je res nujno, predvsem skrbno načrtovan poseg v naravo. V realnosti pa so žal posledice lova velikokrat žalostne. Predvsem je slišati pritoževanja čez to, da so ob lovu žrtve tudi domače živali, predvsem psi in mačke. Lovci se tega očitka branijo z določilom 26. člena ZZZiv, po katerem je usmrtitev živali dovoljena, če je žival nevarna za okolico oziroma povzroča občutno škodo in tega ni mogoče drugače preprečiti. Klateški psi in mačke naj bi namreč napadale divjad in druge zavarovane živalske vrste. Verjamem pa, da se to da preprečiti drugače, predvsem s primerno oskrbo in nadzorom nad klateškimi živalmi. Lovci bi se morali predvsem ukvarjati s tem, da zaščitijo živali pred samim sabo oziroma pred vsemi ljudmi.

Svojo drugo hipotezo, ki pravi da v Sloveniji še vedno ni omogočena ustrezna zaščita živali, kar se kaže v pomanjkljivi skrbi za živali in njihovo dobro počutje ter pomanjkanju ustreznih institucij, ne morem ne potrditi ne zavrniti. Gre namreč za zelo subjektivno mnenje. In sicer je zaščita živali v Sloveniji res usklajena z evropsko zakonodajo in ne samo da izpolnjuje standarde EU za zaščito živali, ampak jih v marsičem tudi nadgrajuje. Kljub temu, da je v Sloveniji zaščita živali bolj urejena kot v marsikateri drugi svetovni državi pa so take primerjave po mojem mnenju zavajajoče. V tem pogledu se ne bi smeli primerjati z drugimi državami, kjer je stanje nezavidljivo, ampak se zgledovati po tistih, kjer je stanje mnogo boljše, a še zmeraj nepopolno. Nenehno je treba stremeti k idealnemu stanju in če storimo to, vidimo, da smo v Sloveniji od tega še zelo oddaljeni in bo potrebno storiti še veliko več. Zato je »prostora za razvoj sočutne misli vedno dovolj« (Šedlbauer 2010a).

Deloma lahko nadalje v tej smeri potrdim svojo tretjo hipotezo, ki pravi, da bi Slovenija lahko odnos do živali ter njihovo varstvo vidno izboljšala v kratkem času, če bi se zgledovala po svoji sosednji državi Avstriji. Hipotezo lahko potrdim zgolj deloma, ker sicer verjamem, da bi bili določeni ukrepi in zakonska določila po vzoru Avstrije, velik napredek za živali v Sloveniji, a glede na specifične slovenske okoliščine in lastnosti, ni nujno, da bi bila dobra praksa Avstrije v Sloveniji na splošno zaželjena. Pridobitev institucije omudsmana za živali bi bil sicer precej velik korak naprej, čeprav so na VURS-u skeptični, saj: »Pri nas to ne bi šlo, ne bi bilo smiselno, ker je pravno gledano žival še vedno stvar« (Šedlbauer 2010a). Lahko pa se tudi vprašamo, koliko bi, če bi se ombudsmana upoštevalo tako kot našega bivšega varuha človekovih pravic, Matjaža Hanžka, ta institucija dejansko prispevala k izboljššanemu varstvu živali. Predvidevamo, da bi katerakoli oseba, ki bi se znašla na tem položaju, vsaj na začetku obveljala za fanatika, hkrati pa moramo jemati v zakup tudi stalno pritoževanje Slovencev čez »zapravljanje davkoplačevalskega denarja«, kar bi lahko razvnelo debate tudi ob ustanovitvi take institucije. Konec koncev je še zmeraj slišati veliko pritoževanj čez to, koliko denarja gre za zavetišča, kar pa slovenska javnost pozablja je, da je potrebno za te živali skrbeti, ker jih je ravno ona sama zavrgla. Varuha pravic živali v simbolični obliki že imamo in je razmeroma aktiven pri posredovanju pobud in predlogov za zakonodajne spremembe, zato je uradna institucija še toliko bolj zaželjena. Določene prepovedi, ki so jih uvedli v avstrijski zakonodaji bi vsekakor pripomogle tudi k samemu dvigu zavesti Slovencev o tem, da so takšne prakse in postopanja z živalmi nesprejemljive.

Kot pravi Šedlbauer, je zgledovanje po drugih državah lahko koristno, ampak ne v smislu popolnega kopiranja njihove ureditve. V končni fazi je zakonodajo potrebno prilagoditi domačim razmeram. Slovenija ima, kljub svoji majhnosti, specifične lastnosti glede posedovanja živali, ter odnosa ljudi do njih. Nespametno bi bilo v vseh pogledih prekopirati zakonodajo ene vzorne države (Šedlbauer 2010a). Poleg tega pa menim, da se kakršno koli sledenje vzorom tujih dobrih praks ne bi moglo pravilno in dosledno uresničiti v kratkem času. Za prehode na določene načine reje in skrbi za živali je na primer potrebno daljše časovno obdobje, v katerem, v tem primeru rejci, te dejavnosti uspejo prilagoditi novim standardom.

Dokler bo pri nas prevladovala antropocentrična mentaliteta in dokler ljudi ne bo zanimalo, če so za svoje živali poskrbeli primerno oziroma kaj se dogaja z živalmi, ki niso del njihovega

gospodinjstva, tudi vsi naporji za spremembe normativne ureditve ne bodo imeli večjega pomena. Javnost se mora osvestiti in upreti antropocentričnim nastavkom, ugotoviti mora, da ima sama moč spremeniti vsakdanjo realnost, saj se vse začne pri posamezniku. Antropocentrična misel se danes sicer poskuša presegati z ekocentrično, a po mojem mnenju se nahajamo zgolj na prehodu in se še nekaj časa bomo. V vsakdanjem življenju večina ljudi namreč še ni pripravljena sprejeti dejstva, da živali ne živijo, da bi služile nam in zadovoljevale naše potrebe, ampak da so čuteča bitja, ki imajo svoje interese, interese živeti svoji vrsti primerno življenje. Ravnanje človeka z živalmi mora temeljiti na etičnih osnovah, bistvo etike moderne dobe pa je spoštovanje življenja.

Živali najbrž res ne moremo enačiti z ljudmi, hkrati pa ne moremo vztrajati, da si zaradi človeške inteligence lastimo dominanco nad vsem življenjem. Konec koncev imajo živali naproti nam veliko bolj razvite druge sposobnosti in čutila, umsko pa so nekatere na isti stopnji kot slaboumni in dojenčki. Ravno zaradi človeške inteligence, svobodne volje in sposobnosti moralnega presojanja, bi moral človek uvideti, da mu ne pripada oblast nad vsem življenjem, temveč zgolj odgovornost za ohranitev vseh naravnih danosti, katerih obstoj v realnosti sam še najbolj ogroža.

9 LITERATURA

1. Agencija Republike Slovenije za okolje. 2010. *Konvencija CITES*. Dostopno prek: [http://www.arso.gov.si/narava/konvencija% 20CITES/](http://www.arso.gov.si/narava/konvencija%20CITES/) (20. januar 2010).
2. AgroWeb Slovenia. 2005. *Globalni pogled na dobrobit živali: Evropa*. Dostopno prek: <http://www.agroweb.bf.uni-lj.si/Evropa-3.pdf> (3. marec 2010).
3. --- 2006a. *Od trpljenja do dobrobiti živali: postopna pot do pravic živali v Evropi*. Dostopno prek: <http://www.agroweb.bf.uni-lj.si/4-TrpljenjeDobrobit.pdf> (13. december 2010).
4. --- 2006b. *Zaščita in dobrobit živali z vidika dolžnosti in pravic*. Dostopno prek: <http://www.agroweb.bf.uni-lj.si/1-Odnosdozivali.pdf> (14. december 2009).
5. *Bundesgesetz über den Schutz der Tiere* (Tierschutzgesetz – TSchG). BGBl. I Nr. 118/2004. Dostopno prek: http://www.vu-wien.ac.at/vetrecht/TSchG_konsolidiert_1_2008.pdf (18. februar 2010).
6. Cerar, Miro. 2006a. *Pravice živali (1.del)*. Dostopno prek: http://www.ius-software.si/Novice/prikaz_Clanek.asp?id=23565&Skatla=17 (16. december 2009).
7. --- 2006b. *Pravice živali (2.del)*. Dostopno prek: http://www.ius-software.si/novice/prikaz_Clanek.asp?id=21452&Skatla=17 (16. december 2009).
8. *Delo*. 2008. Vurs poziva k odgovornejšemu ravnanju z živalmi, 4. avgust. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/64893> (2. februar 2010).
9. Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice. 2009a. *Predlog Vladi Republike Slovenije za spremembo 34. člena Zakona o zaščiti živali*. Dostopno prek: <http://www.osvoboditev-zivali.org/index.php?arhv=25743> (12. februar 2010).
10. --- 2009b. *VURS - sprememba vloge Strokovnega sveta za zaščito živali*. Dostopno prek: <http://www.osvoboditev-zivali.org/index.php?arhv=31834> (12. februar 2010).
11. --- 2010. *Varuh pravic živali*. Dostopno prek: <http://www.osvoboditev-zivali.org/index.php?pnm=02473> (1. februar, 2010).
12. *Evropski sporazum o pridružitvi med Republiko Slovenijo na eni strani in Evropskimi skupnostmi in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru Evropske unije na drugi strani* (MESP). Ur. l. RS, št. MP 13/1997. Dostopno prek: <http://www.evropa.gov.si/>

- fileadmin/dokumenti/dokumenti/Vkljucevanje_v_EU/evropski_sporazum_pridruzitev.pdf (12. december 2009).
13. FAO. 2006. *Livestock a major threat to environment*. Dostopno prek: <http://www.fao.org/newsroom/en/news/2006/1000448/index.html> (18. februar 2010).
 14. Ferry, Luc. 1998. *Novi ekološki red. Drevo, žival in človek*. Ljubljana: Krtina.
 15. Francione, Gary Lawrence. 2000. *Introduction to Animal Rights*. Philadelphia: Temple University Press.
 16. Hills, Alison. 2005. *Do Animals have Rights?* Cambridge: Icon Books.
 17. *Kazenski zakonik (KZ-UPB1)*. Ur. l. RS 95/2004 (27. avgust 2004).
 18. Kirn, Andrej. 1998. *Samo človekove moralne dolžnosti ali tudi pravice živali?* Dostopno prek: <http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/publikacije/znanost/mzt/raziskovalec/1998-1/Clanek25.htm> (12. december 2009).
 19. --- 2004. *Narava, družba, ekološka zavest*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 20. Kmetec, Urša in Meta Černoga. 2003. Živalski vrt zdaj še na mestnem svetu. *Dnevnik*, 25. marec. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/46526 (15. februar 2010).
 21. Komolec, Nataša. 2006. *Osvoboditev živali realnost ali utopija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pravna fakulteta.
 22. Nahtigal, Klara. 2009. Velika stopnja ogroženosti avtohtonih pasem živali. *Kmečki glas*, 48 (2. december).
 23. *Obligacijski zakonik (OZ-UPB1)*. Ur. l. RS 97/2007 (24. oktober 2007).
 24. *Osvoboditev živali*. 2005. Živalim sovražna Hieronimova Biblija 2(5). Dostopno prek: <http://www.osvoboditev-zivali.org/revije/revija05.pdf> (14. december 2009).
 25. Ozmec, Sebastjan. 2006. Zapiranje živali. *Mladina*, (33). Dostopno na: http://www.mladina.si/te dni/200633/clanek/uvo-manipulator--sebastijan_ozmec/ (3. februar 2010).
 26. OZS. 2007. *Ali nositi pravo krzno ali ne*. Dostopno na: <http://www.ozs.si/prispevek.asp?ID=11501&IDpm=10> (1. februar 2010).
 27. Pavčnik, Marijan. 1997. *Teorija prava: prispevek k razumevanju prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 28. Phelps, Norm. 2007. *The longest struggle: animal advocacy from Pythagoras to PETA*. New York: Lantern Books.

29. Pličanič, Senko. 2003. *Temelji ekološkega prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
30. Podvršnik, Boris. 2006. Lovska pravica in pravice živali: Teoretična izhodišča in gibanja nasprotnikov lova. *Lovec* 89 (12): 575-578.
31. *Pogodba o Evropski uniji* (PEU). Ur. l. RS MP 27/2004 (23. marec 2004).
32. *Pravilnik o etični komisiji za poskuse na živalih*. Ur. l. RS 84/2000 (22. 9. 2000).
33. Regan, Tom. 2004a. *The case for animal rights*. Berkeley: University of California Press.
34. --- 2004b. *Empty Cages: Facing the Challenge of Animal Rights*. Lanham: Rowman and Littlefield.
35. Ryder, Richard Dudley. 2000. *Animal revolution: changing attitudes toward speciesism*. Oxford, New York: Berg.
36. Sailer, Christian. 2001. *Temeljna pravica za živali?* Dostopno prek: <http://www.osvoboditev-zivali.org/index.php?arhv=01529> (12. december 2009).
37. Siard, Nataša in Andrej Šalehar. 2008. Odnos do domačih živali v slovenskem okolju – nekaj zgodovinskih pričevanj. *Kmetovalec*, (3): 15-17. Dostopno prek: http://www.bfro.uni-lj.si/Kat_center/genska_bank/pub/zgodovinski_viri/Siard_08_Odnos_zivali.pdf (12. december 2009).
38. Singer, Peter. 1975. *Animal liberation*. New York: HarperCollins.
39. *Splošna deklaracija o pravicah živali – Universal Declaration of Animal Rights*. 1976. Dostopno prek: http://jose.kersten.free.fr/aap/pages/uk/UDAR_uk.html (12. januar 2010).
40. The art of Nan Sea Love. 2010. *Animal Quotes*. Dostopno prek: <http://www.nansealove.com/Quotes.html> (11. december 2009).
41. STA. 2007. *Društvo za osvoboditev živali zagovarja ugovor vesti lovu*, 13. julij. Dostopno prek: <http://www.gvin.com/IskanjeClankov/Default.aspx?Stran=Rezultati&TipIskanja=Kriteriji> (3. februar 2010).
42. --- 2008a. *Društvo za osvoboditev živali: Stranke naj v programe vključijo skrb za živali*, 17. avgust. Dostopno prek: <http://www.gvin.com/IskanjeClankov/Default.aspx?Stran=Rezultati&TipIskanja=Kriteriji> (3. februar 2010).
43. --- 2008b. *Predlog EU za humano usmrtitev živali*, 18. september. Dostopno prek: <http://www.gvin.com/IskanjeClankov/Default.aspx?Stran=Rezultati&TipIskanja=Kriteriji> (3. februar 2010).

44. --- 2009a. *V EU pobuda za omejitve prevoza živali na osem ur*, 6. januar. Dostopno prek: <http://www.gvin.com/IskanjeClankov/Default.aspx?Stran=Rezultati&TipIskanja=Kriteriji> (3. februar 2010).
45. --- 2009b. *Strokovni svet za zaščito živali nad kupiranje uhljev pri psih*, 18. julij. Dostopni prek: <http://www.gvin.com/IskanjeClankov/Default.aspx?Stran=Rezultati&TipIskanja=Kriteriji> (3. februar 2010).
46. --- 2009c. *Carinska in veterinarska uprava z dogovorom o sodelovanju*, 20. oktober. Dostopno prek: <http://www.gvin.com/IskanjeClankov/Default.aspx?Stran=Rezultati&TipIskanja=Kriteriji> (3. februar 2010).
47. --- 2010. *Začenja se mednarodno leto biotske raznovrstnosti*, 11. januar. Dostopno prek: <http://www.gvin.com/IskanjeClankov/Default.aspx?Stran=Rezultati&TipIskanja=Kriteriji> (3. februar 2010).
48. Stone, Christopher D. 1972. Should trees have standing? Toward legal rights for natural objects. *Southern California Law Review* 45: 450-501.
49. Šedlbauer, Mitja. 2009. *Odgovor VURSa glede strokovnega sveta za zaščito živali*. Dostopno prek: http://www.osvoboditev-zivali.org/docs/varuh/384_1_Odgovor_Vursa_glede_str._sveta.pdf (18. februar 2010).
50. --- 2010a. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. marec.
51. --- 2010b. *Uvozimo živalsko policijo*. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/slovenija/uvozimo-zivalsko-policijo-158843> (26. februar 2010).
52. Šimunovič, Tina. 2007. *Moralno-pravni vidiki varstva živali pred izvajanjem poskusov in mučenjem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pravna fakulteta.
53. Šinkovec, Janez, 1994. *Pravo okolja*. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list.
54. Šinkovec, Janez, 1996. *Evropsko pravo*. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list.
55. Univerzalno življenje. 2003. *Veliko Gabrielino pismo 4*. Dostopno prek: http://www.univerzalno-zivljenje.si/gabrielino_pismo_4.htm (6. januar 2010).
56. Valpatič, Stanko. 2010. Intervju z avtorico. Ljubljana, 15. februar.
57. VGT. 2007. *Animal Law: what VGT has achieved in Austria*. Dostopno prek: http://www.vgt.at/publikationen/texte/artikel/20071211AustrianLaw/index_en.php#solicitors (18. februar 2010).

58. Vičar, Branislava. 2009. *Veganstvo – edina realna izbira v pripoznanju moralne vrednosti življenja živali*. Dostopno prek: <http://www.pozitivke.net/article.php/20091030182103659/print> (19. december 2009).
59. Visković, Nikola. 1989. *Stradanja, zaščita i prava živalin*. Zagreb: Pravni fakultet.
60. --- 1995. Prave živali. *Pravnik* 50 (11/12): 589-606.
61. --- 1996. *Živalinja i čovjek*. Split: Književni krug Split.
62. VURS. Dostopno prek: www.vurs.gov.si (6. januar 2010).
63. --- 2008. *Letno poročilo 2007*. Dostopno prek: http://www.vurs.gov.si/fileadmin/vurs.gov.si/pageuploads/PDF/LP_VURS_07_v6.pdf (17. februar 2010).
64. --- 2009a. *Letno poročilo 2008*. Dostopno prek: http://www.vurs.gov.si/fileadmin/vurs.gov.si/pageuploads/PDF/Matjaz/Letna_porocila_VURS/LP-VURS-08.pdf (17. februar 2010).
65. --- 2009b. *Moja žival, moja odgovornost*. Dostopno prek: <http://www.vurs.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1603/5384/55ceb1b67/> (12. februar 2010).
66. --- 2010. *Poskusi na živalih*. Dostopno prek: http://www.vurs.gov.si/si/zascita_zivali/poskusi_na_zivalih/ (20. december 2009).
67. Warnock, Mary. 2003. *Nature and mortality : recollections of a philosopher in public life*. London, New York: Continuum.
68. Wikia. 2010. *Izvajanje Konvencije o biološki raznovrstnosti v Sloveniji*. Dostopno prek: http://novebiologije.wikia.com/wiki/Izvajanje_Konvencije_o_biolo%C5%A1ki_raznovrstnosti_v_Sloveniji (3. marec 2010).
69. Za živali!. 2007. *Za Slovenijo brez krzna*. Dostopno prek: http://www.zazivali.org/koledar/2007/17feb07/vec_informacij.pdf (18. februar 2010).
70. --- 2008. *Svetovni dan brez krzna*. Dostopno prek: http://www.pozitivke.net/article.php/Performans_Proti_Krznju_Svetovni_Dan/assist (17. februar 2010).
71. *Zakon o divjadi in lovstvu* (ZDLov-1). Ur. l. RS 16/2004 (20. februar 2004).
72. *Zakon o inšpekcijskem nadzoru* (ZIN-UPB1). Ur. l. RS 43/2007 (18. maj 2007).
73. *Zakon o ohranjanju narave* (ZON-UPB2). Ur. l. RS 96/2004 (30. avgust 2004).
74. *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih* (ZG-B). Ur. l. RS 110/2007 (03. december 2007).
75. *Zakon o varnosti cestnega prometa* (ZVCP-1-UPB5). Ur. l. RS 56/2008 (06. junij 2008).

76. *Zakon o varstvu okolja (ZVO-1)*. Ur. l. RS 41/2004 (22. april 2004).
77. *Zakon o veterinarstvu (ZVet-1)*. Ur. l. RS 33/2001 (05. maj 2001).
78. *Zakon o zaščiti živali (ZZZiv-UPB2)*. Ur. l. RS 43/2007 (18. maj 2007).
79. *Zakon o živinoreji (ZŽiv)*. Ur. l. RS 18/2002 (28. februar 2002).

10 PRILOGE

PRILOGA A: Intervju s predsednikom Društva za osvoboditev živali in njihove pravice, Stankom Valpaticem

Kakšna so vaša opazanja o stanju živali in odnosu človeka do njih v Sloveniji danes? Kako se je dejansko spremenil odnos človeka do živali v Sloveniji v zadnjih desetih do dvajsetih letih? Opažate kakšna poslabšanja ali izboljšanja odnosa človeka do živali?

V Društvu za osvoboditev živali in njihove pravice opazamo, da se je v zadnjem desetletju odnos mnogi ljudi do živali izboljšal. Kaj to pomeni? V prvi vrsti pravi odnos do živali pokažemo, če postanemo vegetarijanci, potem da ne nosimo živalska krzna, ne obiskujemo cirkusov z živalmi, ne uporabljamo izdelkov, ki so bila testirana na živalih, ne podpiramo s svojim članstvom organizacij, ki niso naklonjena živalim, smo proti lovu in vsakršnemu ubijanju živali. Pred desetimi leti so bili vegetarijanci označeni kot čudaki, danes pa se le še redko kdo norčuje iz ljudi, ki so se odrekli uživanja mesa iz etičnih, ekoloških, zdravstvenih ali kakšnih drugih razlogov. K razmahu vegetarijanstva in boljšega odnosa do živali so največ pripomogle informacije iz interneta in medijev, in akcije društev za zaščito in pravice živali. Danes je vedno več teh društev in organizacij, ne samo v Sloveniji, tudi v svetu. Žal pa imajo še vedno zelo poniževalen odnos do živali državne institucije, ki ignorirajo naše pobude za boljši položaj živali v Sloveniji, in bolj ali manj obravnavajo živali kot tržno blago. Tudi cerkvena oblast, ki kljub jasni peti zapovedi Ne ubijaj! še vedno podpira izkoriščanje živali za prehrano, obleke, lov, razvedrilo, poskuse v laboratorijih.

Menite, da je do katerih kategorij živali (domače hišne, rejne, prostoživeče, poskusne živali ...) odnos boljši kot do drugih, se jim posveča več pozornosti? Če da, zakaj je po vašem mnenju temu tako?

Država ima do vseh kategorij živali podobno slab odnos, kajti dopušča, da se izvajajo poskusi na živalih, da lovci po poljih in gozdovih morijo živali, da so mnoge rejne živali praktično celo

življenje v hlevu priklenjene na verige in se ne morejo niti obrniti. Država dopušča vzrejo živali za krzno, obredno klanje v katoliškem in muslimanskem okolju, po naših informacijah država tudi zelo pogosto ščiti lastnike hišnih živali, ki zelo slabo ravnajo do svojih ljubljencev in včasih se celo zgodi, da kaznujejo prijavitelja mučenja, namesto nasilnega lastnika. Država pogosto ignorira Zakon o zaščiti živali, v katerem je mnogo členov sicer naklonjenih živalim.

S kom največ sodelujete v prizadevanjih za dobrobit živali in kako? Kako ocenjujete sodelovanje med različnimi akterji, ki skrbijo za zaščito živali v Sloveniji? Menite, da bi bilo potrebno sodelovanje izboljšati in na kakšen način?

Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice v Sloveniji največ sodeluje z društvom Za živali, ki so zlasti aktivni na področju odprave živalskih cirkusov, farm za pridelavo živalskega krzna in testiranje na živalih. Pogosto sodelujemo tudi z Društvom za zaščito živali Pomurje, s katerim smo predlani organizirali tudi veliki vegetarijanski piknik v Murski Soboti. Prav gotovo je bilo doslej med različnimi društvi za zaščito in pravice živali premalo sodelovanja. Čeprav imamo različne cilje, pa gotovo obstaja nekaj skupnih točk, kjer bi lahko sodelovali. In prav zato bomo v društvu preko našega odvetnika in varuha pravic živali, Vladota Begana, predlagali ostalim društvom ustanovitev Koalicije za živali. Izmed tujih društvom sodelujemo z avstrijskim društvom VGT, italijanskim društvom LAV, organizacijo PETA, hrvaškim društvom Prijatelji živali, s čudovitim projektom Gabrielin sklad v Nemčiji, kjer nastaja sožitje med ljudmi, naravo in živalmi. Sodelovanje z vsemi društvi poteka v smeri izmenjave zelo pomembnih informacij, skupnih srečanjih...

Ste priča mnogim kršitvam in ali se število le teh znižuje? Kakšnim kršitvam zakonov s področja varstva živali ste najpogosteje priča?

Po naši oceni se število kršitev povečuje, vprašanje pa je, koliko jih je odkritih. Mi o konkretnih kršitvah zveemo v glavnem od drugih ljudi oz. iz medijev, saj sami nismo toliko usmerjeni na direktno odkrivanje kršitev. Zato smo najpogosteje priča kršitvam na področju zaščite hišnih in domačih živali.

Kako se vam zdi, da so živali v Sloveniji zaščitene? Katere so najbolj (domače hišne, rejne, prostoživeče, poskusne ... ?), katere najmanj in zakaj je po vašem mnenju tako?

Če se v Sloveniji letno pobije za prehrano več kot 30 milijonov živali, okoli 100.000 živali pa pri lovu in ob tem, da se še tisoče in tisoče živali muči in ubija v poskusih na živalih ali pri kakšnih drugih dejanjih, je jasno, da so živali v Sloveniji zelo slabo zaščitene, še posebej tiste, ki jih človek tretira kot uporaben predmet. V tej slabi zaščiti so še najbolj zaščitene hišne živali, najmanj pa prosto živeče in farmske. Zakaj je tako? Ker večina ljudi še ni dojela, da so tudi živali bitja, ki imajo svojo dušo, ki čutijo, se veselijo, trpijo, imajo svoje družine, skratka so živa bitja kot mi ljudje. Ena največjih ovir, pri izboljšanju položaja živali, je tudi cerkveni nauk, ki dovoljuje ubijanje živali za prehrano, pri lovu, poskuse na živalih, ... Če bi cerkev 5 Božjo zapoved tolmačila tako kot piše, piše pa ne ubijaj, torej ne ubijaj nikogar, niti ne živali, bi bil sedaj položaj za živali, in s tem tudi za ljudi, bistveno boljši.

Kakšno je vaše mnenje oziroma kritika slovenske pozitivno-pravne ureditve varstva in zaščite živali? Kaj se vam zdi dobro, kaj sporno, kaj bi bilo potrebno nujno spremeniti in kako bi vi predlagali, da se spremeni? Menite da obstaja veliko pravnih praznin in katere so po vašem mnenju za živali najbolj usodne?

Slovenski predpisi o zaščiti živali imajo nekaj določb, ki ščitijo živali, vendar pa je večina prepisov takšnih, da bolj ščitijo človeka kot živali oz. obstoječi izkoriščevalski in surov odnos človeka do živali. V temelju bi bilo potrebno spremeniti mišljenje, da so živali človekova last in da lahko z njimi v bistvu počne, kar želi. Živali bi morale dobiti svoje pravice, npr. pravico do življenja primernega svoji vrsti. Najbolje bi bilo, da se pravice zapisalo v ustavo, razdelale pa v zakonu. Menimo, da pravnih praznin ni, saj se vse da razložiti z etičnimi načeli in temeljnimi načeli zaščite živali, ki jih vsebujejo ustava, Zakon o zaščiti živali in drugi predpisi. Seveda bi bilo bolje, da bi bile situacije podrobno razdelane in to v korist živali, vendar na žalost ni tako. Pri tem je pomembno tudi zlato pravilo, ki pravi, da kar ne želiš, da drugi storijo tebi, ne stori ti njim. Dobro bi bilo, da bi to pravilo veljalo tudi v odnosu človeka do živali.

Kakšen pravni status je po vašem mnenju najprimernejši za živali?

Takšen, v katerem imajo živali svoje pravice in možnost, da preko sodišča preprečijo kršitve letih. Seveda morajo imeti tudi svojega zastopnika, ki bo skrbel za spoštovanje njihovih pravic in vlagal ustrezna pravna sredstva, saj same po naravi stvari tega ne morejo oz. ne morejo iti na sodišče.

Kako ocenjujete nadzor nad izvajanjem zakonov, ki se nanašajo na zaščito živali? Kako bi bilo po vašem mnenju mogoče nadzor izboljšati, torej kje so pomanjkljivosti? Kakšne se vam zdijo sankcije, koliko so učinkovite in kakšni so vaši predlogi izboljšanja sankcioniranja?

Nadzor je slab, vendar pa tudi, če bi bil nadzor zelo uspešen, se za živali v globalu ne bi kaj dosti spremenilo. Bistven problem je namreč v za živali zelo slabih predpisih in v človekovem sovražnem odnosu do njih. S sankcijami se problem živali ne reši, zato niti niso najbolj pomembne. Če bi sankcije reševale problem kriminala, potem tega ne bi več bilo – glede na to, da obstajajo bolj ali manj ostre sankcije že tisočletja.

PRILOGA B: Intervju s predstavnikom Sektorja za zaščito živali na VURS, Mitjo Šedlbauerjem

Kakšna so vaša opazanja o stanju živali in odnosu človeka do njih v Sloveniji danes? Kako se je dejansko spremenil odnos človeka do živali v Sloveniji v zadnjih desetih do dvajsetih letih? Opazate kakšna poslabšanja ali izboljšanja odnosa človeka do živali?

Mi opazujemo, da je stanje pogleda na živali v Sloveniji v primerjavi s svetovnim povprečjem relativno dobro. To vedno govorimo. Res pa je, kot vedno poudarimo, da je prostora za razvoj sočutne misli vedno dovolj. Se pravi zaščita živali oziroma način zaščite živali je vedno mogoče izboljšati. Ni pa v Sloveniji alarmantno stanje, kar se tiče odnosa človeka do živali.

Kako se vam zdi, da so živali v Sloveniji pravno zaščitene?

Pravna zaščita živali v Sloveniji temelji v veliki meri na vseevropskem pogledu oziroma načinu zaščite živali. To pomeni, da se strinjamo, da so živali čuteča bitja in da je za njih treba skrbeti na poseben način. Seveda je pa potrebno paziti še na drug aspekt zaščite živali in sicer so to kulturne tradicije, religiozne obveze. In sicer se človekove pravice in zaščito živali vedno tehta. In tukaj prihaja do problemov z zainteresirano javnostjo.

Živali so torej še zmeraj lastnina. Kakšen je vaš pogled na spremembo njenega statusa?

To je zelo filozofsko vprašanje. Gre za vprašanje, kdo ima lahko pravice. Ali ima lahko pravice tisti, ki izrazi svoj interes ali lahko mi namesto tega živega bitja izražamo interese. Ampak, če mi izražamo interese za neko drugo živo bitje, ali je potem res to njihov interes? Pravni status živali je takšen, kot je, ker ne moremo govoriti o pravicah živali, ampak o določenih svoboščinah, ki jim pripadajo. In teh pet svoboščin je tisto, na čemer temelji celotna zaščitna zakonodaja v Evropski uniji ter nekatera lokalna zakonodaja, ki jo imajo države članice. V našem primeru je to posebna zakonodaja v zvezi z hišnimi živalmi, na primer skandinavske države pa gredo bolj v smeri zaščite rib, ker imajo zelo razvit ribolov in industrijo na tem področju. Pri nas to še ni tako razvito, ampak pričakujemo, da bo.

Kaj bi bilo potrebno po vašem mnenju nujno spremeniti v slovenski zakonodaji s področja zaščite živali in kako bi vi predlagali, da se spremeni? Ste pri vašem delu naleteli na kakšne pravne praznine?

Največji problem v zadnjem času je vprašanje ekvilibriuma med zaščito hišnih živali in zaščito ljudi pred nevarnimi psi. To je zadeva s katero se bomo ukvarjali v prihodnjih mesecih, ko bomo spreminjali zakonodajo na področju nevarnih psov.

Se mogoče katera določila v naši zakonodaji lahko napačno interpretirajo kot na primer 3. člen ZZZiv, in besedna zveza »brez utemeljenega razloga«? Kaj sploh je utemeljen razlog?

Utemeljeni razlog je tisto kar se smatra, ko hočemo žival zaklati. Pri tem neizogibno pride do neprijetnega občutka, saj zakol živali oziroma odvzem življenja nekemu živemu bitju ni nekaj kar bi ljudje smatrali kot prijetno opravilo. Zaradi tega je zakonodaja ima termin neizogibno trpljenje oziroma trpljenje, ki se mu ne da izogniti. To so na primer tudi boleči veterinarski posegi, ki se jim ne da izogniti. Zakonodaja ima cilj biti čimbolj življenjska in v življenju ni vse postlano z rožicami. Če smo družba, ki potrebuje za svoj obstoj in svoje dobro tudi rejenje živali in mora imeti kmetijsko, živinorejsko in usnjarsko industrijo in tako naprej, potem definitivno moramo imeti zaščitno zakonodajo. Sem zagovornik zaščite živali, ampak da jih gojimo na tak način, da le-te pri tem čim manj trpijo. Ideja o tem, da bi pa ukinili rejo živali, ker to ni lepo pa je vsaj zaenkrat še, nemogoče. S tem bi se prizadejalo nepredstavljivo gospodarsko škodo in bi bil svet kot ga poznamo močno prizadet.

Kako se vam zdi, da je Slovenija napredovala v zadnjih desetih letih oziroma koliko se je izboljšalo varstvo živali v normativnih aktih? Koliko je k temu pripomogla Evropska unija? Kateri so po vašem mnenju posebej pomembni akti, ki jih je Slovenija v tem času sprejela ter zakaj?

Zagotovo je članstvo v Evropski uniji pripomoglo k razvoju zaščitne zakonodaje na področju zaščite živali v Sloveniji. Moramo pa vedeti, da je tudi pred vstopom v Evropsko unijo, Slovenija in pred njo tudi Jugoslavija imela določene rudimentarne predpise in določila na področju zaščite živali. Takrat je bilo to vse v sklopu zdravstvenega varstva živali, potem so se pa začele zadeve malo bolj kristalizirati in danes imamo ločeno zdravstveno varstvo živali in zaščito živali. V Veterinarski upravi smo različni ljudje, ki se ukvarjamo s prvim in drugim področjem. Rekel bi,

da ni vstop v Evropsko unijo prinesel nekaj popolnoma novega in da pred tem tega nismo poznali, definitivno pa se stanje izboljšuje in se zakonodaja in regulativa razvijata v smer boljše zakonodaje živali.

Pod vplivom Evropske unije smo sprejeli Zakon o zaščiti živali, ki se je z leti spreminjal, v letu 2007 smo dodali določila v zvezi z nevarnimi psi, kar sicer nima neke posebne povezave z Evropsko unijo, ampak redno se dela na tem področju. Trenutno je zelo aktualno vprašanje označevanja živil v zvezi z dobrobitjo živali. Se pravi, Evropski plan je, da se ustanovi sistem, po katerem bo potrošnik izvedel na kakšen način je bila gojena žival, katere produkte kupuje. S tem se načrtuje, da bi imel potrošnik svobodo izbire nad tem, da se odloča za izdelke, ki so nastali v sistemu reje, ki so bili bolj ali manj prijazni živalim. Česar se Slovenci ne zavedajo dovolj dobro je, da imamo že danes na voljo oznake, ki kažejo na živalim prijazno rejo. Ko kupujete jajca je na primer vsaka embalaža označena in del te označbe je tudi številka od ena do tri, ki pove, na kakšen način so skrbeli za kokoš nesnico, ki je znesla jajce. Na takšen način se načrtuje, da bi se označilo večino živil živalskega izvora.

Katero področje zaščite živali se vam zdi najbolj problematično?

To je težko reči. Številčno največji delež zadev, ki ima opravka z zaščito živali je na strani rejnih živali, ki jih je tudi daleč največ. Najbolj odmevne zadeve so pa seveda tiste, ki se tičejo hišnih živali. To pa zato, ker večina ljudi pri nas nima vpogleda v hleve in ne pozna stanja na farmah. Zato se ukvarjajo s tistim, ki jim je najbližje in kar je najlažje dostopno, to so psi in mačke. O tem se pri nas neprestano govori in VURS ima velike težave izvajati nadzor v tem tempu, ki ga diktirajo neverjetna števila prijav domnevnih kršitev zakonodaje.

Pri rejnih živali je največ kršitev glede ureditve njihovega prostora, razlog temu pa so nezadostna sredstva nosilcev dejavnosti. Kako rešiti ta problem?

Mi velike svobode pri izbiri ukrepov nimamo. Dejstvo je, da je prenaseljenost slovenskih farm, tako majhnih kot velikih, resen problem. Kar lahko naredimo, da je čim manj boleče za rejce, ki nimajo zadostnih sredstev je, da se da veliko prehodno obdobje. Recimo za kokoši nesnice prehodno obdobje traja od vstopa v Evropsko unijo leta 2004 pa do leta 2012. V tem času imajo rejci kokoši nesnic možnost preiti na sisteme, ki so prijaznejši kokoši nesnicam. In v Sloveniji opažamo, da recimo že skoraj polovica kokoši nesnic ni več naseljena v neobogatenih kletkah,

kar je v bistvu velik uspeh. Za približno osemsto tisoč kokoši nesnic bo pa v prihodnjem obdobju do leta 2012 potrebno poskrbeti, da se ali spremeni način reje, ali pa da se reja ukine. Takšna je evropska realnost na tem področju.

Menite, da bi se lahko Slovenija zgledovala po ureditvi katere druge države? Katere in zakaj?

Zgledovanje po drugih državah je lahko koristno, ampak ne v smislu popolnega kopiranja njihove ureditve. Preden se določeno zakonodajo začne pisati, je treba narediti obsežne študije in preiskave kako so zadeve urejene drugje po vsem svetu. V končni fazi pa je zakonodajo potrebno prilagoditi našim razmeram. Kakorkoli je Slovenija majhna ima specifične lastnosti glede posedovanja živali, odnosa javnosti do živali in tako naprej. Zato bi bilo nespametno izbrati eno vzorno državo in v vseh pogledih prekopirati njihovo zakonodajo.

Za primer vzemimo Avstrijo. Tam je prepovedano gojenje živali za krzno. Bi to bilo mogoče izpeljati tudi v Sloveniji?

Treba se je zavedati, da je v Sloveniji krznarska industrija nikakršna. Registrirani imamo dve reji živali za krzno. To pomeni, da že imamo de facto prepoved, kar pomeni, da se ta dejavnost ne opravlja zares. Tega je tako malo, da je zanemarljivo, čeprav bi ta beseda marsikoga lahko užalila.

Avstrijski zakon je živalim zagotovil tudi ombudsmana. Kako bi bilo to izvedljivo v Sloveniji?

Pri nas to ne bi šlo, ne bi bilo smiselno, ker je pravno gledano žival še vedno stvar. A ker je žival in kot taka tudi čutečo bitje, za njenega lastnika veljajo določila ZZZiv, kar pomeni, da mora z njo ravnati na poseben način. Ne sme se je metati naokoli, treba je poskrbeti, da ne trpi in je zdrava, treba jo je hraniti in zaščititi pred vremenskimi vplivi. Je pa pravno gledano stvar.

Ena stvar, ki jo morajo ljudje, ki se ukvarjajo z zaščito živali vedeti je to, da se pozna razlika med dobrobitjo živali ter pravicami živali. Mnogi novinarji in predstavniki društev za zaščito živali nimajo razjasnenih teh dveh pojmov.

Kako ocenjujete nadzor nad izvajanjem predpisov za zaščito živali? Kako bi se ga dalo izboljšati? Kako učinkovite so po vašem mnenju sankcije?

Nadzor nad izvajanjem predpisov za zaščito živali je predvsem v pristojnosti VURSa, ki je zato obupno preobremenjen. VURS ima namreč ogromno raznoraznih pristojnosti in nalog, ki niso povezane z zaščito živali. Zato je potrebno na tem področju, torej na področju zaščite živali, vzpostaviti prioritete, torej katera področja bodo imela prednost. To so predvsem pereči problemi in vprašanje zanemarjanja živali, katerim dajemo prednost pred sosedskimi napadi in prijavi na primer psov, ki preveč lajajo. Velik problem predstavljajo prijavitelji, ki ne vidijo učinka VURS-a, ki ni reagiral na njihovo prijavo. Do tega pride, ker VURS ne more reagirati, če ne obstaja materialni dokaz. Ukrepa lahko le na osnovi materialnih dokazov in nevladne organizacije tega ne vidijo in nočejo razumeti.

Predlog kako izboljšati nadzor je predvsem ta, da bi se pristojnosti delno predalo lokalnim skupnostim, ki bi lahko ustanovile posebne službe, ki bi lahko natančneje preiskovale posamezne primere. Trenutno se trudimo, da bi se to določilo v zakonu.

Sankcije ocenjujem kot odvračilne in zato so učinkovite. Predvidevam, da lastnike živali, ki jih zanemarjajo odvrnejo od takega ravnanja z njimi in naslednjič bolje premislijo, kako bodo z živaljo postopali. Za mučenje živali se mi zdi kazen 6 mesecev do enega leta zelo stroga in primerna.

Kako pri zaščiti živali sodelujete s policijo in kako z nevladnimi organizacijami? Kako bi se po vašem mnenju lahko sodelovanje izboljšalo?

Sodelovanje VURS-a s policijo je zgledno in lahko rečem, da celo odlično. To se kaže na večih ravneh na primer pri pregledih na terenu, ali ko policija nudi VURS-u asistenco pri vходу na določena območja, ki bi lahko bila nevarna. Menim, da v tem primeru gre za primerno delitev pristojnosti, zato s policijo dobro sodelujemo.

Sodelovanje z društvi je različno. Z nekaterimi je zgledno, z drugimi je sodelovati povsem nemogoče. Problem nastane predvsem zato, ker društva nenehno kritizirajo delo VURS-a, kar pa je večinoma posledica nerazumevanja ali napačnega tolmačenja možnosti, ki jih VURS ima pri nadzoru in kaznovanju kršiteljev predpisov, ki urejajo zaščito živali. Če bi se društva zavedla, da

v pravni državi ni mogoče obsoditi domnevnih kršiteljev predpisov brez materialnih dokazov, bi nam bilo delo mnogo olajšano in bi lahko tudi bolj sodelovali. Mogoče bi bilo tudi manj lažnih prijav, ki so v bistvu samo trošenje državnega davkoplačevalskega denarja, zato so prijavitelji v primeru lažne prijave, lahko tudi kaznovani z določeno globo. Društva in celotna javnost bi se morali zavedati, da ni mogoče ukrepati proti komurkoli, potrebno je imeti dokaze.

Na VURS-u se sicer trudimo vzpostaviti zdrav stik z nevladnimi organizacijami, zato smo lansko leto povabili na sestanek vsa društva za zaščito živali v Sloveniji, torej okrog trideset društev, ki se borijo za boljše stanje in ravnanje z živalmi. Rezultat je bila manj kot 50% udeležba. S prisotnimi društvi smo sprejeli sklep, da se borimo za skupni cilj, torej za dobrobit in blagostanje živali, zato se pri našem delovanju ne smemo napadati. Ena izmed akcij, ki jih tako skupaj izpeljujemo je akcija Moja žival, moja odgovornost, poleg tega pa so društva zmeraj povabljeni tudi k sodelovanju v Strokovnem svetu za zaščito živali.